

Goirle, locatie Van Puijenbroek

Bouwhistorische verkenning

BAAC Rapport B-15.0035

ISSN: 1873-9350
Redactie: drs. J.M.J. Willems
Veldwerk: drs. ing. A.G. Oldenmenger
Kadastraal onderzoek: drs. J.M.J. Willems
Fotografie: drs. ing. A.G. Oldenmenger
Teksten: drs. ing. A.G. Oldenmenger
Waardering: ir. R.W.J.M. Gruben
drs. ing. A.G. Oldenmenger
M.C. van Dam

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever en/of BAAC bv.

BAAC bv
Onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en
Cultuurhistorie

Graaf van Solmsweg 103
5222 BS 's-Hertogenbosch
Tel.: (073) 61 36 219
Fax: (073) 61 49 877
E-mail: denbosch@baac.nl

Postbus 2015
7420 AA Deventer

1 Inleiding

1.1 Bouwhistorisch onderzoek verklaard

Bouwhistorici analyseren gebouwen vooral aan de hand van het vorm- en materiaalgebruik van structuren, constructies en afwerkingen die alle hun specifieke, vaak tijdsgebonden eigenschappen hebben. Voor de bouwhistoricus vormt het gebouw de primaire bron van informatie omtrent de bouwgeschiedenis. De bouwhistoricus kan tijdens het onderzoek historici inzetten om zo na te gaan of archiefinstellingen beschikken over relevante informatie over het object, te denken aan inboedelbeschrijvingen, notariële akten, bouwtekeningen en kadastrale informatie. De bouwhistoricus wordt in staat geacht om op basis van de primaire bron (het gebouw) en de secundaire bronnen (archiefstukken) inzicht te geven in de wijze waarop het pand in eerste instantie gebouwd is, en welke veranderingen nadien hun sporen hebben nagelaten. Het nut van het bestuderen van constructies, structuren en afwerkingen is primair het vergroten van kennis omtrent het bouwen in het verleden. Het vergroten van deze kennis is in brede zin van belang omdat deze kennis onontbeerlijk is om op verantwoorde wijze met het gebouwde erfgoed om te gaan, in geval van restauraties maar ook verbouwingen. De kennis van het historische bouwen stelt de bouwhistoricus in staat om bij objectgericht onderzoek uitspraken te doen ten aanzien van de monumentale waarde van het object en al haar onderdelen, omdat bij de vaststelling van de waarde volgens de richtlijnen getoetst moet worden op mate van authenticiteit en zeldzaamheid. De door de bouwhistoricus vervaardigde rapportage met waardering en waardestellingen kan gebruikt worden door architecten en planontwikkelaars ter inspiratie voor noodzakelijk geachte ontwikkelingen en door overheden en monumentencommissies om de gemaakte plannen te toetsen en besluiten te nemen.

1.2 Het begrip monumentale waarde

Het besef dat er door de overheid moet worden gestreefd naar het behoud van het gebouwde erfgoed met als doel deze objecten als nalatenschap van voorouders te behouden tegen sloop, is in de tweede helft van de negentiende eeuw ontstaan. Dit besef resulteerde in het oprichten van de afdeling Kunsten en Wetenschappen bij het Departement van Binnenlandse zaken in 1875. Wetgeving met als doel bescherming te bieden aan het gebouwde erfgoed zou nog lang op zich laten wachten. Na de Tweede Wereldoorlog kwam er de Tijdelijke Wet Monumentenzorg waarin stond dat onroerende zaken vermeld in de Voorlopige lijst der Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst (1908-1933), niet mochten worden gesloopt of veranderd zonder toestemming van de minister van onderwijs, kunsten en wetenschappen. De eerste 'echte' monumentenwet werd pas in 1961 van kracht. Daarin werd een definitie opgenomen voor een (beschermd) monument, namelijk: alle vóór tenminste vijftig jaar vervaardigde zaken welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde. Het zijn vooral objecten die een grote rol van betekenis spelen in de geschiedenis van de architectuur, het bouwen of van belang zijn voor de geschiedenis of de identiteit van de plek waar zij staan. Tegenwoordig zijn er in Nederland zo'n 60.000 gebouwde rijksmonumenten en ongeveer 45.000 gemeentelijke monumenten.

1.3 De waarderingsmethodiek

Een (cultuur)historische waardestelling is geen dictaat. Naarmate (cultuurhistorische) waarden hoger zijn, zal men wél met meer kracht van argument – mede vanuit andere overwegingen – moeten verdedigen dat men ze wil aantasten. De door BAAC op basis van de richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek opgestelde waardering is een zo objectief mogelijke waardering, uitsluitend gebaseerd op de gegevens die in deze rapportage zijn gepresenteerd. Objectiviteit wordt nagestreefd door de waardering niet individueel op te stellen, maar door de drie (senior)bouwhistorici te samen. Verder worden aspecten als bouwtechnische toestand, gebruikersbelangen, ontwerpoverwegingen en economische aspecten buiten beschouwing te laten. In het traject van ontwikkeling dienen de hier genoemde aspecten afgewogen te worden tegen de op bouwhistorische gronden opgestelde waardering in deze rapportage. Het kan dus zo zijn dat bouwtechnische aspecten of een economische situatie er toe leidt dat monumentaal hoog gewaardeerde onderdelen van het object (of een object in het geheel) dienen te verdwijnen. De afweging is te maken door de toetsende instanties. Het advies dat BAAC heeft geschreven ten aanzien van de omgang met de vastgestelde monumentale waarden, kan hierbij richtinggevend zijn.

In de richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek (2009) wordt ten aanzien van het bepalen van de monumentale waarde onderscheid gemaakt in drie gradaties, te weten; hoge monumentale waarde, positieve monumentale waarde en indifferente monumentale waarde. De begripsbepalingen in de richtlijnen laten echter veel onduidelijk. Vast staat dat bij alle drie de gradaties sprake is van monumentale waarde.

Indifferente monumentale waarde dient namelijk te worden toegekend aan elementen die van relatief weinig belang zijn voor de structuur en/of de betekenis van het object. De richtlijnen laten geen ruimte om elementen aan te duiden die volstrekt geen monumentale waarde vertegenwoordigen.

Vanwege de aard van het onderzoek is in het offertetraject besloten om ten aanzien van de waardering van de gebouwen een methodiek toe te passen die gebruikelijk is bij monumenteninventarisaties. Het betreft een zogenaamde puntenwaardering. Hierbij worden punten toegekend aan verschillende aspecten van het gebouw. Het voordeel van dit puntensysteem is onder andere dat het hebt om subjectiviteit in de waardering te verminderen. Daarnaast is het op deze manier eenvoudiger om een schifting te maken tussen gebouwen met een hoge monumentale waarde, gebouwen met een positieve monumentale waarde en panden met een indifferente waarde. Per toetsingsaspect worden punten toegekend volgens onderstaande tabel. Het puntentotaal wordt gedeeld door het aantal deelaspecten waarop is getoetst. Het puntenaantal vermenigvuldigen met een factor twee resulteert in een rapportcijfer. In de meeste gevallen wordt de monumentale waarde bij een score van minder dan 6,0 punten niet hoog genoeg geacht om aan het behoud van het gebouw groot belang te hechten. Let hierbij wel op dat het hier sec gaat om een bouw- en architectuurhistorische waardering (hoofdzakelijk substantie, vormgeving en materialisering). Gebouwen die tussen 6,0 en 7,0 punten scoren vertegenwoordigen waarden die in het traject van herontwikkeling mee moeten worden gewogen bij de planvorming. Het behoud van het gebouw moet één van de uitgangspunten zijn voor (her)ontwikkeling. Een belangrijke vraag daarbij is of herbestemming van het gebouw mogelijk is zonder dat de waarden dermate worden aangetast, dat de vastgestelde score tot een onvoldoende moet worden teruggebracht. Scoort een gebouw hoger dan 7,0 punten, dan wordt het gebouw als monumentwaardig aangemerkt. De waarden zijn zodanig dat besloten kan worden op het gebouw voor te dragen als gemeentelijk monument. Behoud van het gebouw staat in geval van herontwikkeling voorop. Per definitie betekent dit overigens niet dat er geen veranderingen aan zo'n gebouw mogelijk zijn. Voor sloop en wijziging is wel toestemming nodig van het college, dat hiervoor advies inwint bij de monumentencommissie.

De waarderingsmethodiek

	1	2	3	4	5
1. Voorbeeld bouwstijl, bouwtrant of architect	afleidbaar	herkenbaar	kenmerkend	exemplarisch	bijzonder
2. Gaafheid van de bouwmassa	zeer laag	laag	gemiddeld	hoog	zeer hoog
3. Gaafheid van de gevelopzet	zeer laag	laag	gemiddeld	hoog	zeer hoog
4. Gaafheid van de gevelinvulling	zeer laag	laag	gemiddeld	hoog	zeer hoog
5. Gaafheid van de detaillering	zeer laag	laag	gemiddeld	hoog	zeer hoog
6. Het materiaalgebruik	oneigelijk	onbeduidend	gangbaar	exemplarisch	bijzonder
7. De typologie	oneigelijk	onbeduidend	kenmerkend	exemplarisch	bijzonder
8. De esthetische waarde van de (zicht)gevels	zeer laag	laag	gemiddeld	hoog	zeer hoog
9. Het interieur	verstoord	gewijzigd	gangbaar	exemplarisch	bijzonder
10. De draagconstructies	verstoord	onbeduidend	kenmerkend	exemplarisch	bijzonder
11. De bouwgeschiedenis	onbeduidend	neutraal	kenmerkend	exemplarisch	bijzonder
12. Belang voor de historische structuur van het ensemble	zeer laag	laag	gemiddeld	hoog	zeer hoog
13. Historische waarde (bouwheer, gebruiker, bouwfase of gebeurtenis)	zeer klein	klein	gemiddeld	groot	zeer groot
14. Historische waarde in sociaal-economische zin	zeer klein	klein	gemiddeld	groot	zeer groot
Door derden in te vullen					
15. Potentie ten aanzien van herbestemming	zeer laag	laag	gemiddeld	hoog	zeer hoog
16. Bouwtechnische staat	zeer slecht	slecht	gemiddeld	goed	uitstekend
17. Rol binnen de ontwikkelingsvisie voor het terrein	zeer klein	klein	gemiddeld	groot	zeer groot

Afbeelding: Tabel ten behoeve van de waardering van gebouwen.

Aan de deelaspecten genummerd 1 tot en met 14 zijn, indien van toepassing, scores toegekend. In de tabel zijn echter drie extra aspecten toegevoegd. Deze kunnen door planvormers worden ingevuld als hulpmiddel om een afweging te maken welke gebouwen in geval van (her)ontwikkeling een rol kunnen krijgen. De gedachten daarachter is dat een gebouw dat relatief hoog wordt gewaardeerd, totaal ongeschikt kan zijn voor herbestemming. Bijvoorbeeld omdat het niet past in de ontwikkelingsvisie, er veel praktische problemen met betrekking tot herbestemming zijn, of in bouwtechnisch zodanige toestand verkeert dat bij hergebruik vrijwel alle oorspronkelijke substantie verdwijnt. Andersom kan ook. Een gebouw dat een lagere of

gemiddelde waarde toegekend heeft gekregen maar dat zich uitstekend leent voor herbestemming en bouwtechnisch in zodanige staat verkeert dat nauwelijks ingrepen noodzakelijk zijn. Let wel: de scores van de aspecten 15, 16 en 17 hebben niets van doen met de monumentale waarde van het gebouw. De scores hebben dus geen invloed op het 'rapportcijfer' dat is voortgekomen uit de criteria 1 tot en met 14.

	Architectonische, bouw- en kunsthistorische waarde														Overige factoren			Eindecijfer	Aantal criteria	Gemiddeld aantal punten van het object	Rapportcijfer	
	1. Voorbeeld bouwstijl, bouwraam of architect	2. Gaafheid van de bouwmassa	3. Gaafheid van de gevelopzet	4. Gaafheid van de geveinvulling	5. Gaafheid van de detaillering	6. Het materiaalgebruik	7. De typologie	8. De esthetische waarde van de (zich)gevels	9. Het interieur	10. De draagconstructies	11. De bouwgeshiedenis	12. Belang voor de historische structuur van het ensemble	13. Sluit aan in historisch en geomorfologisch opzicht bij landschap	14. Historische waarde (bouwheer, gebruiker, bouw fase of gebeurtenis)	15. Potentie en aanzien van herbestemming	16. Bouwtechnische staat	17. Rol binnen de ontwikkelingsvisie voor het terrein					
VAN BESOUW																						
Gebouwnummers																						
Gebouw I	3	4	2	2	3	3	4	4	3	4	4	5	5						13	3,5	7,1	Monumentaal
Gebouw II	4	4	4	4	4	3	3	3	1	3	3	4	4						13	3,4	6,8	*Uitgangspunt BH behoud
Gebouw III	5	5			5	3	4	4			5	5	5						9	4,6	9,1	Monumentaal
Gebouw IV	2	1	1	2	1	3	2	3	1	2	3	3	5						13	2,2	4,5	GEEN
Gebouw V	4	4	5	5	5	3	4	3	5		4	4	5						12	4,3	8,5	Monumentaal
Gebouw VI	2	3	3	2	2	3	5	3	1	3	4	5	5						13	3,2	6,3	*Uitgangspunt BH behoud
Gebouw VII	3	4	4	4	3	3	3	2	4	3	3	3	3						13	3,2	6,5	*Uitgangspunt BH behoud
Gebouw VIII	3	2	4	3	3	3	3	3	1	2	2	3	3						13	2,7	5,4	GEEN
Gebouw IX	4	5	4	4	5	4	5	4	4	4		5	5						12	4,4	8,8	Monumentaal
Gebouw X	3	5	4	3	3	3	4	3	1	3	4	2	3						13	3,2	6,3	*Uitgangspunt BH behoud
Gebouw XI	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	2	1						13	1,2	2,3	GEEN
Gebouw XII	1	4	4	4	4	3	2	2	2	2	3	2	1						13	2,6	5,2	GEEN
Gebouw XIII	1	4	2	2	2	3	3	1	4	4	3	2	2						13	2,5	5,1	GEEN
Gebouw XIV	2	5	2	1	1	3	4	1	1	3	2	2	2						13	2,2	4,5	GEEN
Gebouw XV	1	5	2	2	2	3	3	1	1	2	1	1	1						13	1,9	3,8	GEEN
Gebouw XVI	1	4	3	1	3	3	3	1	1	4	3	2	2						13	2,4	4,8	GEEN
Gebouw XVII	2	5	4	4	4	3	3	2	3	3	2	2	2						13	3,0	6,0	*Uitgangspunt BH behoud
Gebouw XVIII	2	4	4	4	3	3	3	2	1	4	3	3	2						13	2,9	5,8	GEEN
Gebouw XIX	2	4	3		2	3	3	1	2	4	3	3	2						12	2,7	5,3	GEEN
Gebouw XX	2	4	4	3	3	3	3	2	2	4	2	2	3						13	2,8	5,7	GEEN
Gebouw XXI	3	4	4	4	3	3	3	2	2	3	2	2	3						13	2,9	5,8	GEEN
Gebouw XXII	1	4				3	1		1	3	1	1	3						9	2,0	4,0	GEEN

Afbeelding: Tabel met daarin de waardering van de verschillende gebouwen van het fabriekscplex.

1.4 Uitgangspunten bouwhistorische verkenning

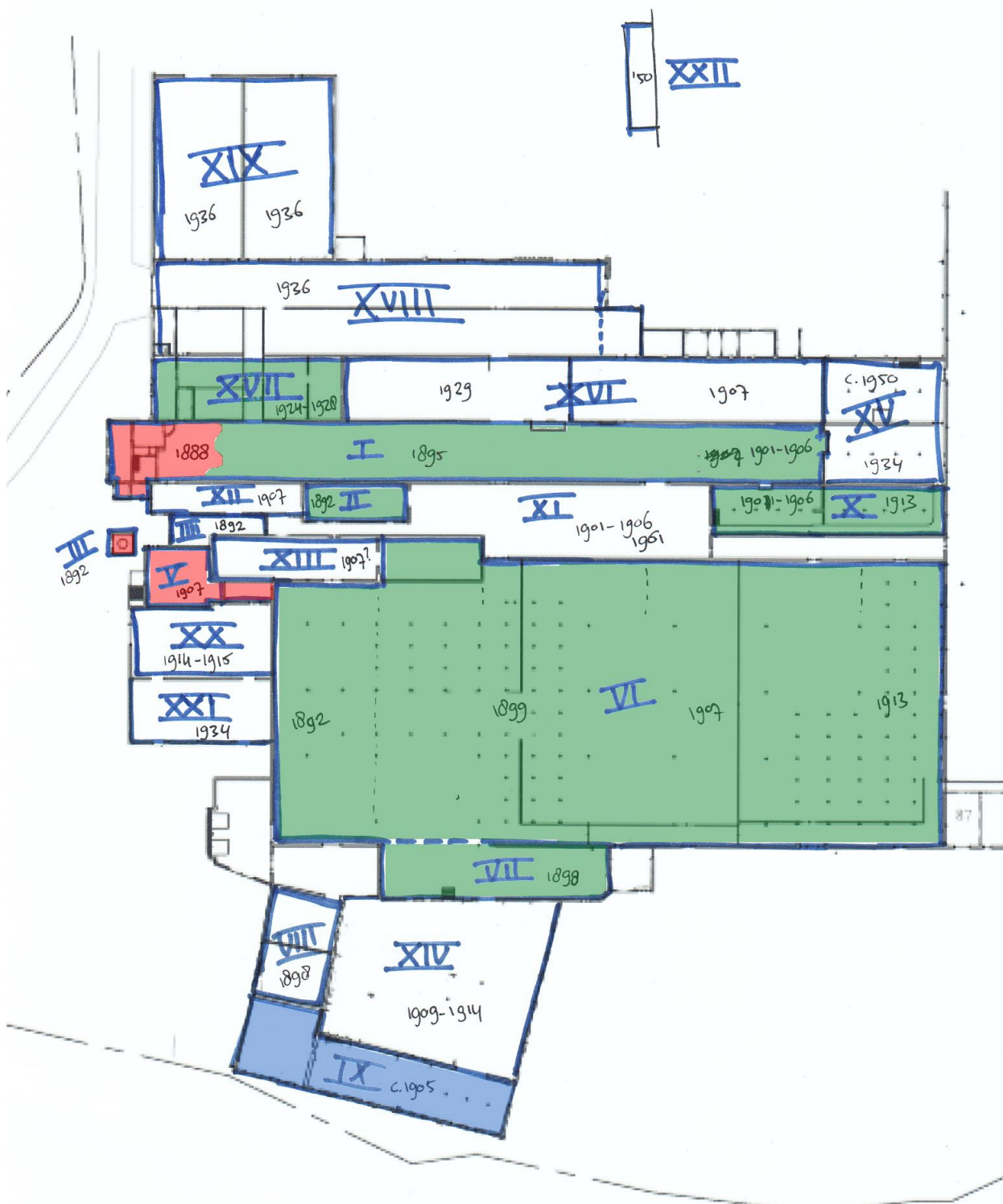
Uitgangspunt voor de bouwhistorische verkenning van gebouwen op het terrein van Van Puijenbroek vormt de cultuurhistorische verkenning van de zuidrand van Goirle (BAAC-rapport V-14.0156). In dat rapport is middels een reductiekaart aangegeven welke gebouwen op het terrein indicatoren bevatten die wijzen om mogelijke aanwezigheid van monumentale waarden. In totaal gaat het om een twintigtal gebouwen. Het zijn die panden die in deze rapportage nader worden verkend.

De verkenning vond aanvang met een bezoek aan het Regionaal Archief Tilburg. Daar werd kennis genomen van de bouw dossiers betrekking hebbend op het fabrieksterrein én Hinderwetvergunningen. In het Brabants Historisch Informatiecentrum werd kadastraal onderzoek verricht. Vervolgens zijn de gebouwen op het terrein verkend. Die verkenning bestond uit het doen van waarnemingen in het in- en exterieur van de gebouwen.

In deze rapportage wordt aangevangen met een kort historisch overzicht dat zich, meer dan de cultuurhistorische verkenning, toespitst op de ruimtelijke ontwikkeling van het gebouwencomplex. Als eerste worden de gegevens uit het kadastrale onderzoek gepresenteerd, vervolgens wordt de lezer geïnformeerd over hinderwetvergunningen die vaak te koppelen zijn aan de kadastrale (hulp)kaarten. In aanvulling daarop wordt voor de periode 1907-1960 een overzicht gegeven van de geraadpleegde bouwvergunningen. De geraadpleegde bouwtekeningen zijn in het archief gefotografeerd. Ze worden, ter volledigheid, aangeleverd op een separate DVD.

Goirle – Van Puijenbroek

Na het historische overzicht is van ieder gebouw afzonderlijk een beschrijving en waardering opgenomen. Voor de waardering dient de waarderingstabel als uitgangspunt. Het rapport eindigt met een bondige synthese van de bevindingen.

Kaart van het terrein met daarop de als monumentaal aangemerkte gebouwen in blauw aangegeven. De gebouwen waarvan de waarden moeten worden meegewogen in het traject van planvorming en plantoetsing zijn met een groene kleur gemarkeerd. Zie legenda pag. 7

- Rijksmonument: bescherming door middel van monumentenwet.
- Hoge waarde: behandelen als zijnde een monument.
- Positieve waarde: vastgestelde waarden afwegen tegen andere aspecten/belangen. Onderzoek of behoud/hergebruik van het gebouw of van gebouwdelen mogelijk is met behoud van de gesignaleerde waarden. Zo niet, dan kan worden gekeken of de karakteristieken van de gebouwen ter inspiratie kunnen worden aangewend voor nieuwbouw en ontwikkeling, bijvoorbeeld door in beeld-, vormen- of kleurtaal aan de gesloopte gebouwen te refereren.
- Indifferente waarde: met de sloop van deze panden gaan nauwelijks waarden verloren.

Legenda.

2 Historisch overzicht

2.1 Geschiedenis van Van Puijenbroek

Als stichtingsjaar van de firma Van Puijenbroek wordt doorgaans het jaar 1865 aangehouden. In dat jaar schreef Hendrik van Puijenbroek voor het eerste een transactie op in zijn kasboek. Aanvankelijk werkte Hendrik als entrepreneur en zal een magazijn bij zijn woonhuis of elders in het dorp hebben volstaan. In de beginjaren richtte hij zich, naar verluidt, vooral op de productie van behangsellinnen. Hoe de opstallen van zijn onderneming er in die tijd hebben uitgezien, is onduidelijk. De textielonderneming groeide in omvang gestaag, ondanks dat de concurrentie in die tijd al groot was. Veel van de concurrenten schakelden in de loop van het laatste kwart van de negentiende eeuw over van het werken met handwevers (eerst thuiswevers, daarna verenigd in een fabriek) naar productie middels weefmachines die aangedreven werden door middel van stoommachines. Aan het einde van de negentiende eeuw beschikte Van Puijenbroek over een fabriekscomplex dat onder andere bestond uit een ververij, een stoommachine met ketelhuis en schoorsteen, een weverij. Magazijnen voor grondstoffen en eindproducten zal onontbeerlijk zijn geweest.

In het Brabants Historisch Informatiecentrum te 's-Hertogenbosch is een kadastraal onderzoek verricht. Op basis van kadastrale hulpkarten is de ontwikkeling van het huidige fabriekscomplex aan de Bergstraat vrij nauwkeurig te volgen, zeker wanneer de kadastrale informatie wordt gecombineerd met andere bronnen zoals krantenadvertenties en bouwtekeningen. Onderstaande overzicht vooral het resultaat van dit onderzoek.¹

De Bergstraat is een relatief jonge straat. Van het huidige tracé is op de kadastrale kaart van 1832 alleen het begin weergegeven en wordt Kerkstraat genoemd. Op die kaart is te zien hoe de historische weg van Poppel naar Goirle ter plaatse van de Watermolenstraat aansluit op die Kerkstraat. De Bergstraat is in de derde kwart van de negentiende eeuw aangelegd. Die ingreep zal relatief eenvoudig tot uitvoering zijn gebracht, omdat het gebied ten westen van de Watermolenstraat nog vrijwel onbebouwd was en nog niet alle gronden waren gecultiveerd. De kadastrale kaart laat in dit gebied slechts vijf huizen zien, waarvan twee in eigendom van een wever en één het bezit is van een spinster, zoals blijkt uit de bijbehorende administratie. De hoger gelegen delen van het gebied ten zuiden van de huidige Bergstraat zijn in 1832 in gebruik als akker of als weiland. Deze worden begrensd door smalle percelen hakhout of restanten heidegrond. Aan de Nieuwe Leij zijn vooral hooilanden te vinden.

Hulpkarten uit 1865, 1886 en 1888 laten ter plaatse van het tegenwoordige fabriekscomplex wel wat bebouwing zien. Het zou hier in theorie kunnen gaan om één of meerdere opstallen van Van Puijenbroek. In 1889 heeft een belangrijke toevoeging plaatsgevonden áchter die bebouwing. Op een kadasterkaartje uit 1889 zijn twee gebouwtjes te zien. Er is sprake van één klein en één wat groter gebouw. Het grote gebouw is gelegen aan de oude landroute richting Goirle (het bestaat thans nog). Het is zodanig georiënteerd dat het evenwijdig aan die straat ligt. Uit de kadasterkaarten blijkt dat dit gebouw in 1891 reeds is verlengd. Het betreft een ververij.

Afbeelding: Kadastrale hulpkarte uit 1889 waarop de bron van de huidige fabriek is aangegeven en een vroege vergroting van één van de gebouwen (deel van de bebouwing op perceel 1581).

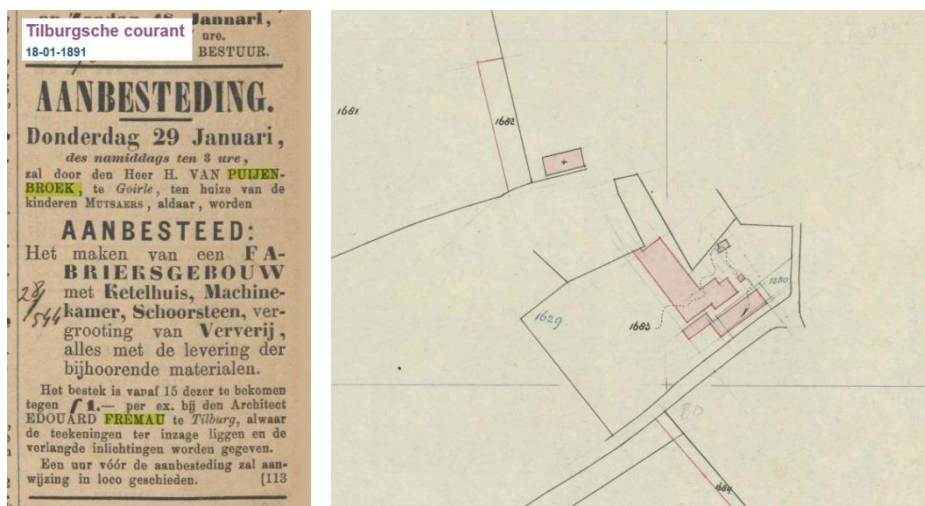
---

¹ In de bijlage is een overzicht opgenomen van alle opeenvolgende kadastrale (hulp)kaarten.

In 1889 wordt in de kranten een aanbesteding van een aanzienlijke vergroting van de fabriek aangekondigd, door middel van een aanbestedingsvermelding. Die vergroting is op kadastrakaarten voor het eerst te zien op een kaart uit 1892. De vermelding van de aanbesteding is om twee redenen interessant. Ten eerste wordt de functie van de op te richten gebouwen vermeld. Het gaat om de bouw van een fabrieksgebouw met ketelhuis, machinekamer en schoorsteen én de vergroting van een bestaande ververij. Deze vermelding markeert vermoedelijk het moment waarop Van Puijenbroek de overstap maakte naar machinale productie in zijn fabriek (hij zal nog wel traditioneel werkende thuiswerkers voor hem aan het werk hebben gehad). Ten tweede is de aanbesteding in de krant boeiend omdat de naam wordt genoemd van de architect waar het bestek en inlichtingen konden worden verkregen. Het gaat om de Tilburgse architect Edouard Fremau (1836-1892). Deze architect én fotograaf genoot met name in en om Tilburg aanzien. Hij ontwierp diverse fabrieken waaronder ook die voor de firma Van Besouw in de Kerkstraat. Dat Fremau in 1891 werk verrichtten in opdracht van Van Puijenbroek, maakt het aannemelijk dat hij ook de bestekken en tekeningen zal hebben gemaakt voor de gebouwen die in 1888 al waren opgericht.

Een kadastrale kaart uit 1892 toont de nieuwe gebouwen in grondvorm. De nieuwe gebouwen zijn vrij gehouden van de bestaande ververij. Samen vormen de nieuwe gebouwen een L-vormig geheel. De schoorsteen (gebouw XIV), de machinekamer (gebouw XIII) en de nieuwe productiehal (gebouw IV gedeeltelijk) maken ook nu nog deel uit van het fabriekscomplex.

Afbeelding: Aanbesteding in de Tilburgsche Courant van 18 januari 1891. Het bestek is te verkrijgen bij architect Edouard Fremau.

Afbeelding: Kadastrale kaart uit 1892 met daarop weergegeven de nieuwe fabrieksgebouwen waarvan de bouw op 29 januari in het voorgaande jaar was aanbesteed.

De werkzaamheden die Fremau voor Van Puijenbroek verrichtte, zullen tot zijn laatste hebben behoord. De architect stierf namelijk in 1892. Kadastrale kaarten tonen aan dat de ververij uit 1888 in 1895 nogmaals in de lengterichting was vergroot en dat het nieuwe fabrieksgebouw uit 1891 kort vóór 1900 sterk was uitgebreid. Ook nu kan nadere informatie worden verkregen uit aanbestedingsaankondigingen in de kranten. In 1898 wordt de bouw van een magazijn en kantoor aanbesteed, in 1899 het vergroten van de fabriek (met circa 900m²) en het verplaatsen van een drogerij.² In beide gevallen is wederom architect Rens degene die bestekken en inlichtingen verstrekt. Van zijn hand zijn ook bouwtekeningen uit 1906 en 1907, respectievelijk voor een remise en een magazijn.³

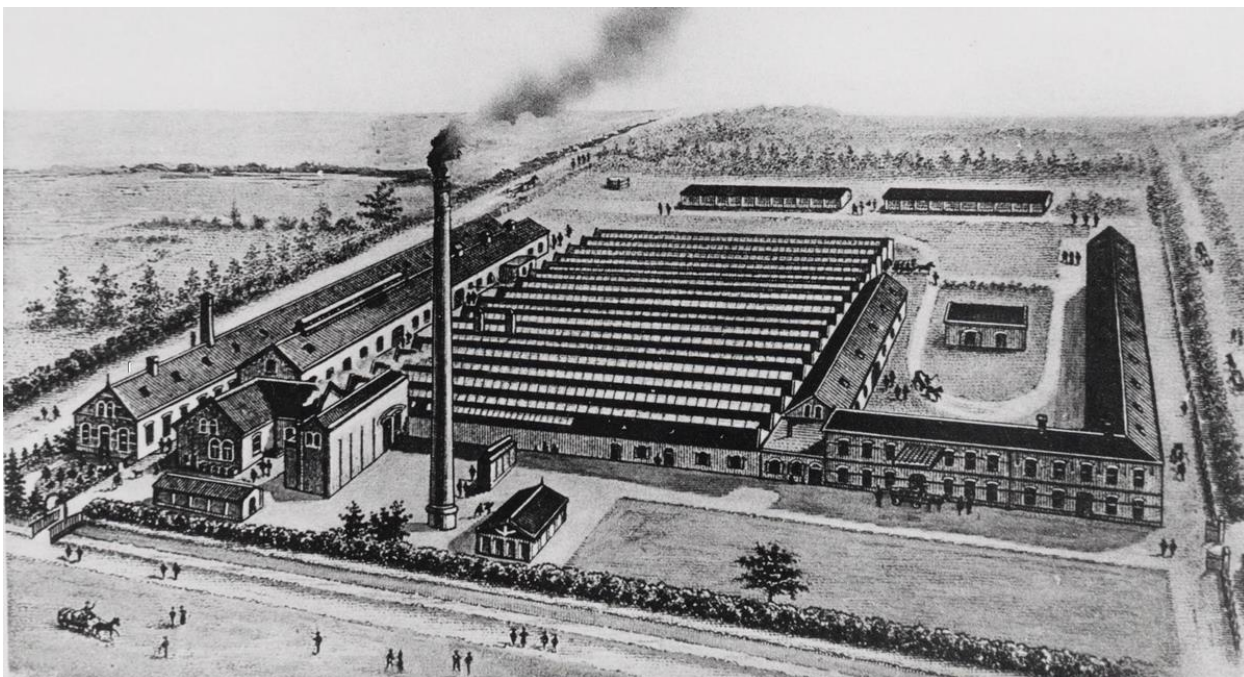
Hoe het complex er tussen 1901 en 1906 heeft uitgezien, is vrijwel helemaal af te leiden uit een briefhoofd uit die tijd. De betrouwbaarheid van dit soort hoofden wordt vaak ik twijfel gebracht. Vergelijking met de beschikbare kadastrale kaarten uit dezelfde periode en bouwhistorische waarnemingen laat echter zien dat het briefhoofd vaak tot in de kleine details de toen bestaande situatie weergeeft. Dat is voor Van Puijenbroek ook het geval gebleken. Een kleine aanpassing die is gedaan (een vrijheid die door de tekenaar is genomen), is

² Let op: dit zou ook betrekking kunnen hebben op de fabriek in Tilburg.

³ De tekening van de remise uit 1906 is in het bouwarchief van de gemeente Goirle de oudste tekening die betrekking heeft op de fabrieksgebouwen van Van Puijenbroek.

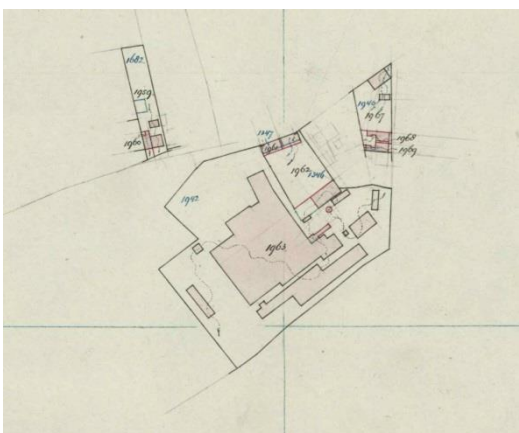
Goirle – Van Puijenbroek

het verbrede van de fabrieksstraat zodat verschillende gebouwen beter te onderscheiden waren. Het standpunt van de tekenaar is vooral ook daarop gebaseerd.

Afbeelding: Het briefhoofd van de firma Van Puijenbroek, mede op basis van kadasterkaartjes te dateren tussen 1901 en 1906.

Op het brievenhoofd zijn de gebouwen die we kennen van de kadastrale kaart van 1892 duidelijk weergegeven. Het gaat om de oude ververij (uiterst links), het ketel- en machinehuis rechts daarvan en de weverij (sheddaken) die al aanzienlijk is vergroot. Op de voorgrond is hoge schoorsteen uit 1900 zichtbaar. Links daarvan een bijbehorend ketelhuis met daarvoor de schoorsteen uit 1892, rechts van de hoge schoorsteen vermoedelijk een kolenloods ten behoeve van de stoomketels. Rechts van de weverij bevindt zich een éénlaags kantoor met in het verlengde daarvan een nieuwe weverij en magazijnruimte aan de Bergstraat.

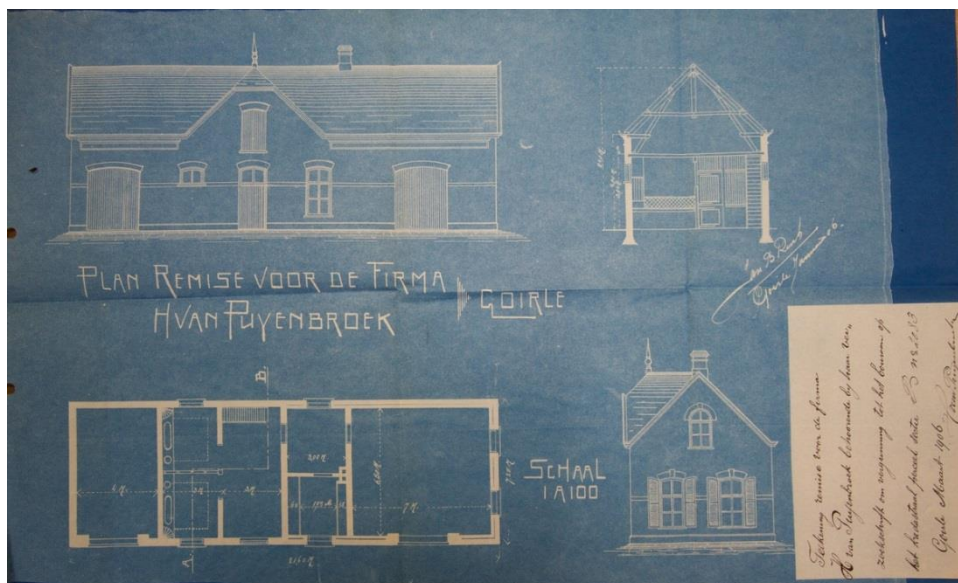

Afbeeldingen: Kadasterkaartjes uit 1901 en 1906. Het kaartje rechts geeft een situatie weer die jonger is dan het brievenhoofd. Er zijn in 1906 weer enkele gebouwen bijgekomen.

Door de gestaagde groei van de fabriek begint langzaam een gebrek aan ruimte te ontstaan, het fabrieksterrein wordt te klein. Op de kadastrale kaart van 1906 is te zien dat de weg richting Poppel ter plaatse van het complex wordt verlegd om meer ruimte te creëren. Vanaf die tijd werden in de gemeente Goirle bouwvergunningen en bouwtekeningen gearchiveerd. Ten aanzien van het onderzoek is dat helaas wat laat omdat het fabriekscomplex in dat jaar de grootste groei heeft doorgemaakt. Daarnaast kon worden vastgesteld dat het archief van de gemeente Goirle met betrekking tot de bouwactiviteiten op het terrein van

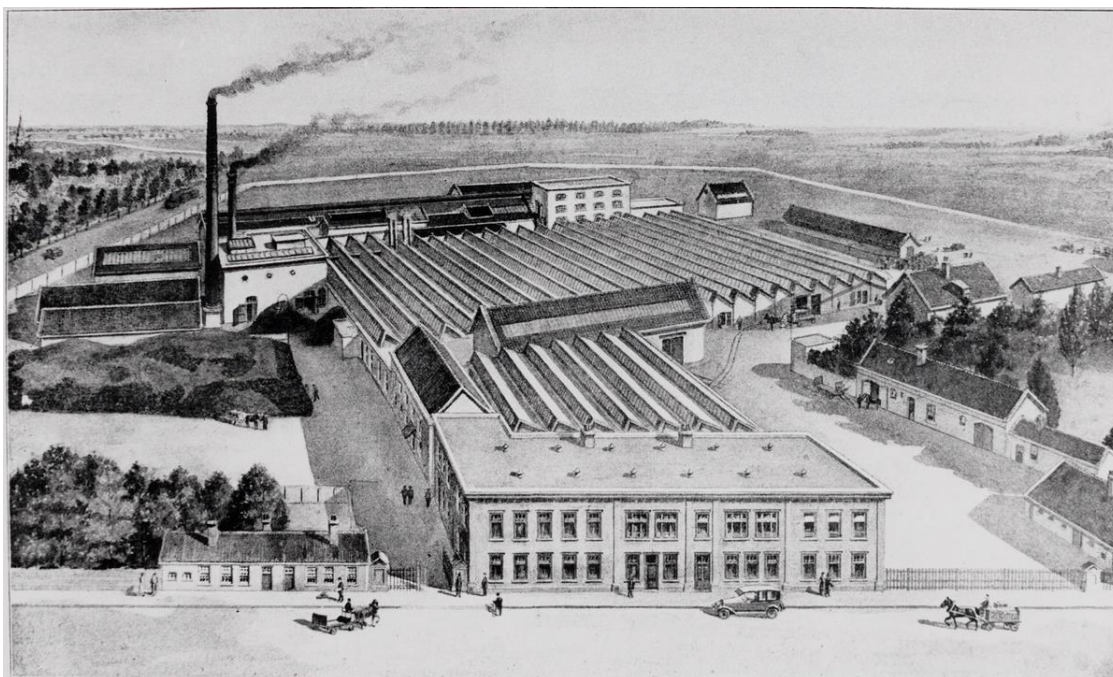
Goirle – Van Puijenbroek

Van Puijenbroek verre van compleet is en dat het vooral tekeningen van voor dit onderzoek weinig relevante of inmiddels gesloopte gebouwen bevat.

Afbeelding: Bouwtekening uit 1906 voor een te realiseren remise (voor paarden en wagens). Ontwerp door J.B. Rens. Het gebouw bestaat thans niet meer. In 1923 werd tegen dit gebouw een nu nog bestaande garage gebouwd. Vergelijk de vormgeving met die van het kantoorgebouw (rijksmonument).

In 1913 vinden er opnieuw bouwactiviteiten plaats. Er worden twee magazijnen gebouwd en een transformatorhuisje. Jan Baptist Rens kan de ontwerpen niet maken omdat dit zou conflicteren met het bekleden van het ambt van burgemeester (deze kon zijn eigen ontwerpen onmogelijk zelf vergunnen). Het is niet duidelijk geworden wie de opvolger van Rens is geweest als architect voor Van Puijenbroek. Volgens een situatietekening werden de magazijnen gebouwd in het verlengde van de ververijen (gebouwen IV en XI in deze rapportage). Eén van de magazijnen vormt thans vermoedelijk een deel van gebouw VI. In 1921 wordt naar plannen van dezelfde architect, zoals kan worden opgemaakt uit vergelijkbaar handschrift op de tekeningen, een bestaand magazijn vergroot door toevoeging van een bouwlaag (gebouw I).

Afbeelding: Briefhoofd uit circa 1919 met centraal het vroeg twintigste-eeuwse kantoorgebouw aan de Bergstraat. Aardige details zijn de combinatie van auto met paard en wagen, én de kolenbergen rechts.

Goirle – Van Puijenbroek

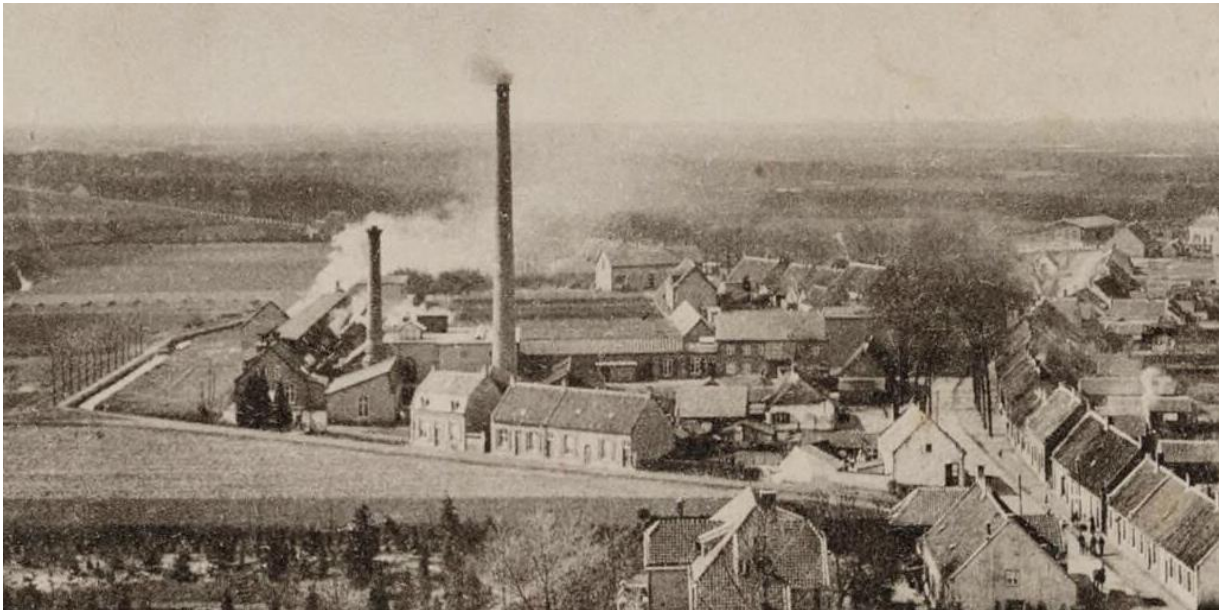
Jaren dertig vindt opnieuw uitbreiding van het fabriekscomplex plaats. De weg richting Poppel die van meet af aan de zuidelijke begrenzing heeft gevormd, komt omstreeks 1936 te vervallen. Het fabrieksterrein wordt vergroot in de richting van de Nieuwe Ley. Een nieuw magazijn wordt nog evenwijdig aan de gebouwen van het bestaande complex georiënteerd. Andere nieuwe gebouwen, waaronder een spoelierij, worden haaks daarop gericht. Ook na 1936 wordt het fabriekscomplex nog enkele malen vergroot. Die gebouwen zijn in deze verkenning buiten beschouwing gelaten, dit op basis van de cultuurhistorische verkenning die in 2014 werd uitgevoerd.

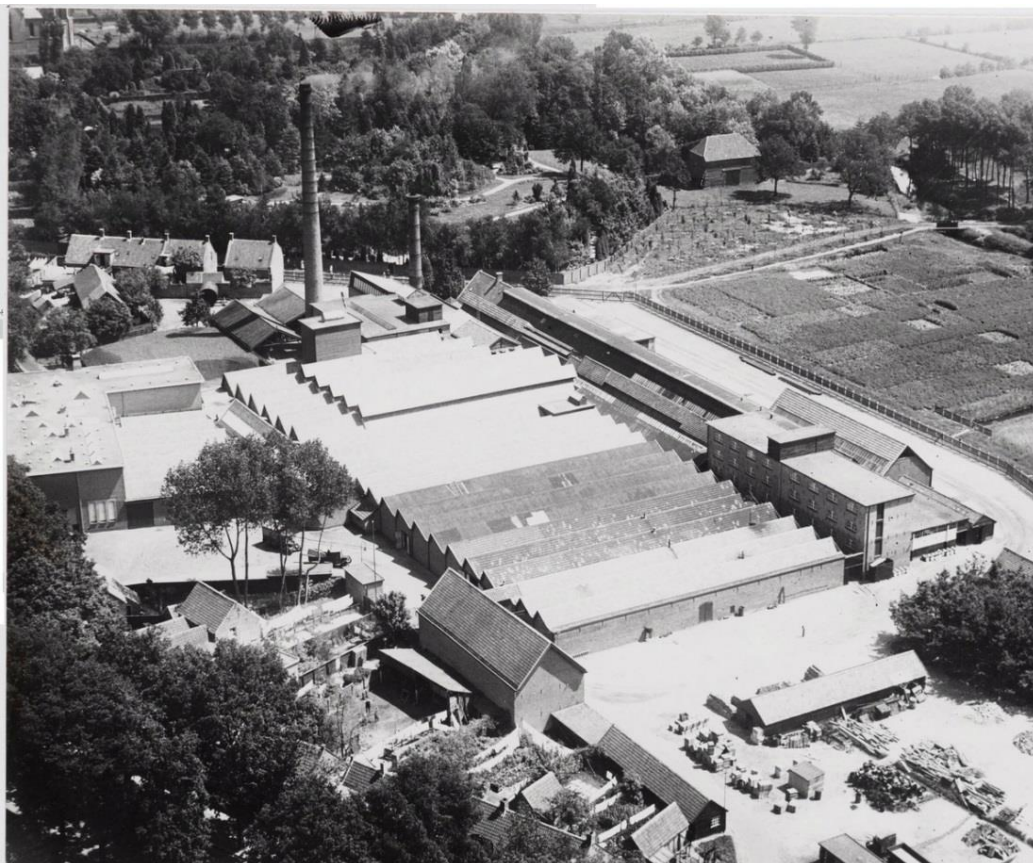
Afbeelding: Resultaat van het kadastrale onderzoek.

2.2 Historische luchtfoto's

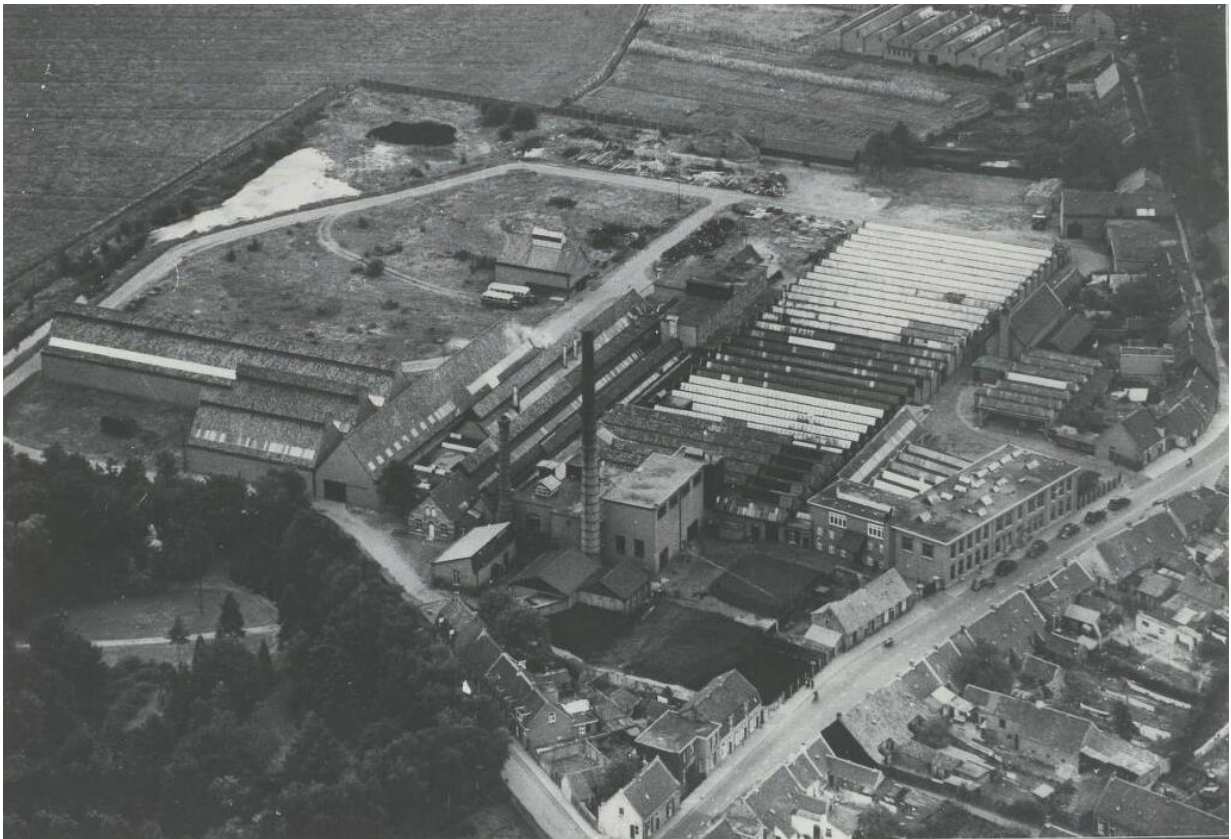
In aanvulling op het kadastrale onderzoek, om de vertaalslag van de grondvorm naar ruimtelijke structuur te maken én als basis voor de gebouwbeschrijvingen worden hier enkele historische (lucht)foto's gepresenteerd.

Afbeelding: De oudste bekende luchtopname (uitsnede) van het complex is gemaakt vanaf de kerktoren van Goirle. Dat moet omstreeks 1910 zijn gebeurd, zoals blijkt uit de samenstelling van het complex.

Afbeelding: Het complex in 1920 gefotografeerd. De hoogbouw op rechts van de weverij is een magazijn. In de achtergrond is de voormalige watermolen nog te zien en de tuin van Huize Anna.

Afbeelding: Luchtopname uit omstreeks 1955. Daarop is het complex volledig weergegeven. Links is de uitbreiding van het fabriekscomplex én terrein goed waar te nemen. Verder tekent zich op de foto het bebouwingslint bestaande uit éénlaags gebouwen met een zadeldak evenwijdig aan de straat goed af. Tenslotte kan nog gewezen worden op de bergen met steenkolen die op het terrein liggen.

Afbeelding: Luchtopname uit 1968.

Afbeelding: Luchtopname uit 1960. Onderwerp van de foto is niet alleen het fabriekscomplex van Van Puijenbroek, maar ook het in opdracht van Van Puijenbroek gebouwde Huize Anna met een tuin die qua oppervlakte weinig onderdoet voor het fabrieksterrein.

Afbeelding: De meest recente luchtopname van het complex. Hier is goed te zien dat het complex grotendeels bestaat uit rechthoekige gebouwen voorzien van sheddaken, platte daken en zadeldaken. Uit de dakvorm is overigens niet de historische functie van de gebouwen af te leiden. Magazijnen zijn bijvoorbeeld met alle genoemde dakvormen uitgevoerd.

2.3 Bouwjaren

Het onderstaande overzicht met bouwjaren is gebaseerd op literatuur, aanbestedingen bouwvergunningen en Hinderwetvergunningen. Hiervoor zijn in het Regionaal Archief Tilburg de archieven 1066 bouwvergunningen Goirle 1907-1948), 1070 (Goirle Hinderwetvergunningen) en 1280 (bouwvergunningen Goirle 1948-1981) geraadpleegd. Bouwtekeningen tot aan 1970 zijn bekeken. In een enkel geval bleken dossiers door de archiefinstelling uitgeleend.

Architect Fremau

- 1888 Bouw van een ververij (kadaster)
- 1889 Vergroting ververij (kadaster)
- 1891 Bouw fabrieksgebouw met ketelhuis, machinekamer, schoorsteen (aanbesteding/kadaster)
- 1891 Vergroting van ververij (aanbesteding)

Architect Rens

- 1898 Bouwen van een magazijn en kantoor (aanbesteding)
- 1899 Vergroten van de fabriek (900 m²) en verplaatsen van een drogerij (aanbesteding)⁴
- 1900 Plaatsing tweede stoommachine, schoorsteen en loods (Hinderwetvergunning 944/8)
- 1903 Bouw Huize Anna (aanbesteding)
- 1905 Uitbreiding blauwververij en machinekamer (Hinderwetvergunning 945/22)
- 1906 Bouwen van een remise (**Bouwvergunning 10, inv.nr.590/1**)
- 1907 Uitbreiding van de stoomweverij met drie kappen (946/35)
- 1907 Bouwen van een magazijn tbv ververij (**Bouwvergunning 987, inv.nr.590/1**)
- 1912 Uitbreiding van de kalenderkamer (947/48)
- 1913 Uitbreiding van het magazijn (**Bouwvergunning 122, inv.nr.590/1**)
- 1913 Bouw van een lokaal voor transformator ((**Bouwvergunning 125, inv.nr.590/1**))

Onbekend, mogelijk Van Gool

- 1922 Bouwen van een magazijn (**Bouwvergunning 744, inv.nr.590/1**)
- 1922 Verbouwen van een magazijn (**Bouwvergunning 1011, inv.nr.590/1**)
- 1923 Verbouwen van een magazijn (**Bouwvergunning 1013, inv.nr.590/1**)
- 1924 Uitbreiding met magazijnen en kantoor (952/99)

Architect Van Gool

- 1925 Bouwen van een stempellokaal (**Bouwvergunning 1014, inv.nr.590/2**)
- 1927 Oprichting benzinepompinstallatie met ondergrondse bergplaats (Hinderwetvergunning 955/119)
- 1928 Bouwen van een garage (**Bouwvergunning 508, inv.nr.590/2**)
- 1929 Bouwen van een ververij (**Bouwvergunning 1037, inv.nr.590/2**)
- 1929 Bouwen van een pomphuis (**Bouwvergunning 1041, inv.nr.590/3**)
- 1929 Plaatsing van een centrifugaalpomp aangedreven door een elektromotor (Hinderwetvergunning 958/143)
- 1929 Verbouw van een café (**Bouwvergunning 560, inv.nr.277**)
- 1931 Bouwen van een transformatorhuisje (**Bouwvergunning 1054, inv.nr.590/2**)
- 1933 Bouwen van een magazijn (Hinderwetvergunning 963/172)
- 1933 Bouwen van een bergplaats (**Bouwvergunning 777, inv.nr.404**)
- 1933 Bouwen van bergplaatsen ((**Bouwvergunning 776, inv.nr.403**))
- 1933 Bouwen van een timmerwinkel en een magazijn (Hinderwetvergunning 963/173)
- 1933 Oprichting van een ketelhuisje voor centrale verwarming (Hinderwetvergunning 963/174)
- 1933 Bouwen van een ketelhuisje voor centrale verwarming (**Bouwvergunning 1066, inv.nr.590/3**)
- 1933 Bouwen van een kelder onder de timmerfabriek tbv een brandvrije archiefruimte (Hinderwetvergunning 963/175)
- 1933 Bouwen van een timmerwinkel, magazijn en kelder (**Bouwvergunning 1066, inv.nr.590/3**)
- 1934 Bouwen van een ketelhuis (**Bouwvergunning 1073, inv.nr.590/3**)
- 1934 Bouwen van privaten (**Bouwvergunning 784, inv.nr.590/3**)
- 1934 Bouwen van een magazijn (**Bouwvergunning 1075, inv.nr.590/3**)
- 1934 Plaatsen van een hogedruk stoomketel (Hinderwetvergunning 965/186)
- 1936 Oprichting magazijn, opdoenerij en waaserij (Hinderwetvergunning 967/196)
- 1936 Bouw van een magazijn (967/194)
- 1936 Bouwen van een magazijn (**Bouwvergunning 898, inv.nr.590/4**)
- 1936 Bouwen van een magazijn, opdoekerij en wasserij (**Bouwvergunning 1085, inv.nr.590/4**)
- 1937 Oprichting ververij (Hinderwetvergunning 968/203)
- 1937 Bouwen van een ververij (**Bouwvergunning 1092, inv.nr.590/4**)
- 1938 Bouw van een zengerij (Hinderwetvergunning 971/221)
- 1938 Bouwen van een zengerij (**Bouwvergunning 1103, inv.nr.590/4**)

---

⁴ Let op: dit zou ook betrekking kunnen hebben op de fabriek in Tilburg.

1938 Bouwen van een transformatorhuisje (**Bouwvergunning 1098, inv.nr.590/4**)

Architect J.C. Bols

1940 Bouwen van een paardenstal (**Bouwvergunning 1067, inv.nr.590/4**)

1946 Herstel van een brug over de Leij ((**Bouwvergunning 1162, inv.nr.567**))

1953 Gebouw voor impregneren en drogen van overhemden onderdelen (Hinderwetvergunning H16)

Ingenieur L.J. Kaekebeke

1962 Stoomketel en drie olietanks met elektromotoren (Hinderwetvergunning H57)

1967 Oprichting van een propaanopslag en verdampinstallatie (Hinderwetvergunning H57)

2.4 Architecten en architectuur

Hoewel, voor zover bekend, van het oorspronkelijke fabriekscomplex geen bouwtekeningen bewaard zijn gebleven, is met enig voorbehoud wel een architectennaam te koppelen aan oorspronkelijke bouw.⁵ Dat kan op basis van de oudst bekende aankondiging van een aanbesteding van bouwactiviteiten in opdracht van H. van Puijenbroek. De aankondiging maakt melding van een aanbesteding die plaats vindt op 29 januari 1891, drie jaar na dat de eerste bebouwing op het Van Puijenbroek. Aanbesteed wordt de bouw van een fabrieksgebouw met ketelhuis, machinekamer en schoorsteen én de vergroting van een bestaande ververij. Bestek en inlichtingen konden worden verkregen bij architect Edouard Fremau (1836-1892). Dit was een architect die met name in en om Tilburg aanzien genoot. Hij ontwierp bijvoorbeeld ook gebouwen voor de firma Van Besouw die in de Kerkstraat was gesitueerd. Ten aanzien van de vormgeving uit de beginperiode kan worden opgemerkt dat deze geheel in de lijn van de tijd was, voorzien van decoratief metselwerk. Dit komt het beste tot uiting in de schoorsteen uit 1892 en het ketel- en machinehuis (thans goeddeels gesloopt). De ververij en weverij zijn soberder gehouden.

In 1892 overleed architect Fremau waardoor Van Puijenbroek voor ontwerpen van nieuwe gebouwen op zoek moest naar een andere architect. Die vond hij in de in Goirle woonachtige Jan Baptist Rens (1869-1927). Dat blijkt uit aanbestedingen die plaatsvonden in 1898 en 1899 en waarin de naam van deze architect wordt vermeld. Bouwtekeningen voor een remise en een magazijn, respectievelijk uit 1906 en 1907, zijn door Rens gesigeneerd. De architect heeft vooral in Goirle en omgeving voor ontwerpen gezorgd. Zo ontwierp hij ook gebouwen voor de firma Van Besouw aan de Kerkstraat. In ieder geval van 1898 tot 1913 kreeg Rens van Van Puijenbroek ontwerp opdrachten. De bekende ontwerpen van Rens kunnen sober-traditioneel worden genoemd. Een algemeen kenmerk is de toepassing van bakstenen gevels met openingen onder segmentbogen, toepassing van ramen met fijnmazige roedenverdeling had vooral een praktisch-economisch nut. Kleine ruitjes waren goedkoper, raakten minder snel beschadigd en konden relatief eenvoudig worden vervangen. Gebouwen die niet dienden voor productie of opslag kregen voorgevels waarin, in de geest van die tijd, in baksteen speklagen werden aangebracht. Die vormgeving komt vooral in de periode 1900-1915 veel voor, zowel in seculiere bouw als voor fabriekscomplexen. Uit deze periode dateren ook het kantoor, de machinekamer en de recentelijk gesloopte schoorsteen. Het exterieur van deze gebouwen oogt zakelijk. In 1903 zorgde Rens overigens ook voor het ontwerp voor het woonhuis voor Van Puijenbroek, het nabijgelegen Huize Anna.

In 1913 was het voor Rens niet langer mogelijk om ontwerpen te leveren van gebouwen die in Goirle gebouwd moesten worden. Dat komt omdat Rens werd benoemd tot burgemeester van Goirle, en daarmee eindverantwoordelijke was voor het verlenen van bouwvergunningen (belangenverstrengeling). Het archiefonderzoek heeft niet duidelijk gemaakt wie Rens als 'huisarchitect' opvolgde. Tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) zal er overigens op het terrein niet of nauwelijks zijn gebouwd, de productie liep sterk terug. Bouwactiviteiten vinden weer plaats vanaf de vroege jaren twintig.

In 1925 kan er weer een architectennaam worden gekoppeld aan nieuwe gebouwen. Het betreft wederom een lokale architect, de in Goirle woonachtige A. van Gool. Deze zou tot aan de Tweede Wereldoorlog voor ontwerpen en bouwbegeleiding zorgen. Van de architect is bekend dat hij ook opdrachten van Van Besouw kreeg. Met name in de jaren dertig kan de architect zijn stempel drukken op het fabriekscomplex. Nieuwe gebouwen aan de zuidzijde van het terrein zijn alle van zijn hand. De gebouwen zijn zeer sober van

---

⁵ Het bedrijfsarchief van Van Puijenbroek, dat in eigen beheer is, zou nog aanwijzingen kunnen bevatten omtrent de vroegste bouw.

architectuur, vooral vanwege het ontbreken van gevel- en vensteropeningen (licht trad in via dakramen). Veel vaker ziet de architect zich overigens 'gedwongen' om plannen te maken die voortborduren op ontwerpen van zijn voorganger(s). Verdere gegevens over de architect konden binnen de kaders van deze verkenning niet worden verkregen. Dat geldt ook voor de opvolger van Van Gool, de in Poppel woonachtige architect J.C. Bols. Hij ontwierp tussen 1940 en 1960 voor Van Puijenbroek, met name verbouwingen. In 1960 vindt er een omslag plaats. Vanaf dat jaar worden ontwerpen gemaakt door bouwkundigen in dienst bij van Puijenbroek. Tussen 1961 en 1969 zijn de bouwtekeningen gesigneerd door ingenieur L.J. Keakebeke, daarna door G.M.H. Wientjes. De werkzaamheden van deze architecten beperkten zich vooral tot het oprichten van kleine, technische gebouwen en aanpassing van bestaande.

3 Gebouwbeschrijvingen

Gebouw I

Functie: Ververij (?), kantoor
Bouwjaar: 1888
Status: Rijksmonument (deels)⁶
Architect: vermoedelijk Edouard Fremau (eerste fase)
Verbouwingen: 1895, 1901-1906 en later (vermoedelijk naar ontwerp J.B. Rens)

Geschiedenis

Op basis van de constructies, het kadastrale onderzoek én een 'eerste steen' in het gebouw, kon worden vastgesteld dat gebouw I in de kern het oudste gebouw van het fabriekscomplex is. Een aanbestedingsaankondiging uit 1891 maakt aannemelijk dat het oorspronkelijk om een ververij gaat.⁷ Daarin zit logica. Van Puijenbroek haalde zijn weefsels als entrepreneur op bij zijn (thuis)wevers en zal de fabricaten centraal hebben wille verven. In het gebouw is een natuurstenen gevelsteen aangetroffen met daarin de vermelding van de naam Eduard van Puijenbroek en de datum 28-4-1888. Het gebouw dat in 1888 werd opgericht, was aanmerkelijk minder diep dan tegenwoordig het geval is. De eerste vier of vijf traveeën horen tot de oudste fase. Vóór 1891 waren daaraan al één of twee traveeën toegevoegd. In 1895 volgden acht of negen traveeën, tussen 1901 en 1906 nog eens veertien. Daardoor kreeg het gebouw haar huidige lengte. Vermoedelijk werd het oudste deel van het gebouw in de laatste uitbreidingsfase (1901-1906) omgevormd tot kantoor. De huidige voorgevel, niet in verband gemetseld met de zijgevels, is op basis van de architectuur en met name de materialisering globaal in de periode 1900-1915 te dateren. Op de zolder is duidelijk te zien dat één van de spanten is vermaakt om een interieurindeling te kunnen maken. In 1907 raakte de rechter zijgevel (noord) van het gebouw in pandig. Daarbij kwamen gevelopeningen te vervallen. Dit had als consequentie dat het dak voorzien werd van licht- en ventilatiestraten. De linker zijgevel (zuid) verdween tussen 1926 en 1930 uit het zicht door aanbouw van een nieuw fabrieksgebouw. Tegen de rechter zijgevel van het kantoortje verrees, volgens kadastrale hulpkaarten, tussen 1909 en 1914 een aanbouw onder lessenaardak.

Afbeelding: Ontwikkeling van gebouw I van 1888-1889 tot en met 1906.

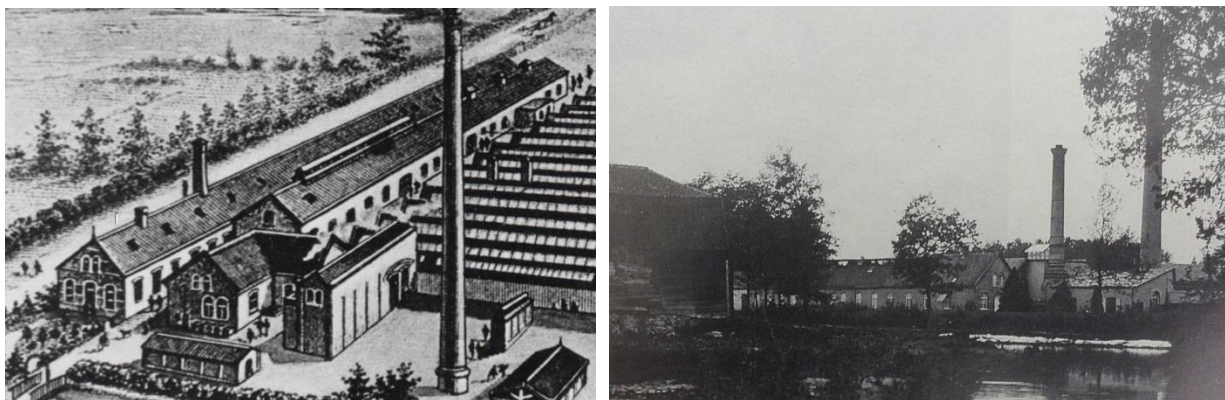
Afbeelding: Gevelsteen met de naam Eduard van Puijenbroek en daaronder de datum 28 4 1888.

⁶ Redengevende omschrijving opgenomen in de bijlage van dit rapport.

⁷ In een aanbestedingsaankondiging blijkt Edouard Fremau de betrokken architect te zijn. Het is aannemelijk dat hij ook in 1888 door Van Puijenbroek voor een ontwerp zal zijn benaderd.

Bouwworm

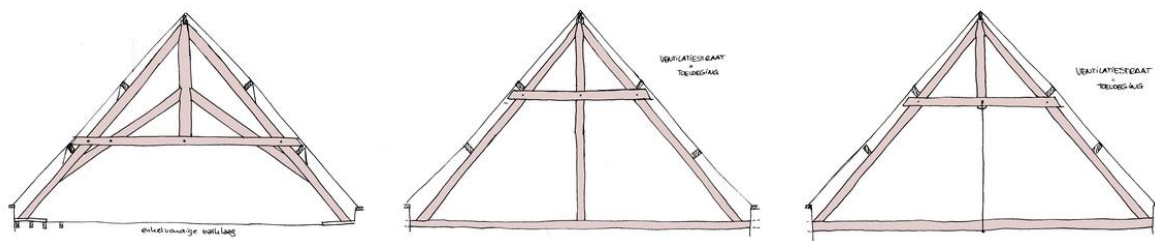
Gebouw I heeft een rechthoekig grondplan met een breedte van zo'n acht meter en een kleine honderd meter diep. Het gebouw is overwegend éénlaags, het geheel is onder een zadeldak met ventilatiestraat gebracht. Het voormalige kantoorgedeelte heeft een zoldervloer. Gebouw I stond in haar oorspronkelijk vorm geheel vrij.

Afbeeldingen: Brievenhoofd dat de situatie rond 1902 weergeeft. Gebouw I is het langgerekte gebouw geheel links. Het pand heeft dan nog een zadeldak zonder ventilatiestraat, omdat bovenlichten van vensters in de lange zijgevels geopend konden worden. Rechts een opname uit omstreeks 1910 met op de voorgrond de voormalige watermolen.

Draagconstructies

De kasspananten van het gebouw zijn opgelegd in de zijgevels van het gebouw. Er zijn drie verschillende soorten spanten aan te treffen. Dit is het gevolg van de verschillende vergrotingsfasen van het gebouw. De oudste spanten uit 1888 zijn geheel uitgevoerd in hout, met dien verstande dat verbindingen veelal zijn gebout. Deze spanten zijn op houten balken gezet. Ze zijn uitgevoerd met spantbenen, dubbel uitgevoerde trekbalken en een makelaar die doormiddel van steekschoren is gestabiliseerd. De ventilatiestraat is, mede afgaand op een weergave van het gebouw in een brievenhoofd uit het begin van de twintigste eeuw, een toevoeging. Bij het voorste spant zijn de trekbalken omhoog gebracht ten behoeve van binnendeuren. Van de spanten die in 1895 zijn aangebracht, is er nog één opgesteld op een dubbele houten balk. De overige zijn op stalen profielen (dubbele UNP-profielen) gesteld, een situatie die niet oorspronkelijk is. De spanten zijn samengesteld uit spantbenen, dubbel uitgevoerde trekbalken en een stijl die op de balken is gesteld. Verbindingen zijn ook hier gebout. De spanten die uit 1901-1906 dateren, zijn soortgelijk, met dien verstande dat de nokstijlen direct onder de trekbalken eindigen. Tussen de nokstijlen en de balken waarop de spanten staan, bevinden zich trekstangen.

Afbeelding: De spanten van gebouw I, verschillen per bouwperiode. Links spanten uit de periode 1888-1892, midden spanten uit omstreeks 1895 en rechts de spanten die in de periode 1901-1906 zijn toegepast.

Vormgeving en architectuur

De voorgevel van het gebouw is een in schoonmetselwerk uitgevoerde topgevel die symmetrisch is van opzet. De gevelindeling is sinds de bouw van de gevel ongewijzigd, de vensters ook (al zal de witte kleur van het hout van latere datum zijn). In de gevel zijn neorenaissancevormen toegepast. De materialisering van vormen, in gele baksteen, is typisch voor de periode 1900-1915.

De lange zijgevels van het gebouw zijn gefaseerd tot stand gekomen. Gevelopeningen zullen oorspronkelijk uitgespaard zijn geweest onder segmentbogen. Dit is vooral nog goed te zien in de laatste uitbreiding van het gebouw uit 1901-1906. Hier zijn in de inpandig geraakte gevels nog dichtgezette vensteropeningen en een

enkele dichtgezette deuropening te onderscheiden. Er zijn ook gevelopeningen onder stalen lateien dichtgezet. In de linker zijgevel zullen die openingen zijn gemaakt op het moment dat de gevel door het optrekken van een aanpalend fabrieksgebouw, inpandig raakte. Het is goed mogelijk dat ook hier oorspronkelijk openingen onder segmentbogen hebben gezeten. Het zelfde geldt in grote lijn voor de rechter zijgevel van het gebouw. Vensters en deuren uit de bouwtijd zijn vrijwel alle verdwenen.⁸ De achtergevel heeft een dichtgezette gevelopening onder een driedubbele rondboog van koppen. Daarboven is een nisje te zien waarin een aandrijfjas kon worden opgelegd.

Afbeelding: Het exterieur van gebouw I. Oorspronkelijk stond het gebouw geheel vrij.

Interieur

Het kantoorgebouw dat vermoedelijk omstreeks 1905 in het bestaande gebouw werd gerealiseerd, heeft oorspronkelijk een middengang met kamers aan weerszijden gehad. De gangmuren zijn gesloopt waardoor achter de voorgevel een breed vertrek is ontstaan. Daar weer achter zijn twee vertrekken gelegen die van elkaar zijn gescheiden door inbouwkasten. De kasten zijn nog voorzien van paneeldeuren en zullen vroeg twintigste-eeuws zijn. Dat geldt ook voor de zoldertrap die in één van de vertrekken is opgesteld. De aanbouw onder lessenaardak heeft twee kamers. De eerste heeft een vroeg twintigste-eeuwse tegellambrisering met een groene, geprofileerde tegelplint en een afsluitende randlijst met, eveneens in groen, een rankenmotief. De tweede kamer heeft nog paneeldeuren en een kastje waarvan de deurtjes zijn voorzien van een roedenverdeling.

Op de zolder zijn twee kamers tegen de voorgevel gesitueerd. De scheidingswanden zijn zogenaamd Bossch werk. De kamers hebben een ontsluiting door middel van paneeldeuren. Om de plaatsing van deze deuren mogelijk te maken, diende de trekbalen van één kopsant omhoog gebracht te worden. De zolder heeft ook nog een kamer waarin oude kantoorkasten staan opgesteld, vermoedelijk uit het eerste kwart van de twintigste eeuw. Bij de constructie van de kastdeuren lijkt sprake te zijn van hergebruik van vouwblinden. De rest van het fabrieksgebouw is ontdaan van interieurzaken. Er zijn nog wel machinefundamenten aanwezig. Onduidelijk is wanneer deze fundamenten zijn gemaakt.

---

⁸ Ten minste één venster is nog zichtbaar in het later aangebouwde magazijn (gebouw X).

Afbeeldingen: Elementen in het interieur. Links oude inbouwkasten op de begane grond. Eén van de paneeldeuren is in het zicht gebracht door een plaat te verwijderen. Rechts oude kasten op de zolder van het gebouw.

Waardering

Gebouw I is een Rijksmonument, als voorbeeld van een kantoor annex ververij uit het einde van de negentiende eeuw. Op basis van de bevindingen gedaan tijdens de bouwhistorische verkenning, is het aannemelijk te maken dat het gebouw pas omstreeks 1900 een gedeeltelijke kantoorfunctie kreeg. Het is zeer waarschijnlijk dat het gebouw dat in 1888 werd opgericht, louter als ververij diende. De historische waarde van het gebouw is om twee hoofdredenen hoog te noemen. Ten eerste is dit gebouw het oudste gebouw op het terrein. Vanuit hier is het complex geleidelijk aan uitgegroeid tot de huidige omvang. Historisch beschouwd is de oorspronkelijke functie interessant omdat het inzicht geeft in de handelswijze van Van Puijenbroek in de jaren tachtig van de negentiende eeuw. In 1888 werkte hij nog als entrepreneur. Hij leverde grondstoffen aan thuiswevers en om enige tijd later de producten op te halen en verder te verhandelen. In 1888 besloot Van Puijenbroek blijkbaar om het verven van de producten in eigen hand te nemen. Daartoe liet hij een ververij oprichten.

Omdat de ververij het eerste gebouw op het terrein is, wordt grote waarde toegekend aan het belang voor de historische structuur. De bloei die het bedrijf al vroeg doormaakte, is aan het gebouw ook af te lezen, daar het keer op keer werd vergroot. Dit komt onder meer tot uiting in verschillen in de spantconstructies per bouwfasen. Relatief laag scoort het gebouw op de gaafheid van de gevelopzet en de gevelinvulling. Met name de voormalige zijgevels zijn ontdaan van oorspronkelijke invullingen.

Advies

In de redengevende omschrijving van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed wordt de indruk gewekt dat alleen het kantoorgedeelte van het gebouw via de monumentenwet wordt beschermd. In dat geval zou voorbij worden gegaan aan de oorspronkelijke functie van het gebouw. Dat we hier te maken hebben met een oud productiegebouw wordt vooral duidelijk in het gedeelte achter de kantoorruimte. Daarnaast dient een kanttekening te worden gezet bij de beschrijving door de RCE. Hierin wordt namelijk expliciet vermeld dat er in het kantoor geen historische interieurelementen aanwezig zijn. Dat is onjuist. In het kantoorgedeelte zijn paneeldeuren, kasten en tegellambriseringen aangetroffen. Daarnaast zijn fragmenten van behangsels aanwezig én staat er op de zolder een oude kast. Bij toekomstige verbouwingen dient het monumentale belang van het gebouw een zwaar wegende factor zijn in het stadium van planvorming en plantoetsing, in ieder geval voor wat betreft het oudste gedeelte (1888) waarin de belangrijkste waarden zijn vertegenwoordigd.

Foto's

Afbeeldingen: Toegevoegde bouwmassa met entree (l). Voormalige gevelopening, inpandig geraakt door toegevoegde bouwmassa met entree (m). Paneel deur en kastje in de toegevoegde bouwmassa (r).

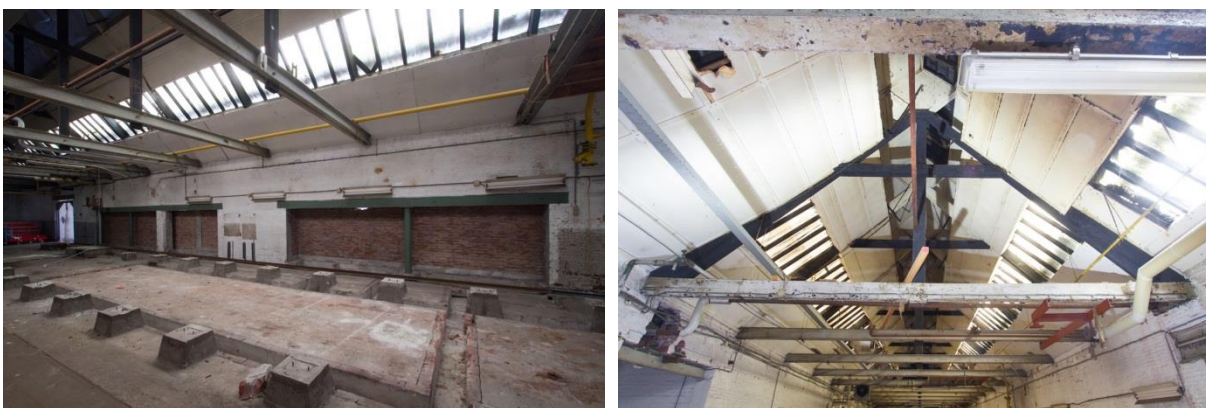
Afbeeldingen: Blik in de voorkamer van de toegevoegde bouwmassa met entree, met een tegellambrisering in lijn met die in de machinekamer uit 1907 (l). Voormalige kantoorruimte achter de voorgevel, ontstaan na sloop van twee gangmuren (m). De zolder van het pand met zicht op een oorspronkelijke rookkanaal en één van de oorspronkelijke spanten.

Afbeeldingen: Paneel deur op de zolder (l). Kapsant waarvan de trek balk omhoog is gebracht ten behoeve van de binnendeuren (m). Restanten van behangsel op één van de spantbenen (r).

Afbeeldingen: Links, zicht op de muur tussen fabriek- en kantoorgedeelte. De enkelvoudige balklaag is vermoedelijk de oorspronkelijke. Rechts, vernieuwing van een del van de rechter zijgevel van het oudste deel van het gebouw.

Afbeeldingen: Links machinefundamenten met in de achtergrond nissen ingewerkt in de oude gevel, vermoedelijk ten behoeve van de verdwenen machinerie. Rechts één van de spanten uit omstreeks 1895. Ventilatiestraat is een toevoeging, evenals de lichtstraten.

Redengevende omschrijving door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (toenmalige RDMZ)

Monumentnummer: 516983

Inleiding

Het kleine KANTOOR van de ververij uit 1888 is gebouwd voor de textielabrikant Van Puijenbroek.

Omschrijving

Het eenlaagse kantoor met zolderverdieping heeft een rechthoekige plattegrond (oppervlakte ca. 64 m²) en wordt gedekt door een zadeldak met overstek voorzien van windveren. Het dak is belegd met grijze oud-Hollandse pannen. De symmetrische voorgevel is op de begane grond drie traveeën breed. De eenvoudige met kraaldelen beklede voordeur wordt geflankeerd door twee getoogde schuifvensters met een zesruits verdeling. Boven de voordeur een getoogd bovenlicht. Op de zolderverdieping bevinden zich boven de deur twee vensters onder rondboog met een zesruits-verdeling. In de zijgevels eveneens een getoogd venster overeenkomstig die van de voorgevel. Het opgaande werk bestaat uit rode baksteen gemetseld in kruisverband. Het heeft een cementen plint. De voorgevel wordt bovendien afgewisseld door speklagen van gele steen, die ook in de segment- en rondbogen is verwerkt. In de boogtrommels siermetselwerk. Het interieur is sterk gewijzigd en bevat afgezien van de constructie geen historische onderdelen.

Waardering

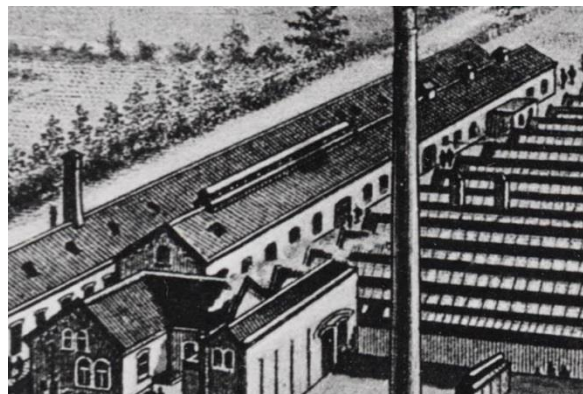
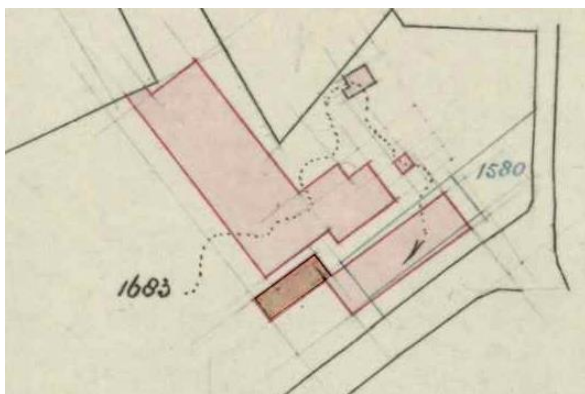
Het kantoor is van algemeen belang. Het is tezamen met schoorsteen en machinehuis het brandpunt van de ontwikkeling ter plaatse. Het is bovendien van architectuurhistorisch [beschrijving is hier afgebroken].

Gebouw II

Functie: Onbekend
Bouwjaar: 1892
Status: Geen
Architect: Edouard Fremau
Verbouwingen: kleinschalige aanpassingen

Geschiedenis

Kadastraal onderzoek heeft aangetoond dat gebouw II werd opgericht in 1892. Een aankondiging van een aanbesteding in regionale kranten in 1891 maakt duidelijk dat dit gebouw een ontwerp is van architect Edouard Fremau en dat het deel uitmaakte van een groter plan dat voorzag in de oprichting van een fabrieksgebouw, een ketelhuis, machinekamer én schoorsteen (ensemble). Het gebouw werd opgericht schuin achter gebouw I, zodanig dat het (vrijwel) geheel vrijstond. Wat de oorspronkelijke functie van het gebouw is geweest, kon niet worden vastgesteld. Het gebouw is door latere aanbouwen inpandig geraakt. Verbouwingen aan het fabrieksgebouw zelf zijn relatief kleinschalig geweest. Het gaat vooral om het maken van enkele nieuwe en het dichtzetten van bestaande gevelopeningen.

Afbeeldingen: Links een detail van een kadastrale tussenkaart uit 1892 met daarop door de auteur geaccentueerd gebouw II. Het pand sluit juist aan op de dan reeds verlengde ververij uit 1888. Rechts een uitsnede van een briefhoofd uit omstreeks 1902. Gebouw is het voorste stuk van het langgerekte gebouw dat diagonaal in het beeld is weergegeven.

Bouwworm

Het éénlaags gebouw is ontworpen op een rechthoekig grondplan waarvan de lengte ongeveer 2,5 keer de breedte is. Het gebouw is relatief klein, waarmee het inzicht geeft in de schaal van het laat negentiende-eeuwse fabriekscomplex. Het gebouw heeft een zadeldak dat is uitgevoerd met een ventilatiestraat in de nok.

Draagconstructies

De draagconstructie is betrekkelijk eenvoudig. Dat is, gezien de geringe grootte van het gebouw niet verwonderlijk. De lange gevels zijn de dragende muren waarin drie kappantennen zijn opgelegd. De spanten zijn samengesteld uit houten balken. Op de trekbalck zijn een stijl en twee spantbenen opgesteld. De stijl is middels een stropanker verbonden met de trekbalck. Overige verbindingen zijn aan het oog onttrokken door een afwerking van pleister op rachelwerk (een methode die in de negentiende eeuw gebruikelijk was, maar ook aan het begin van de twintigste eeuw nog we voorkwam. Er zijn aanwijzingen dat de kap in de huidige vorm niet – of slechts ten dele – oorspronkelijk is. Eén aanwijzing daarvoor vormt het gegeven dat één van de goten op de balken is gelegd en niet op de muur. Dat is vreemd, omdat de kadastrale kaart duidelijk aantoont dat het gebouw oorspronkelijk vrijstond. Een vrijstaand gebouw zal ook geen kap met ventilatiestraat in de nok nodig hebben gehad. Ventilatie was eenvoudig door ramen in de gevels open te zetten. De ventilatiestraat werd pas nodig nadat gebouw I was verlengd (zie de uitsnede van het briefhoofd).

Afbeeldingen: Links een opname van de kapconstructie met rechts de goot óp de balken en een ventilatie- en lichtstraat die later, maar al wel vrij vroeg, zijn toegevoegd. Rechts de inpandig geraakte voorgevel, die oorspronkelijk niet geschilderd was. Deur en vensters zijn uit de bouwtijd.

Vormgeving en architectuur

De vormgeving van het gebouw is sober-industrieel. Gevels zijn gespeend van ornamentiek in het metselwerk, gevelopeningen zijn onder segmentbogen uitgespaard (de bogen maskeren houten lateien die binnen te zien zijn). De voormalige voorgevel en de rechter zijgevel verkeren nog vrijwel in oorspronkelijke staat, niet alleen qua indeling, maar ook voor wat de invulling van gevelopeningen betreft. Zo heeft de voormalige voorgevel een voordeur onder tweeruits bovenlicht, gevat in het authentieke getoogde en geprofileerde deurkozijn. Een venster daarnaast is uitgevoerd met een vast, twee keer achtruits onderraam en een twee keer vierruits bovenraam dat kan kantelen. De raamroeden zijn in ijzer uitgevoerd. In de rechter zijgevel zijn twee soortgelijke vensters aanwezig, in het midden is een dichtgezette gevelopening te onderscheiden. De top van de voormalige voorgevel heeft een dichtgezette opening onder een segmentboog. De boog en de zorgvuldig gemetselde dagkanten geven aan dat het hier om een oorspronkelijke element gaat. Gewoonlijk zou dit kunnen wijzen op de aanwezigheid van een zoldervloer. Hier zou het echter ook kunnen gaan om een venster waardoor daglicht het gebouw werd ingebracht. In de achtergevel is een brede opening onder een stalen latei tot stand gebracht. Het gaat hier duidelijk om een latere ingreep. Boven de latei tekenen zich twee segmentbogen in het metselwerk af, daar weer boven een dichtzetting van wat vermoedelijk een zolderluik is geweest.

De linker zijgevel heeft in het midden een centrale gevelopening onder een segmentboog gehad.

In de lange gevels zijn onder het niveau van de spanten nisjes aangetroffen waarin aandrijfassen opgelegd hebben gelegen.

Het metselwerk is binnen en 'buiten' geheel wit geschilderd. Binnen zou dat een min of meer oorspronkelijk toestand kunnen zijn. Voor de voormalige buitengevels is dat hoogst onwaarschijnlijk. Het witten van het metselwerk daar, vond vermoedelijk plaats nadat het gebouw inpandig raakte.

Waardering

Gebouw II is één van de vroegste gebouwen op het fabrieksterrein. Als er één gebouw is dat inzicht geeft in de bescheiden schaal waarop de onderneming in 1888 startte, dan is het dit gebouw dat door de jaren heen gespaard is gebleven van vergrotingen en uitbreidingen. Doordat het gebouw geleidelijk werd ingebouwd, zijn oorspronkelijke gevelinvullingen (deur en vensters) deels behouden gebleven. Deze elementen geven inzicht in het karakter van de oorspronkelijke fabriek en vertegenwoordigen mede daarom een vrij hoge esthetische waarde (aangetast door het witten van de gevels).

Goirle – Van Puijenbroek

Advies

De bouwhistorische waarden van het gebouw is niet zodanig dat moet worden overwogen om het gebouw onder bescherming van de monumentenwet te brengen. Het gebouw kan, zeker wanneer het weer grotendeels vrij komt te staan, wel van betekenis zijn als oorspronkelijke gevelelementen daarbij behouden kunnen blijven. In het stadium van planvorming kan de historische betekenis van het gebouw niet worden genegeerd. Mocht het gebouw worden gesloopt, dan verdient het zonder meer aanbeveling om een bondige sloopdocumentatie te verrichten, zeker wanneer blijkt dat in het bedrijfsarchief van de firma geen tekeningen van het gebouw bestaan. Detailleringen van deuren en vensters, constructievormen en historische kleurstellingen van dit gebouw kunnen in een stadium van herontwikkeling worden aangewend om een betekenislaag toe te voegen aan nieuwbouw.

Afbeeldingen

Afbeeldingen: Links de voormalige voorgevel van binnenuit gezien. Gevelopeningen zijn hier onder een latei uitgespaard. In het midden een opname van de linker zijgevel van binnenuit, rechts dezelfde situatie maar dan gemaakt waar het tot 1907 buiten was. Vensters is oorspronkelijk, de deur uiteraard toegevoegd.

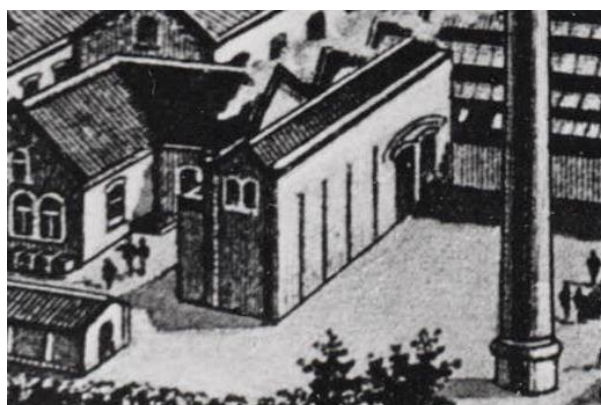
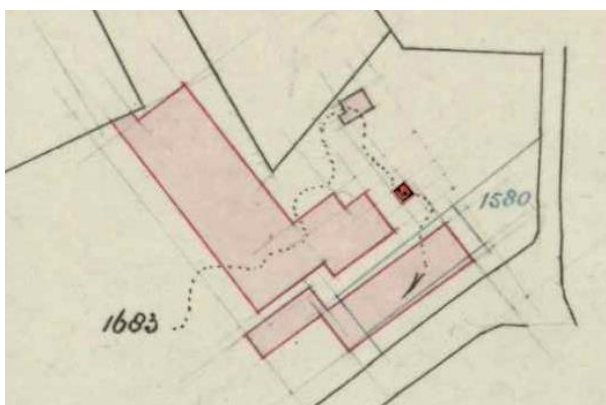
Afbeeldingen: Opname van de achtergevel van binnenuit. Rechts de aankondiging van de aanbesteding voor de uitbreiding van de fabriek.

Gebouw III

Functie: Fabrieksschoorsteen
Bouwjaar: 1892
Status: Rijksmonument
Architect: Edouard Fremau
Verbouwingen: Geen

Geschiedenis

Kadastraal onderzoek heeft aangetoond dat gebouw III, de fabrieksschoorsteen, werd opgericht in 1892. Een aankondiging van een aanbesteding in regionale kranten in 1891 maakt duidelijk dat het gaat om een ontwerp van architect Edouard Fremau en dat het deel uitmaakte van een groter plan dat voorzag in de oprichting van een fabrieksgebouw, een ketelhuis en machinekamer.

Afbeeldingen: Links een uitsnede van een kadastrale kaart uit 1892 met daarop door de auteur geaccentueerd de in dat jaar gebouwde schoorsteen. Op het briefhoofd uit omstreeks 1902 valt de schoorsteen bijna weg tegen het in 1900 gebouwde, nieuwe ketelhuis dat op dit detail centraal is weergegeven. Uiterst rechts de nieuwe schoorsteen die gelijktijdig met dit ketelhuis werd opgetrokken.

Bouwworm

Het basement van de schoorsteen heeft een vierkante grondslag. De schacht van de schoorsteen en de kroon zijn rond in doorsnede. De transformatie in grondvorm naar pijpvorm geschiedt door middel van een achthoekige tussenring die deel uitmaakt van het basement.

Vormgeving en architectuur

De fabrieksschoorsteen is bovengronds, voor zover kon worden vastgesteld, geheel uitgevoerd in metselwerk. Er is gemetseld met handvormbakstenen die rood zijn van kleur. Er is door de architect een ontwerp geleverd waarin oog is voor detaillering. Dit is in de late negentiende eeuw nog gebruikelijk en kwam ook in de vroege twintigste eeuw nog voor.

In de opstanden van het basement van de schoorsteen zijn blindnissen onder een boog uitgevoerd. De boogaanzetten van de vier vlakken zijn visueel gekoppeld door middel van een lichtjes uitgemetselde band, een al dan niet beoogde verwijzing naar kapitelen. Op de brede overgang van basis naar schacht is veelvuldig gebruik gemaakt van profielstenen. Daarnaast komen ook boogfriezen en bloktanden voor. Het moge duidelijk zijn dat de rijke detaillering slechts één doel diende: pronken. De kroon van de schoorsteen doet wat dat betreft de naam eer aan. Hier is naast een zwaar, geribd en uitlopend manchet is er een keperfries uitgevoerd.

Waardering

Op basis van de door BAAC gehanteerde toetsingsmethodiek scoort de schoorsteen uit 1892 relatief hoog. Daar aan te grondslag ligt vooral de vaststelling dat de schoorsteen in vrij hoge mate van authenticiteit verkeert, tot een vroege bouwfase van de fabriek behoort én dat er doorgaans bij velen waardering is voor de esthetiek van de schoorsteen. Die waardering is er overigens niet altijd geweest. In de jaren dertig werd over deze schoorstenen in de regel laatdunkend gedaan. De schoorsteen werd toen beschouwd als onsolide en grillige bouwsels, voorzien van allerlei nutteloze versiersels. In documenten verhaalt Van Puijenbroek dat hij regelmatig de vraag kreeg hoe hij zo'n schoorsteen had kunnen laten bouwen. Men zou vanuit dat perspectief

Goirle – Van Puijenbroek

---

zelfs kunnen redeneren dat de recentelijk gesloopte tweede schoorsteen, een product uit het jaar 1900, misschien wel waardevoller is geweest, vanwege het zakelijke karakter dat de gehele twintigste eeuw een karakteristiek van het fabriekscomplex zou blijven. De schoorsteen uit 1900 was in dat opzicht innovatiever dan de schoorsteen van slechts acht jaar eerder.

De betekenis van de schoorsteen uit 1892 overstijgt de vormgeving. Het primaire belang van de schoorsteen ligt in het feit dat de schoorsteen een belangrijk moment markeert in de onderneming van Van Puijenbroek: de inzet van machinaal aangedreven getouwen. De bouw van de schoorsteen luidde het einde in van de thuisweverij in Goirle.

Advies

Het belang van de schoorsteen, een rijksmonument, staat buiten kijf. Het moge duidelijk zijn dat het amoveren van deze schoorsteen alleen onder zeer uitzonderlijke omstandigheden overwogen kan worden.

Afbeeldingen

Afbeeldingen: De schoorsteen en details van de schoorsteen. Links met op de voorgrond de voorgevel van gebouw I. In het midden is direct naast de schoorsteen muurwerk te zien van de machinekamer die in 1907 werd gebouwd.

Redengevende omschrijving door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (toenmalige RDMZ)

Monumentnummer 528312

Inleiding

Fabrieksschoorsteen uit 1891.

Omschrijving

De fabrieksschoorsteen bestaat uit drie gedeelten: basement, schacht en kroon. Het basement heeft een vierkant grondvlak dat aan de bovenkant verloopt in een achthoek. Aan vier kanten bevindt zich een blinde nis met rondboog. De schacht heeft een ringvormige doorsnede met aan de voet een geribde manchet. De overstekende kroon heeft een boogfries met eronder eveneens een geribde manchet. Het opgaande werk van de schoorsteen bestaat uit rode handgevormde baksteen met profielstenen afgewisseld door siermetselwerk in manchetten en kroon.

Waardering

De fabrieksschoorsteen is van algemeen belang als één van de drie samenstellende complexonderdelen, tezamen met machinehuis en kantoor. Met het eerste pand heeft het bovendien een sterke functionele relatie. Bovendien is de schoorsteen van cultuur- en architectuurhistorische betekenis vanwege zijn zeldzaamheid en zijn decoratieve uitvoering.

Gebouw IV

Functie: Ketelhuis (met machinekamer)
Bouwjaar: 1892
Status: Geen
Architect: Edouard Fremau
Verbouwingen: 1907 (ver)bouw machinekamer

Geschiedenis

Kadastraal onderzoek heeft aangetoond dat gebouw IV werd opgericht in 1892. Een aankondiging van een aanbesteding in regionale kranten in 1891 maakt duidelijk dat dit gebouw een ontwerp is van architect Edouard Fremau en dat het deel uitmaakte van een groter plan dat voorzag in de oprichting van een fabrieksgebouw, een ketelhuis, machinekamer én schoorsteen (ensemble). Gebouw IV is waarschijnlijk het voormalige ketelhuis. Er zijn aanwijzingen dat het oorspronkelijk één architectonisch geheel met de aanpalende machinekamer. In 1907 voldeed deze bestaande machine niet langer. In dat jaar werd de bestaande machinekamer aanzienlijk vergroot om zo ruimte te creëren voor de thans nog aanwezige stoommachine, een product van de firma Werkspoor. Die vergroting ging deels ten koste van het ketelhuis uit 1892.

Het ketelhuis met machinekamer werden uiteraard vlak achter de bijbehorende fabrieksschoorsteen gebouwd.

Afbeeldingen: Links een uitsnede van een kadastrale kaart uit 1892 met daarop door de auteur geaccentueerd het machine- en ketelhuis. In het midden een detail van een briefhoofd uit omstreeks 1902 dat het gebouw weergeeft. Rechts een opname uit 1900 gemaakt na het stellen van de nieuwe stoomketel, met in de achtergrond het machine- en ketelhuis. Terug naar de middelste afbeelding; het gebouw uiterst rechts op de tekening is het gebouw dat om de ketel uit 1900 werd heengebouwd.

Bouwworm

In de huidige vorm is gebouw IV een éénlaags gebouw met een L-vormig grondplan en onder een asymmetrisch zadeldak. In de oorspronkelijke opzet is het gebouw breder geweest waarbij een rechthoekig grondplan werd gecombineerd met een symmetrisch zadeldak. Aan de zijde van de Bergstraat bevond zich in 1892 een iets minder diepe machinekamer. Het zadeldak van die kamer was hoogst waarschijnlijk als steekkap tegen het dak van het ketelhuis uitgevoerd. Hierop wijst een restant van een klimmend boogfries zichtbaar vanuit het huidige, later gebouwde ketelhuis.

Draagconstructies

De draagconstructie van het gebouw bestaat uit twee halve spanten. Vermoedelijk zijn de balken waarop de spanten zijn gezet, nog restanten uit 1892. De spantbenen en beenstijltjes zullen uit 1907 dateren, de tijd dat het gebouw gedeeltelijk werd gesloopt om de bouw van de huidige machinekamer mogelijk te maken. De spantbalken zijn ter linkerzijde opgelegd in de inpandig geraakte linker zijgevel van het ketelhuis. Rechts zijn ze ingewerkt in de in 1907 opgetrokken zijmuur van de nieuwe machinekamer.

Vormgeving en architectuur

De voorgevel van gebouw IV is een in schoonmetselwerk opgetrokken gevel die oorspronkelijk meer dan een keer de dubbele breedte had. Het rechterdeel van de oorspronkelijke voorgevel is in 1907 gesloopt ten behoeve van de huidige machinekamer.

Aanvankelijk was er sprake van een topgevel uitgevoerd met hoekpilasters en een klimmend tandfries. Er is sprake van schoonmetselwerk met daarin, in de top van de gevel één oorspronkelijke vensteropening onder een rondboog. Ook het venster is nog uit de bouwtijd. Aanvankelijk zal er sprake zijn geweest van een gevel met een spiegel-symmetrische gevelindeling, waarschijnlijk met de toegang in de middenas. De

oorspronkelijke indeling van de gevel op de begane grond is niet te achterhalen. Het metselwerk is hier over vrijwel de volledige breedte vernieuwd. De huidige dubbele deur onder rollaag zal daarin weer een toevoeging zijn, vermoedelijk uit het derde kwart van de twintigste eeuw.

Het deel van de van gebouw IV is als gevolg van verbouwingen voor een nog veel groter deel gesloopt. In het restant is een rondboog gemetseld van wat oorspronkelijk een vensteropening zal zijn geweest (sporen in het metselwerk wijzen op het wegbreken van een borstwering te plaatse).

De oorspronkelijke rechter zijgevel van het ketelhuis is geheel verdwenen in 1907. De huidige rechter zijmuur wordt gevormd door de in 1907 vergrootte machinekamer.

Het interieur

De binnenruimte van gebouw IV is ongedeeld. In het interieur zijn geen noemenswaardige elementen aangetroffen.

Waardering

Wat in dit rapport wordt aangeduid als gebouw IV is in feite een overblijfsel van het ketel- en machinehuis dat in 1892 met bijbehorende schoorsteen werd gebouwd. Wanneer de puntenmethodiek van BAAC op dit gebouw wordt losgelaten, scoort het gebouw een onvoldoende. Slechts op één punt (historische waarde) scoort het gebouw hoog waarbij die waarde feitelijk uitsluitend het restant van de oorspronkelijke voorgevel en een stuk van de rechter zijgevel van het pand betreft. Er zijn twee redenen waarom de historische betekenis groot is. Ten eerste markeert de voorgevel de omslag van handweven naar een machinaal aangedreven fabriek. Daarnaast geeft het restant van de voorgevel inzicht in het oorspronkelijke aanzien van de fabriek.

Advies

Op basis van de door BAAC gehanteerde toetsingsmethodiek scoort gebouw dermate laag dat er in principe geen rekening mee hoeft te worden gehouden bij verbouwingen en ontwikkelingen op de locatie. Hierbij dient echter wel één kanttekening te worden geplaatst. Het restant van de voorgevel van het gebouw heeft een grote historische betekenis. Het is te overwegen om bij toekomstige bouwplannen te bezien of dit geveldeel in een bouwplan kan worden geïntegreerd.

Foto's

Afbeeldingen: Links de huidige voorgevel van gebouw IV is een restant van de in 1892 gebouwde voorgevel van het machine- en ketelhuis. In het midden dezelfde gevel van binnenuit gezien. De deur is duidelijk een toevoeging. Rechts een restant van de voormalige zijgevel van het machine- en ketelhuis, te zien vanuit het tegenwoordige ketelhuis. Eén en ander is af te leiden uit een hoekliseen en het restant van een blokfries.

Afbeeldingen: Links de linker zijgevel van gebouw IV met daarin vrijwel louter later aangebrachte openingen. Uiterst rechts is mogelijk een oorspronkelijke gevelopening dichtgezet. De foto rechts toont een kapspant.

Goirle – Van Puijenbroek

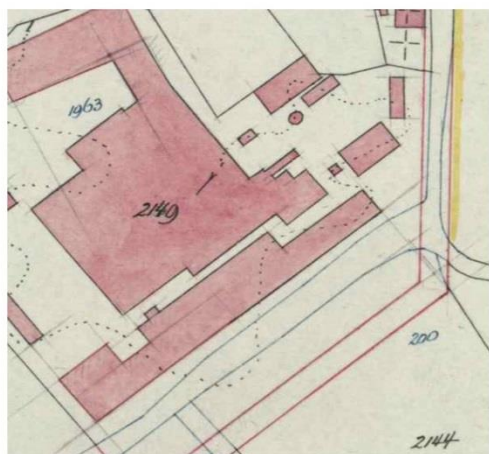

Gebouw V

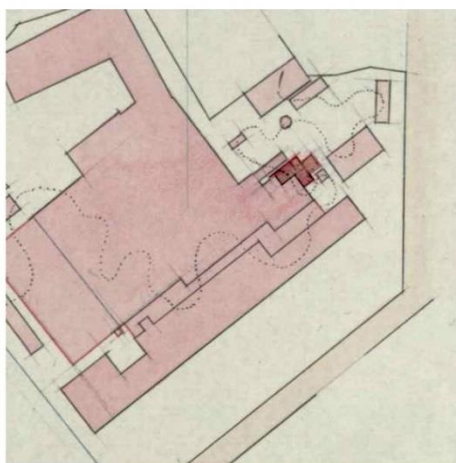
Functie: Machinekamer
Bouwjaar: 1892 en 1907
Status: Rijksmonument
Architect: Edouard Fremau (1892) en Jan Baptist Rens (1907)
Verbouwingen: herstel

Geschiedenis

Kadastraal onderzoek heeft aangetoond dat gebouw V werd opgericht in 1892 en dat het gebouw in 1907 aanzienlijk werd vergroot. Een aankondiging van een aanbesteding in regionale kranten in 1891 maakt duidelijk dat de kern van het gebouw een ontwerp is van architect Edouard Fremau. Het vormde een onderdeel van een groter bouwplan dat bestond uit de oprichting van een fabrieksgebouw, een ketelhuis, machinekamer én schoorsteen (ensemble). Gebouw V zal van oudsher de machinekamer van de fabriek van Van Puijenbroek zijn. Er zijn sterke aanwijzingen dat de machinekamer oorspronkelijk één architectonisch geheel vormde met het aanpalende ketelhuis (gebouw IV). Dit blijkt bijvoorbeeld uit een briefhoofd uit 1901-1906 en bouwhistorische waarnemingen. Samen vormden deze bouwdelen een L-vormig bouwvolume. In 1907 voldeed deze oude machine niet langer.⁹ In dat jaar werd de bestaande machinekamer aanzienlijk vergroot om zo ruimte te creëren voor de thans nog aanwezige stoommachine, een product van de firma Werkspoor. Die vergroting ging deels ten koste van het ketelhuis uit 1892. Het ontwerp voor de verbouwing van het ketelhuis is van de hand van de architect Jan Baptist Rens.

1906

1907

Afbeelding: Uitsnede van kadastrale kaarten. Op de kaart van 1907 is de nieuwe machinekamer door de auteur geaccentueerd.

Bouwworm

De machinekamer is een éénlaags bebouw op een L-vormig grondplan. Het smalle gedeelte van het gebouw hoort tot de laat negentiende-eeuwse substantie, maar is een restant van een volume dat aanvankelijk groter was. Het blokvormige gedeelte daarvoor is in 1907 onder een plat dak tot stand gebracht.

Draagconstructies

Informatie omtrent de draagconstructies van het gebouw zijn nauwelijks voorhanden. Bouwtekeningen ontbreken, de constructie van het platte dak is door kraaldelen aan het zicht onttrokken. Wel kon worden vastgesteld dat de constructie van de lichtkap niet lang geleden werd vernieuwd. Op de oudste foto (opname kerktoren) is een hogere lichtkap te zien.

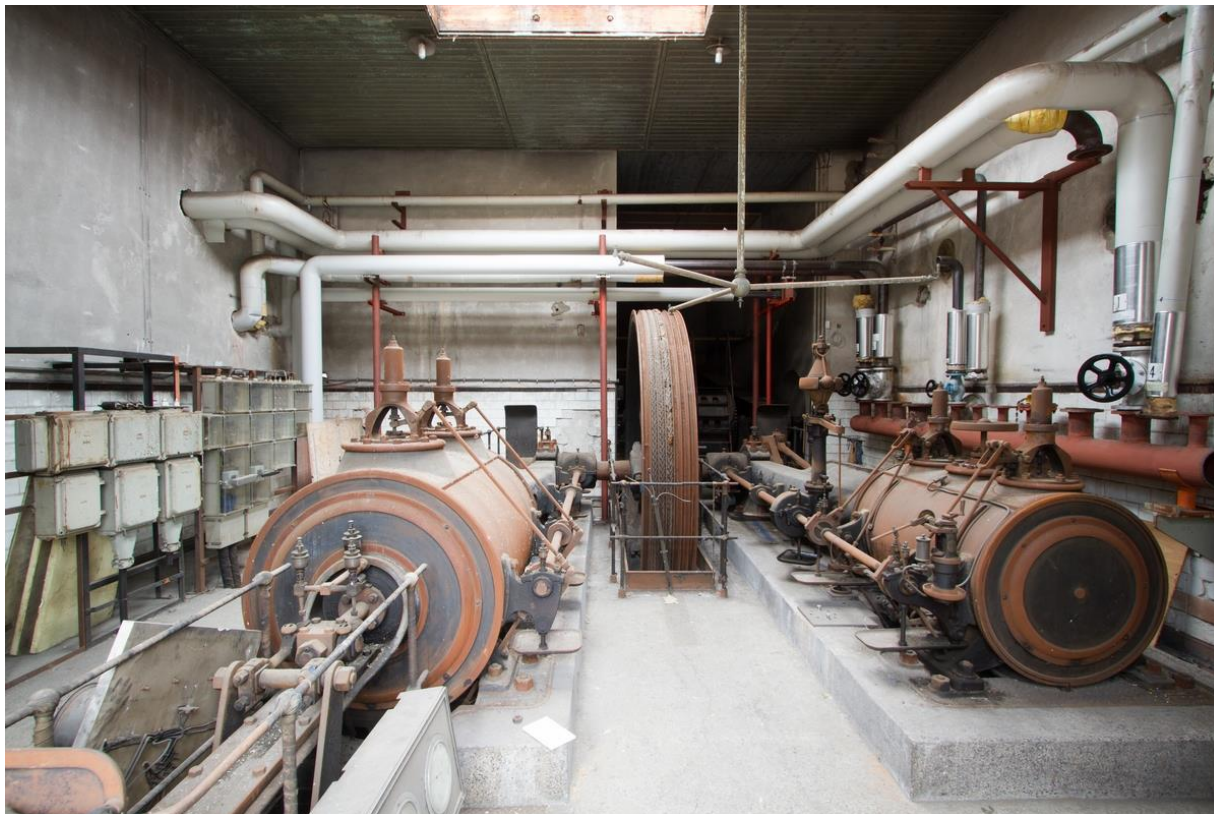
---

⁹ Sterker nog, in 1901 werd bij de fabriek reeds een nieuw ketelhuis en een nieuwe schoorsteen opgetrokken, dit blijkt uit het kadastrale onderzoek. Dit ketelhuis wordt in 1915 gesloopt.

Vormgeving en architectuur

Een inpartij geraakt deel van een voormalige gevel van de machinekamer uit 1892 is thans nog aanwezig. Dit restant bevat een aanzet voor een klimmend fries, identiek aan dat van de voorgevel van het voormalige ketelhuis (gebouw IV). Architect Edouard Fremau is voor dit gevelontwerp verantwoordelijk.

Het huidige aanzien van het machinegebouw wordt bepaald door de vergroting in 1907, uitgevoerd naar plan van architect Rens. De vormgeving is sober, het metselwerk in rode steen en met het oorspronkelijke voegwerk. De voorgevel is ontdaan van ornamentiek en vrijwel oorspronkelijk. Centraal bevindt zich een oorspronkelijke dubbele deur onder een fors halfdond bovenlicht. In de linker zijgevel is een deur onder een rondboog aanwezig die de ontsluiting vormt van de onderhoudsruimte onder de machinevloer.

Afbeelding: Machinekamer nog grotendeels in de staat waarin deze in 1907 werd gebouwd.

Interieur

De machinekamer is uitgevoerd met een uit oorspronkelijke (1907) granitovloer. De oorspronkelijkheid is vast te stellen op basis van de machinefundamenten die met dezelfde granito zijn afgewerkt. De muren hebben een tegellambrisering. Daarbij zijn witte, rechthoekige facettegels liggend geplaatst tussen een tegelplint en tegelband. De plint en band zijn beide geprofileerd en uitgevoerd in contrasterend groen. Van de facettegels kon worden vastgesteld dat ze zijn geproduceerd door de firma Société Céramique die in Maastricht was gevestigd.¹⁰ Meer dan waarschijnlijk zijn ook de groene tegels door Céramique geleverd. Boven de lambrisering zijn de muren grijs bepleisterd. De toepassing van granito en betegeling is karakteristiek voor machinekamers. Ze had als voordeel dat de ruimte relatief eenvoudig te reinigen was. Het dak is afgewerkt met kraaldelen, vermoedelijk van oudsher.

In de ruimte staat een stoommachine opgesteld die naar verluidt is geleverd door de firma Werkspoor te Amsterdam.¹¹ De machine verkeert nog goeddeels in de oorspronkelijke staat. Het gereedschapsbord aan één van de muren is verdwenen. Aan het plafond hangt nog wel een armatuur voor een gaslamp.

---

¹⁰ http://nl.wikipedia.org/wiki/Société_Céramique. De stempel van de firma is aangetroffen op één van de losgekomen tegels.

¹¹ <http://nl.wikipedia.org/wiki/Werkspoor>.

Waardering

Op basis van de door BAAC gehanteerde toetsingsmethodiek scoort gebouw I hoog. Op tien van de twaalf gedefinieerde criteria wordt een bovengemiddeld aantal punten toegekend. Het zijn vooral de historische betekenis (markering van de overgang van het werken met handwevers naar aandrijving via stoommachine) en de hoge mate van authenticiteit die debet zijn aan die waardering. Daarnaast markeert het gebouw in haar uiterlijke soberheid de transformatie van gedetailleerde baksteenarchitectuur naar een meer zakelijk ontwerp, een fenomeen dat bij industriële ontwerpopdrachten zo rond de eeuwwende begon te manifesteren bij industriële gebouwen. In dat perspectief is de samenhang met het restant van het oude ketel- en machinehuis van bijzondere betekenis. Een grote kracht van het gebouw is daarnaast dat het interieur redelijk ongehavend is gebleven (relaties met gebouwen I en IX, in de vorm van lambrisering) en dat de oorspronkelijke stoommachine nog is opgesteld.

Advies

Er bestaat geen twijfel over de beschermde status van Rijksmonument. Behoud van dit gebouw en conservering van de huidige toestand zou bij iedere verbouwing, ingreep en ontwikkeling een zwaar factor moeten zijn bij ontwerp- en belangenafwegingen.

Afbeeldingen

Afbeelding: De Machinekamer is in 1907 tot stand gebracht achter de schoorsteen uit 1892. De toegang tot de kamer is bereikbaar middels een ijzeren trap. Een deur in de linker zijgevel vormt de ontsluiting van de ruimte onder de machine.

Afbeelding: Opname van de machinerie, geleverd door Werkspoor.

Afbeeldingen: De tegellambrisering in de machinekamer dateert uit de bouwtijd. Rechts de achterzijde van één van de losgelaten facettegels met daarop de naam van de fabriek Ste Ceramique.

Afbeelding: Opname van muurafwerking en plafond in de machinekamer.

Redengevende omschrijving door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (toenmalige RDMZ)

Monumentnummer: 516984

Inleiding

MACHINEHUIS uit 1891 voor de STOOMMACHINE. Mogelijk gerealiseerd naar plannen van de Tilburgse architect E. Fremau.

Omschrijving

Het stoommachinehuis op rechthoekig grondvlak (oppervlakte ca. 144 m²) bestaat uit een bouwlaag. Het wordt gedekt door een plat dak gedeeltelijk voorzien van een glazen lichtkap. De ingang van het stoommachinehuis, bestaat uit een dubbele deur met een rondboogvormig bovenlicht met een geometrische roedeverdeling. De grenenhouten deuren zijn afgehangen aan smeedijzeren gehengen. Het machinehuis is bereikbaar via een ijzeren steektrap met bordes. Het opgaand werk van het machinehuis bestaat uit rode handgevormde baksteen gemetseld in kruisverband. Het interieur draagt kenmerken uit de bouwtijd, maar is aangetast door een aantal buizen en leidingen. De vloerafwerking is van granitowerk. De wanden hebben een lambrisering van witte, liggende rechthoekige facettegels. In het machinehuis bevindt zich een vrijwel complete stoommachine afkomstig van de machinefabriek Werkspoor (Amsterdam).

Waardering

Stoommachinehuis en de daarin bewaarde machine zijn van algemeen belang als één van de drie samenstellende complexonderdelen. Er is een sterke functionele relatie met de naastgelegen schoorsteen. Bovendien heeft dit onderdeel bijzondere waarde vanwege de nog aanwezige machine, als krachtbron één van de belangrijkste onderdelen van een fabriekscomplex en derhalve van grote cultuurhistorische waarde.

Goirle – Van Puijenbroek

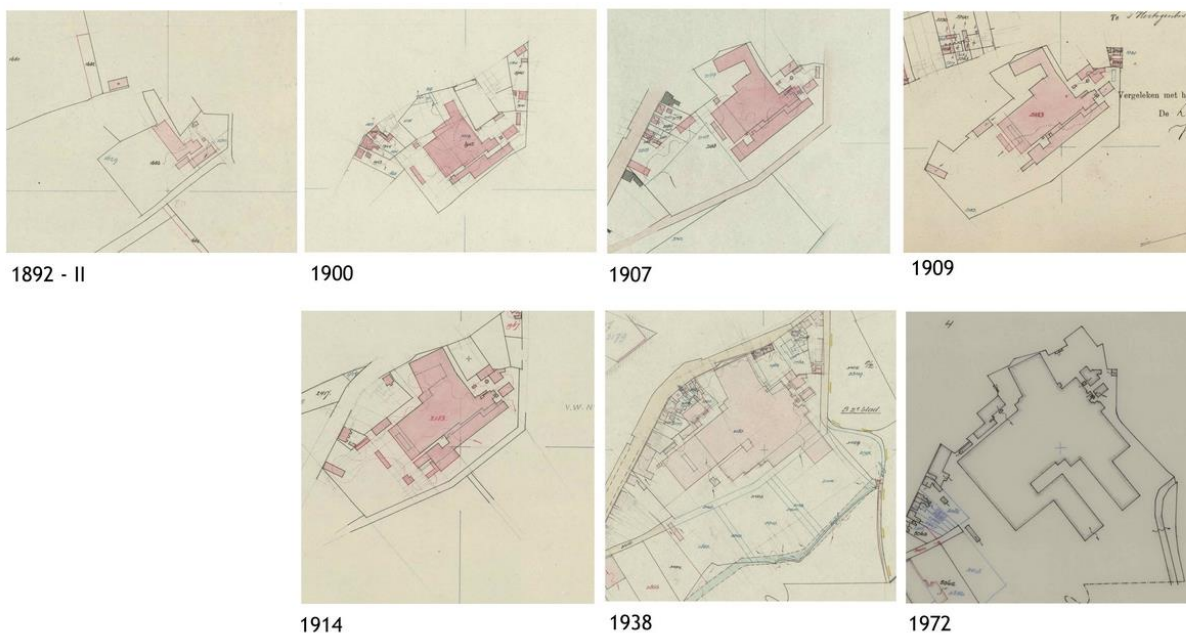
Gebouw VI

Functie: Weverij
Bouwjaar: 1892
Status: Geen
Architect: Edouard Fremau (1892),
Verbouwingen: 1895-1900, 1907, 1909 en 1914 (o.a. Jan Baptist Rens)

Geschiedenis

Kadastraal onderzoek heeft aangetoond dat het oudste deel van gebouw VI in 1892 werd opgericht. Vergrotingen zijn waar te nemen op kadastrale kaarten uit 1900 (aanbesteding 1899), 1907 (bouwjaar), 1909 (bouwjaar) en 1914. Een aankondiging van een aanbesteding in regionale kranten in 1891 maakt duidelijk dat de kern van het gebouw een ontwerp is van architect Edouard Fremau. Het vormde een onderdeel van een groter bouwplan dat bestond uit de oprichting van een fabrieksgebouw, een ketelhuis, machinekamer én schoorsteen (ensemble). Gebouw VI werd ontworpen als weverij. Hier zullen lange tijd machinaal aangedreven weefgetouwen hebben gestaan. In fasen werd het gebouw uitgebreid. Daarbij gold telkens dat de uitbreiding naadloos (figuurlijk dan) aan moest sluiten bij de bestaande bouw. De rol van de architect zal daarbij gereduceerd zijn geweest tot het maken van tekeningen, begrotingen en begeleiding van het werk van de aannemer.

Gaandeweg de twintigste eeuw werd aan de zuidzijde delen van het bestaande gebouw afgesnoept. Het gaat daarbij om één of twee traveeën.

Afbeelding: De geleidelijke groei van de weverij is goed te volgen aan de hand van kadastrale kaartjes. Tot in 1938 vindt uitbreiding plaats door in het verlengde van het bestaande gebouw door te bouwen.

Bouwworm

Het gebouw is in grondvorm en in hoofdlijn rechthoekig, éénlaags en uitgevoerd met sheddaken. De gebouwen hebben een regelmatige stramienopzet als gevolg van de toepassing van gietijzeren kolommen.

Draagconstructies

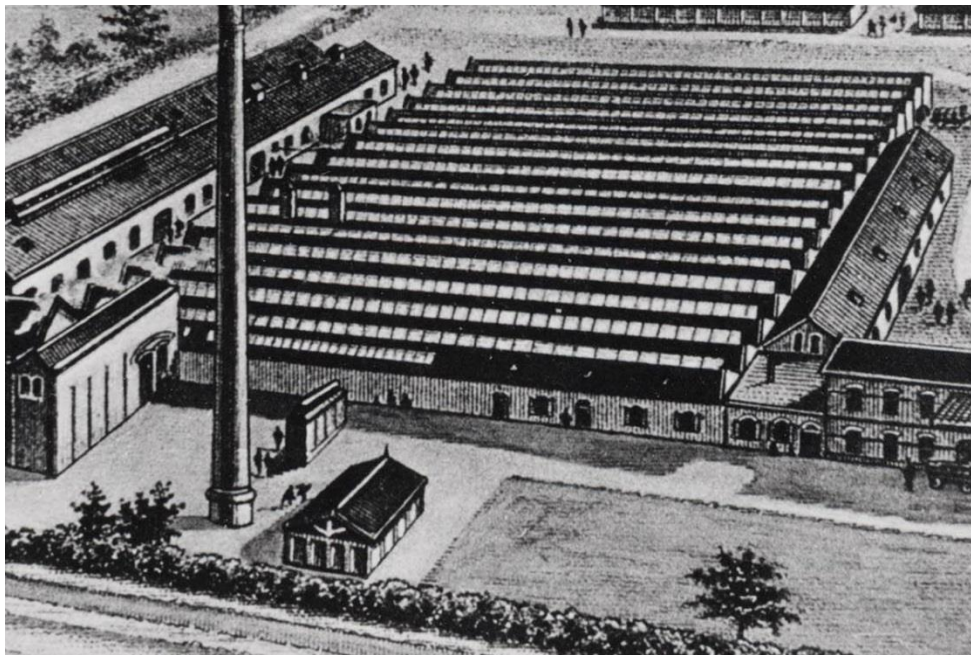
De draagconstructie bestaat gedeeltelijk uit de oorspronkelijke gietijzeren kolommen. Van het totale aantal kolommen dat het gebouw rijk is geweest, bestaat thans naar schatting nog een derde deel. De kolommen zijn uitgevoerd met een achthoekig basement, een ronde schacht en een ronde, uitkopende kop voorzien van afgeronde balkplaten. De balken die op de platen rusten, zijn hieraan met bouten verbonden. De balken zullen grotendeels uit de bouwtijd dateren. Bij de verschillende uitbreidingen van het gebouw zullen de oorspronkelijke kolommen als voorbeeld hebben gediend. Waarschijnlijk is de producent telkens dezelfde.

Alleen bij de laatste uitbreiding van het gebouw is een duidelijk verschil aan te wijzen in de kolommen. Het achthoekige basement heeft hier plaats gemaakt voor een basement met een ronde doorsnede.

Een deel van de sheddaken heeft nog de oorspronkelijk spanten. Bij delen van het gebouw zijn spanten vernieuwd of hebben sheddaken plaats moeten maken voor zadeldaken.

Bij verschillende verbouwingen zijn ook gietijzeren kolommen verdwenen. Zij hebben plaats gemaakt voor stalen kolommen of werden overbodig doordat onder de daken zware stalen profielen werden aangebracht.

De reden van deze verbouwingen zal in sommige gevallen een bouwtechnische aard hebben gehad. Vaker zal de beperkte stramienmaat (circa 3 x 4,7 meter) een probleem hebben gevormd, bijvoorbeeld voor nieuw te plaatsen machinerie die door de jaren heen steeds groter van formaat werd.

Afbeelding: Het brievenhoofd uit omstreeks 1902 geeft een betrouwbare weergave van het gebouw. Interessant in de voorgevel is dat waar gevelopeningen zijn toegepast, ramen in het dakschild ontbreken. Daarnaast is te zien dat de linker zijgevel van het gebouw nog vrij staat.

Vormgeving en architectuur

De architectuur en vormgeving van de gebouwen is van oudsher eenvoudig. Gevels hebben een gesloten karakter, wat ook kon, omdat daglicht via de daken de werkvloer bereikte. Waar openingen noodzakelijk waren, werden deze uitgespaard onder segmentbogen. Een deel van de oorspronkelijke openingen heeft nog deuren uit de bouwtijd.

Van oudsher is de op de Molendijk (oost) gerichte gevel de voorgevel van het complex. De gevel is door latere aanbouwen vrijwel volledig aan het oog onttrokken, delen zijn in die tijd opgehoogd. Uiterst rechts is de oorspronkelijke afdekking van de gevel met een geprofileerde goot in gietijzer nog aanwezig. Het brievenhoofd van Van Puijenbroek dat uit 1901-1906 dateert, laat vermoedelijk de oorspronkelijke gevelopzet zien. Een aardig detail daarbij is dat gevelopeningen alleen zijn toegepast daar waar de lichtstraat in het dak ontbreekt. Mogelijk was hier aanvankelijk sprake van een magazijn. Ook hieruit blijkt het detailniveau van het brievenhoofd.

De zijgevels hebben het kenmerkende patroon van asymmetrische geveltopjes, een gevolg van de sheddaken die zijn toegepast. Het exterieur is in schoon metselwerk uitgevoerd waarbij in kruisverband werd gemetseld. Inwendig zijn de gevels gewit om het intredende daglicht optimaal te kunnen benutten. Dichtgezette gevelopeningen tekenen zich in de muren af door de nog aanwezige segmentbogen. Op verschillende plekken zijn nog de nisjes aanwezig waar oorspronkelijk de aandrijfassen waren opgelegd.

In de jaren dertig werd het gebouw nog eens uitgebreid. Die uitbreiding valt buiten de scope van dit onderzoek, maar wordt hier aangehaald om een interessante discussie tussen de fabrieksleiding en de vergunningsverlener/welstand. Welstand had namelijk bepaald dat de vergunning voor de uitbreiding geweigerd diende te worden. Welstand was namelijk van mening dat geveltoppen symmetrisch dienden te zijn en dat deze toppen gesierd dienden te worden met vlechtingen en een rondvenster. De firma Van Puijenbroek

tekende hiertegen bezwaar aan. Ten eerste omdat de nieuwbouw ver van de openbare weg lag, verborgen achter huizen. Ten tweede omdat de eenheid van het fabriekscomplex doorbroken dreigde te worden. Ten derde omdat de opvatting dat doelmatig, kostenefficiënt en sober bouwen een belangrijk principe voor industriële gebouwen was.

Interieur

In dit gebouw zijn geen relevante interieuronderdelen aangetroffen.

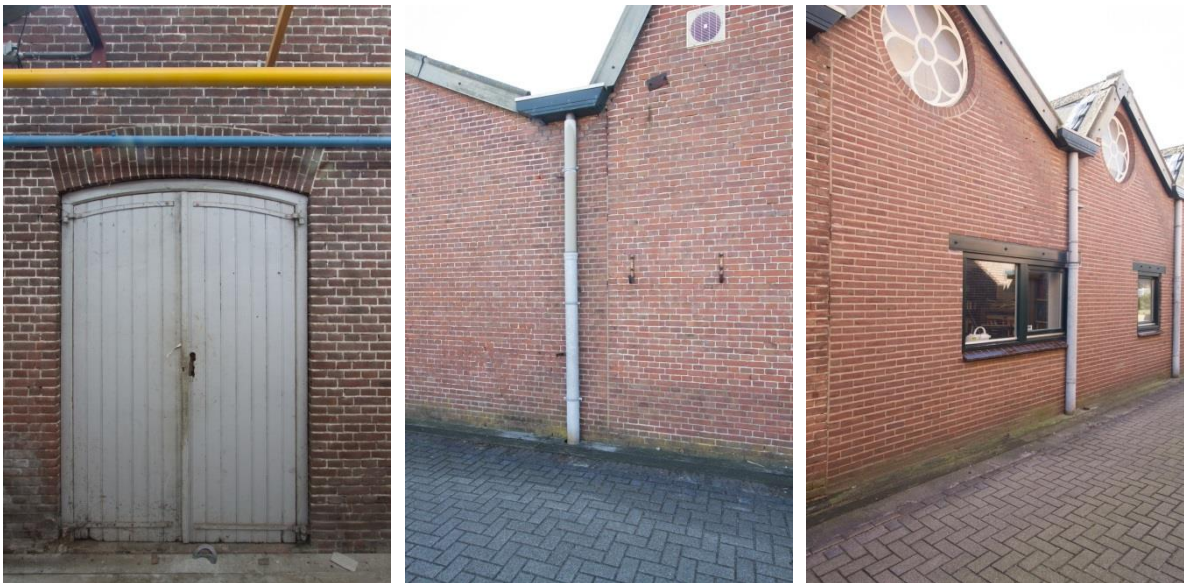
Waardering

Er is bij de toetsingscriteria die in deze rapportage worden gehanteerd, slechts één criterium waarop gebouw één, hier als één geheel beschouwd, het maximum aantal punten scoort. Het betreft de historische waarde. Dit gebouw vormde van meet af aan de plek waar de machine-gedreven weefgetouwen werden aangedreven en waar de wevers hun werk verrichtten. Met zou kunnen stellen dat de hal het productiehart van de fabriek is. In historische zin is ook van betekenis de bouwgeschiedenis. Het gebouw toont thans nog aan op welke wijze het complex fasegewijs werd vergroot en dat daarbij telkens werd teruggegrepen op een oorspronkelijk ontwerp waardoor de uniformiteit van het complex werd gewaarborgd. Voor vrij veel van de toetsingscriteria geldt een gemiddelde waarde. Dat komt vooral doordat de mate van authenticiteit door de jaren heen behoorlijk is aangetast. Dit komt door aanbouw (waarbij gevelopeningen kwamen te vervallen) en verbouw van vrijwel alle onderdelen van het gebouw. Minder dan de helft van de oorspronkelijke kolommen en gevelinvullingen in behouden gebleven.

Advies

Het is onmiskenbaar dat gebouw VI waarden vertegenwoordigt. De (beleving van de) betekenis is niet overal in het gebouw even groot als gevolg van diverse verbouwingen. Het is vanuit dat gegeven denkbaar om delen van het gebouw in ontwikkelingsplannen een plaats te geven óf wellicht om met herschikking van oorspronkelijke onderdelen één gebouwdeel in een laat negentiende-eeuwse staat terug te brengen. Wanneer het gebouw niet kan worden behouden, verdient het aanbeveling om inspiratie te putten uit het belang van de structuur of de vorm van het gebouw.

Afbeeldingen

Afbeeldingen: Links een oorspronkelijke deur in één van de gevels van het gebouw. In het midden een verticale bouwnaad die de uitbreiding van het gebouw markeert. Rechts de laatste uitbreiding van het gebouw. Uitgevoerd in de jaren dertig. Van Puijenbroek werd hier door welstand verplicht om hier vensters in de geveltoppen toe te passen. Zeer tot zijn ongenoegen omdat daarmee de uniformiteit werd doorbroken en onnodige kosten werden gemaakt.

Afbeelding: Detail van de beëindiging van de oorspronkelijke voorgevel van het gebouw. Een opvallend rijk geprofileerde goot, vermoedelijk een product van gietijzer. Thans inpandig.

Afbeelding: Een deel van het gebouw is voorzien van een nieuwe draagconstructie uitgevoerd in staal. Vermoedelijk is dit gedaan vanwege belemmeringen van de relatief kleine afstand tussen de gietijzeren kolommen.

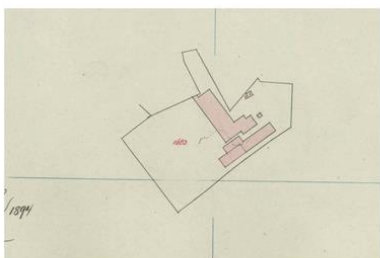
Afbeeldingen: Opname waarop de gietijzeren kolommen zijn weergegeven. Het lijkt er op dat vanaf 1888 en in de uitbreidingen tot omstreeks 1910 telkens identieke kolommen werden toegepast.

Gebouw VII

Functie: Weverij
Bouwjaar: 1898
Architect: Jan Baptist Rens
Verbouwingen: 1909-1914 (vergroting)

Geschiedenis

Op basis van het kadastrale onderzoek kan worden vastgesteld dat gebouw VII gebouwd werd tussen 1895 en 1900. Dit kan op basis van een aanbestedingsaankondiging uit 1898 worden aangeschep tot dat of het daaropvolgende jaar. Er is in de aankondiging sprake van een weverij, een kantoor en een magazijn. Gebouw VII is de genoemde weverij. Als architect wordt Jan Baptist Rens genoemd. Hij was in ieder geval van 1898 tot en met 1907 bij bouwplannen voor Van Puijenbroek betrokken. Tussen 1909 en 1914 werd het gebouw in de lengterichting met ongeveer de helft vergroot. Dit is af te leiden uit kadastrale gegevens en uit bouwhistorische waarneming van onder andere een bouwnaad.

1895

1900

1914

Bouwworm

Het gebouw heeft één bouwlaag op een rechthoekig grondplan (circa 7 bij 28 meter) en onder een zadeldak.

Draagconstructies

De lange zijgevels zijn dragende muren. Hierin zijn tien balken ter ondersteuning van de kappantelen opgelegd. De eerste zes spanten daarvan horen bij het oudste deel van het gebouw. De laatste vier zijn uit de tijd van de vergroting. In de constructies zelf is dit onderscheid niet te maken, ze zijn, zo lijkt het, identiek aan elkaar. De spanten zijn samengesteld uit twee spantbenen, een spanthoge nokstijl en twee trekbalken die dubbel zijn uitgevoerd. De verbindingen zijn tot stand gebracht middels bouten. De verbinding tussen balk en stijl is daarbij met behulp van een ijzeren strop vastgezet. De verbinding tussen stijl en spantbenen is met behulp van strips gemaakt. Een opvallend detail is dat het deel van de stijl tussen balk en onderste trekbalk geprofileerd is en dat de spanten voorzien zijn van gehakte telmerken.

Vormgeving en architectuur

Het gebouw werd aan het einde van de negentiende eeuw gebouwd tegen een bestaande fabriekshal. De linker zijgevel van het gebouw is in feite de zijgevel van gebouw VI. Dit is onder andere nog af te leiden uit de wijze waarop de goot ter plaatse is geconstrueerd. De rechter zijgevel heeft nog een groot deel van de oorspronkelijke gevelopeningen, de openingen onder segmentboog. Deze zijn overigens alleen aan te treffen bij het oudste deel van het gebouw. In de vergroting ontbreken ze (wat aangeeft dat waarschijnlijk ten tijde van de vergroting de lichtstraat in het dakvlak werd gemaakt). De gevelopeningen zijn nog deels voorzien van oorspronkelijke vensters en er is ook nog een authentiek deurkozijn aanwezig. Van twee voormalige vensteropeningen is de borstwering gesloopt om een doorgang te creëren. Die doorgangen zijn later weer dichtgezet. Op enkele plekken zijn oorspronkelijke nissen aanwezig, oplegpunten voor aandrijfassen.

Interieur

In het gebouw zijn, tegen de achtergevel, twee technische ruimten afgescheiden. Dat is nog niet zo lang geleden gedaan. Verder is het gebouw ongedeeld.

In het interieur zijn enkele elementen aangetroffen die thans nog verwijzen naar de productie die in het gebouw heeft plaatsgevonden. Zo rusten op de balken nog enkele aandrijfassen ten behoeve van de weefgetouwen. Daarnaast zijn nummerlabels op de balken aangetroffen die vermoedelijk corresponderden met machinenummers.

Waardering

Aan de hand van de score, voortvloeiend uit de hier gehanteerde toetsingscriteria, blijkt dat aan dit gebouw een licht bovengemiddelde waarde wordt toegekend. Echte uitschieters, criteria waar zeer hoog of juist zeer laag worden gewaardeerd, zijn er niet. De grootste kwaliteit of betekenis kan in dit gebouw worden toegekend aan de aanwezigheid van enkele oorspronkelijke gevelementen en vooral de aanwezigheid van delen van de oorspronkelijke aandrijfassen die in dit gebouw behouden zijn gebleven. Met de machinekamer en de schoorsteen vormt dit gebouw een duidelijke verwijzing naar de activiteiten die in het complex hebben plaatsgevonden. Men zou kunnen beargumenteren dat dit genoeg reden is om het behoud van dit gebouw na te willen streven.

Advies

Het verdient op basis van de waardering aanbeveling om in geval van ontwikkeling van de fabriekslocatie te onderzoeken of dit gebouw inclusief de restanten van de aandrijving van machines behouden kan blijven. Dat laatste is voorwaarde om de waarde van het gebouw als geheel te waarborgen. Met andere woorden: zonder die elementen zou aan dit gebouw een aanmerkelijk minder grote betekenis worden toegekend.

Afbeeldingen

Afbeelding: Detail van een briefhoofd uit omstreeks 1902 met daarop het dan nog nieuwe gebouw. Het éénlaags gebouw daarvoor is een kantoor. Rechts daarvan het magazijn. De opname rechts toont het inwendige van het gebouw in de huidige toestand.

Afbeelding: Opname van binnen met zicht op de voormalige rechter zijgevel, door aanbouw inpandig geraakt. In de gevel zijn nog oorspronkelijke vensters en een oorspronkelijk deurkozijn aanwezig.

Afbeelding: Een verticale bouwnaad markeert de verlenging van het gebouw.

Afbeelding : In detail een oplegpunt ten behoeve van een as die over de balken van de spanten is aangebracht. Dit is één van de weinige plekken in het complex waar delen van de vroegere aandrijving nog aanwezig zijn.

Afbeelding: Lager ten behoeve van een aandrijfas, aangebracht op een balk van een kapsant.

De lagers zijn door middel van bouten verbonden met de balken. De ringen zijn uitgevoerd met een floraal motief.

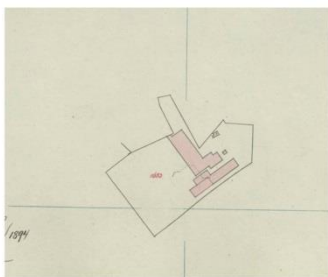
Gebouw VIII

Functie: Magazijn
Bouwjaar: 1898
Architect: Jan Baptist Rens
Verbouwingen: 1921 (architect onbekend)

Geschiedenis

Op basis van het kadastrale onderzoek kan worden vastgesteld dat gebouw VIII gebouwd werd tussen 1895 en 1900. Dit kan op basis van een aanbestedingsaankondiging uit 1898 worden aangescherpt tot dat of het daaropvolgende jaar. Er is in de aankondiging sprake van een weverij, een kantoor en een magazijn. Gebouw VIII is het genoemde magazijn. Als architect wordt Jan Baptist Rens genoemd. Hij was in ieder geval van 1898 tot en met 1907 bij bouwplannen voor Van Puijenbroek betrokken. In 1921 kreeg het gebouw een derde verdieping. Hiermee kon het aanpalende kantoor worden vergroot. De verbouwing ging ten kosten van het oorspronkelijke zadeldak.

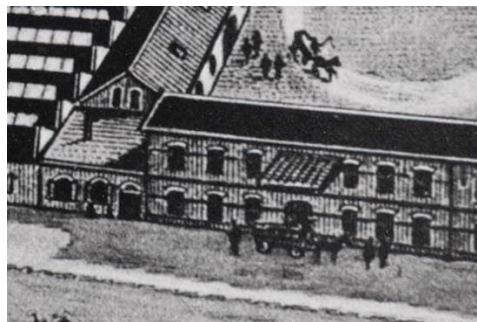
Vermoedelijk ergens in de jaren dertig werd in het gebouw een verwarmingsinstallatie tot stand gebracht. Uit die tijd dateren een verwarmingskeldertje en de schoorsteen.

1895

1900

Afbeelding: Kadastrale kaartuitsneden. Op de kaart uit 1900 is het magazijn voor het eerste weergegeven. Rechts een uitsnede uit een briefhoofd van omstreeks 1902. Daarop is het gebouw vrij gedetailleerd weergegeven, al wordt op de tekening de illusie gewekt dat er spekbanden geweest zijn. De luifel heeft er aantoonbaar gezeten.

Bouwworm

Het voormalige magazijn heeft een eenvoudige bouwworm. Er is sprake van een rechthoekige plattegrond van ongeveer 9,5 bij 10 meter. Er is sprake van drie bouwlagen onder een plat dak. Oorspronkelijk waren er twee bouwlagen onder een zadeldak, zoals blijkt uit de verbouwtekening en een brievenhoofd uit omstreeks 1902.

Draagconstructies

Het gebouw heeft verdiepingvloeren die zijn uitgevoerd in hout. De vloerconstructie van de eerste verdieping is samengesteld uit twee ijzeren profielen en houten balken. De houten balken zijn zwaar (10 x 24 centimeter), wat logisch is gelet op de magazijnfunctie. De ijzeren constructie is als bestaand weergegeven op de verbouwtekening uit 1921. Er zijn aanwijzingen dat het hier gaat om oorspronkelijke balken (ijzer is ook gebruikt als lateien achter de segmentbogen in de gevels).

Tijdens de verbouwing in 1921 komt de bestaande zoldervloer te vervallen. In plaats daarvan komt een nieuwe constructie die geheel in hout lijkt te zijn uitgevoerd. Door afwerking van de balklagen met kraalschroten, kon één en ander niet worden geverifieerd. Feit is dat op de eerste verdieping thans houten kolommen en balken (10 x 23 centimeter) zijn te zien. De bouwtekening uit 1921 toont dat kolommen en balken de basis vormen voor een balklaag waarvan de balken 6,5 bij 16,5 centimeter in doorsnede zijn. Dit geldt ook voor het platte dak van het gebouw.

Vormgeving en architectuur

In de architectuur en vormgeving van het gebouw is de oorspronkelijk functie nog af te lezen. Voor- en achtergevel hebben een regelmatige indeling met gevelopeningen onder segmentbogen. In de voorgevel zijn in één as magazijndeuren aangebracht. Deze deuren waren oorspronkelijk beschermd door een luifel. Dit is thans nog af te leiden uit de gebogen gevelankers ter plaatse. Hier was een randbalk voor dit dak opgelegd. In de gevels zijn nog verschillende vensters uit de bouwtijd aanwezig (sommige gevelopeningen zijn

Afbeeldingen

Afbeelding: Voorgevel van het gebouw, op de begane grond en de verdieping laat negentiende-eeuws, met deels de oorspronkelijke invulling van de gevel. De bovenste bouwlaag is een toevoeging. Rechts een aanbestedingsaankondiging voor de bouw van een magazijn. Vrijwel zeker heeft dit betrekking op gebouw VIII. Architect is J.B. Rens.

Afbeelding: Eenvoudige draagconstructie van de eerste verdiepingvloer. In de achtergrond oorspronkelijke vensters in de voormalige achtergevel van het gebouw.

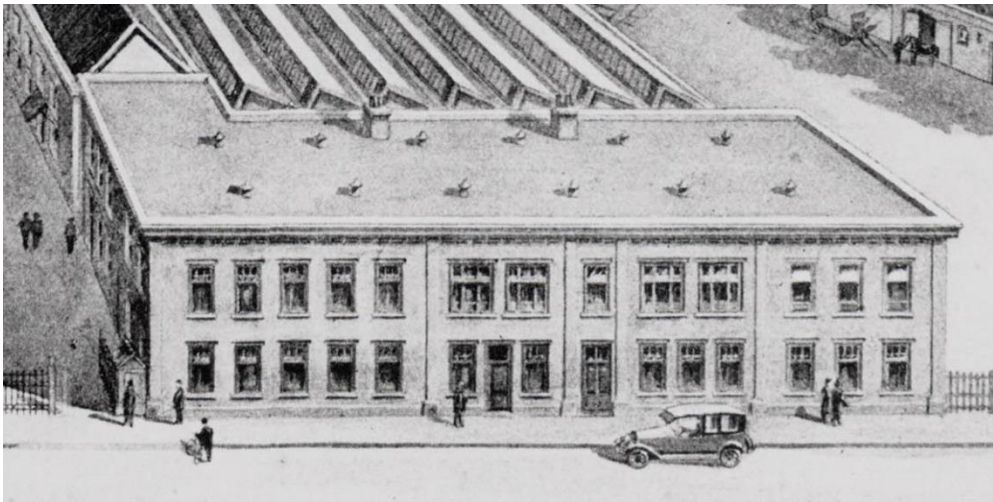
Afbeelding: Opname op de eerste verdieping met zicht op een houten kolom men vensters in de oorspronkelijke achtergevel.

Gebouw IX

Functie: Kantoorgebouw
Bouwjaar: circa 1905
Architect: naar verluidt Jan Baptist Rens¹²
Verbouwingen: 1921

Geschiedenis

Op basis van het kadastrale onderzoek kan worden vastgesteld dat gebouw IX tot stand kwam tussen 1901 en 1906. Het gebouw is ook al te zien op de opname die omstreeks 1910 gemaakt is vanaf de kerktoren. Gebouw IX werd ontworpen als kantoorgebouw. Waarschijnlijk waren de kantoren op de verdieping gesitueerd en waren op de begane grond andere functies ondergebracht (magazijn, toonzaal en dergelijke). In 1921 vond er een verbouwing plaats waarbij de kantoorruimte op de verdieping werd vergroot door een bouwlaag toe te voegen aan aanpalende magazijn (gebouw IX).

Afbeelding: Detail van een briefhoofd uit omstreeks 1919.

Bouwworm

Het gebouw is tot stand gebracht op een L-vormig grondplan. Er is sprake van twee bouwlagen onder een plat dak.

Draagconstructies

Veel gegevens omtrent de draagconstructie van het gebouw konden binnen de kaders van de verkenning niet worden verzameld. Dit is vooral vanwege huidige interieurafwerkingen van het gebouw. Op een enkele plek kon boven een verlaagd systeemplafond worden gekeken. Bijvoorbeeld ter plaatse van drie gietijzeren kolommen op de begane grond. Daar kon worden vastgesteld dat de gietijzeren kolommen zijn vervaardigd door de Tilburgse firma Gebroeders Deprez en dat over de kolommen een ijzeren balk is gelegd. De balk ondersteunt de houten balklaag waarop de delen van de verdiepingsvloer zijn gespijkerd.

Vormgeving en architectuur

De architectuur van het gebouw is zakelijk te noemen en moet ten tijde van de bouw een moderne uitstraling hebben gehad, onder andere door het platte dak en de ijzeren lateien boven de gevelopeningen. De architect heeft er voor gekozen om de breedte van het gevelfront te visueel minder nadruk te geven door toepassing van lisenen, zonder daarbij symmetrie na te streven.

De gevels van het pand zijn in schoonmetselwerk uitgevoerd. De voorgevel heeft naast lisenen ook een gemetselde plint (in de vorm van een trasraam). De indeling van de voorgevel is geheel oorspronkelijk, waarbij gevelopeningen zijn uitgespaard onder ijzeren lateien waarvan de bouten zijn gesierd met bloemmotief. De dakrand is zorgvuldig gedetailleerd en is in de zijgevels voortgezet. De vensters in de voorgevel hebben een welhaast artistieke roedenverdeling gekregen. Dit soort ramenindelingen was vooral in de periode 1900-1910 populair onder architecten en opdrachtgevers.

---

¹² Informatie verkregen van Winfried Rooswinkel, medewerker van Van Puijenbroek.

Goirle – Van Puijenbroek

De indeling van de zijgevels is gewijzigd. In de rechter zijgevel zijn geen oorspronkelijke openingen meer aanwezig. In de linker zijgevel zijn vensteropeningen toegevoegd, of bestaande werden vergroot.

Afbeeldingen: De hal van het gebouw. Midden oorspronkelijke binnendeuren. Rechts één van ten minste drie gietijzeren kolommen op de begane grond.

Interieur

De indeling van het interieur is nog vrijwel geheel oorspronkelijk. Dat geldt ook voor een groot aantal interieurelementen en zelfs afwerkingen zijn nog goeddeels uit de bouwtijd. De entree heeft bijvoorbeeld de oorspronkelijke tegelvloer en tegellambrisering. In de lambrisering zijn witte facettegels gecombineerd met groene tegelplint en randlijst. Hier is een verband te zien met de afwerkingen in de machinekamer (gebouw V) en de aanbouw van gebouw I. In het trappenhuis is een fraai gebrandschilderd raam uit 1950 gezet. Op de verdiepingen zijn onder andere de authentieke binnendeuren bewaard gebleven, inclusief de oorspronkelijke houting en de profielplanken waarmee de kozijnen zijn afgetimmerd. Daarnaast zijn er verschillende puien en inbouwkasten die van meet af aan deel uit hebben gemaakt van het interieur. Het zijn stuk voor stuk fraaie werken.

Waardering

Op basis van de door BAAC gehanteerde toetsingsmethodiek scoort dit gebouw hoog. Het is het hoogst gewaardeerde niet-monument op het terrein en overtreft met het puntentotaal twee van de rijksmonumenten. Op alle toetsingscriteria wordt bovengemiddeld of hoog gewaardeerd. Het gebouw is niet alleen in hoge mate bepalend voor het aanzien van het complex van Van Puijenbroek, de mate van authenticiteit van het gevelfront en het kantoorinterieur op de verdieping is hoog te noemen. Dat, in combinatie met esthetisch fraaie vormgeving van bijvoorbeeld vensters, interieurelementen en afwerkingen, zorgt ervoor dat het gebouw niet alleen voor Van Puijenbroek van grote betekenis is, maar ook in de context van kantoor- en bestuursgebouwen in de periode 1840-1950.

Advies

Het verdient aanbeveling om het gebouw aan een nader onderzoek te onderwerpen. Denk daarbij aan stukken in het bedrijfsarchief van Van Puijenbroek om de bouwgeschiedenis ervan verder te ontrafelen. In het gebouw kunnen interessante elementen en afwerkingen aanwezig zijn die thans aan het zicht zijn onttrokken, maar die wel te zien zijn op oude foto's en bouwtekeningen, of in bestekken zijn vermeld. In geval van herontwikkeling van de fabriekslocatie zou het behoud van het gebouw, inclusief constructies en het historische interieur, een prominent uitgangspunt moeten zijn. In de ontwikkelingstraject dient het gebouw behandeld te worden al ware het een geregistreerd monument. Er kan zelfs worden geadviseerd om het college van Goirle te vragen aan het gebouw de status van gemeentelijk monument te verlenen, wat overigens niet betekent dat het gebouw niet meer gewijzigd kan of mag worden.

Afbeeldingen

Afbeelding: Het front van het kantoor aan de Bergstraat.

Afbeeldingen: De linker- en rechter zijgevel van het gebouw. De gevelindeling is hier niet oorspronkelijk.

Afbeeldingen: Interieurelementen. Deur en lambrisering uit de bouwtijd. Gebrandschilderd glas uit 1950.

Afbeelding: De kop van één van de gietijzeren kolommen. Daarop het stempel van de firma Gebroeders Deprez uit Tilburg.

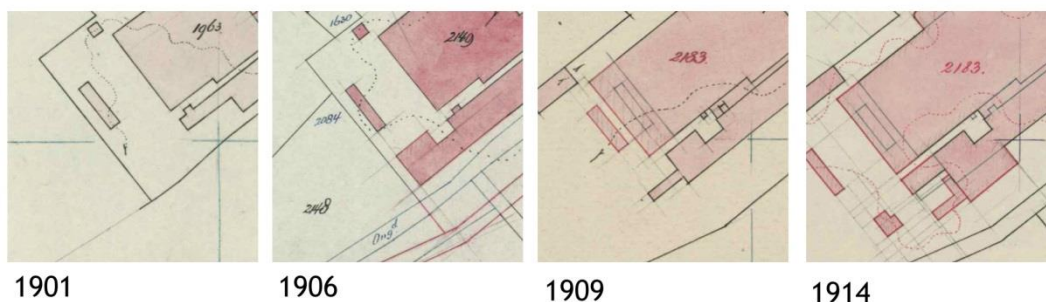
Afbeelding: Balklaag van de verdiepingsvloer.

Gebouw X

Functie: Magazijn
Bouwjaar: 1902-1906
Architect: Vermoedelijk Jan Baptist Rens
Verbouwingen: 1913 (vergroting) en 1923

Geschiedenis

De geschiedenis van gebouw X, van oudsher een magazijn en ook nu nog als zodanig in gebruik, is vrij goed te volgen aan de hand van de kadastrale kaarten. Op de kadastrale kaart van 1906 is het oudste deel van het gebouw voor het eerst waar te nemen. Op het oudste bekende briefhoofd uit het begin van de twintigste eeuw (vermoedelijk 1902), is het nog niet te zien. In 1913 (bouwtekening) vindt een vergroting van het magazijn plaats door in het verlengde een nagenoeg identiek gebouw op te richten. Een bouwtekening uit 1923 laat zien dat het aangebouwde gedeelte uit 1913 in hoogte verdubbeld zodat er vier bouwlagen ontstaan. Op basis van de tekeningen is het aannemelijk te maken dat het oudste gebouwdeel al eerder eenzelfde verbouwing heeft doorgemaakt (zie het afwijkende ankerpatroon van de bovenste twee lagen).

Afbeelding: Opeenvolging van kadastrale kaartjes op basis waarvan de bouw van het magazijn tussen 1901 en 1906 kan worden gedateerd. De vergroting van het gebouw is voor het eerste te zien op een kaartje uit 1914.

Bouwworm

De bouwworm van het magazijn is eenvoudig. Er is in de huidige toestand sprake van een vierlaags gebouw op een rechthoekige plattegrond en onder een plat dak. Het gebouw is ongeveer vijf keer zo lang als dat het breed is.

Draagconstructies

De draagconstructie van de vloeren is samengesteld uit ijzeren profielen die zijn opgelegd in de lange gevels van het gebouw. Tussen de flenzen van de profielen zijn houten balken aangebracht waarop de houten vloerdelen zijn gespijkerd. De overspanning van de profielen is zodanig, dat in de lengte as van het gebouw kolommen nodig zijn. Op de begane grond zijn kolommen met een ronde diameter toegepast. Ze zijn aan de balken bevestigd door middel van een boutplaat. Vermoedelijk zijn op de verdiepingen (tijdens de verkenning afgesloten) soortgelijke kolommen te vinden.

Afbeelding: Luchtopname uit 1920 met daarop het magazijn dat in twee of meer waarschijnlijk drie bouwfases de huidige omvang heeft gekregen.

Vormgeving en architectuur

De vormgeving van de gevels is, zoals de functie van magazijn betaamd, eenvoudig. De lange gevels hebben een regelmatige indeling met vensterassen. De vensteropeningen zijn relatief breed en uitgespaard onder segmentbogen. Sommige vensteropeningen zijn dichtgezet met metselwerk. De ramen die nog aanwezig zijn, dateren uit de bouwtijd. Ze zijn uitgevoerd met een dubbele toog en in het midden een zware middenstijl. In de ramen bevindt zich Byzantijnglas. Hierbij valt op dat in het oudste gedeelte van het gebouw relatief grote ruiten zijn toegepast, terwijl in de latere aanbouw gewerkt is met kleinere ruiten die in roeden zijn gevat. Uit oude luchtopnamen blijkt dat de ramen van het oudste bouwdeel een roedenverdeling hebben gehad.

Interieur

In het interieur zijn, behoudens een oorspronkelijke trap geen relevante elementen of afwerkingen waargenomen. Let wel: tijdens het veldwerk kon alleen de begane grond worden betreden.

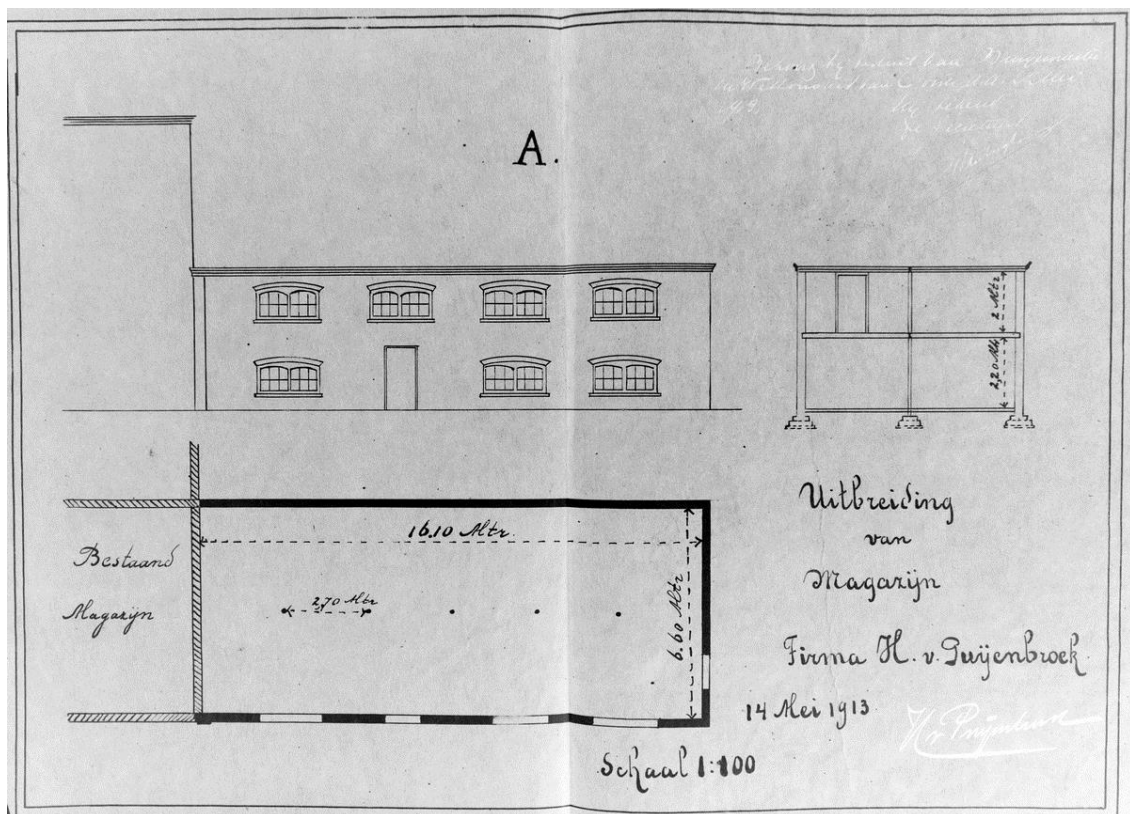
Waardering

In de waarderingstabel is te zien dat dit gebouw alleen hoog scoort op de gaafheid van de bouwmassa. Dat is misschien wat vreemd omdat de huidige bouwmassa het resultaat is van bouwfasen, maar kan worden verklaard doordat al die bouwfasen het logische voortvloeiende zijn van het oorspronkelijke ontwerp (het is daarom dat de bouwgeschiedenis bovengemiddeld wordt gewaardeerd), wat overigens best vooropgezet kan zijn. Ook de typologie wordt bovengemiddeld gewaardeerd: de oorspronkelijke functie is duidelijk aan het bouwtype af te lezen. Op de overige criteria scoort het gebouw gemiddeld, waardoor de totaalscore boven de 6 uitkomt.

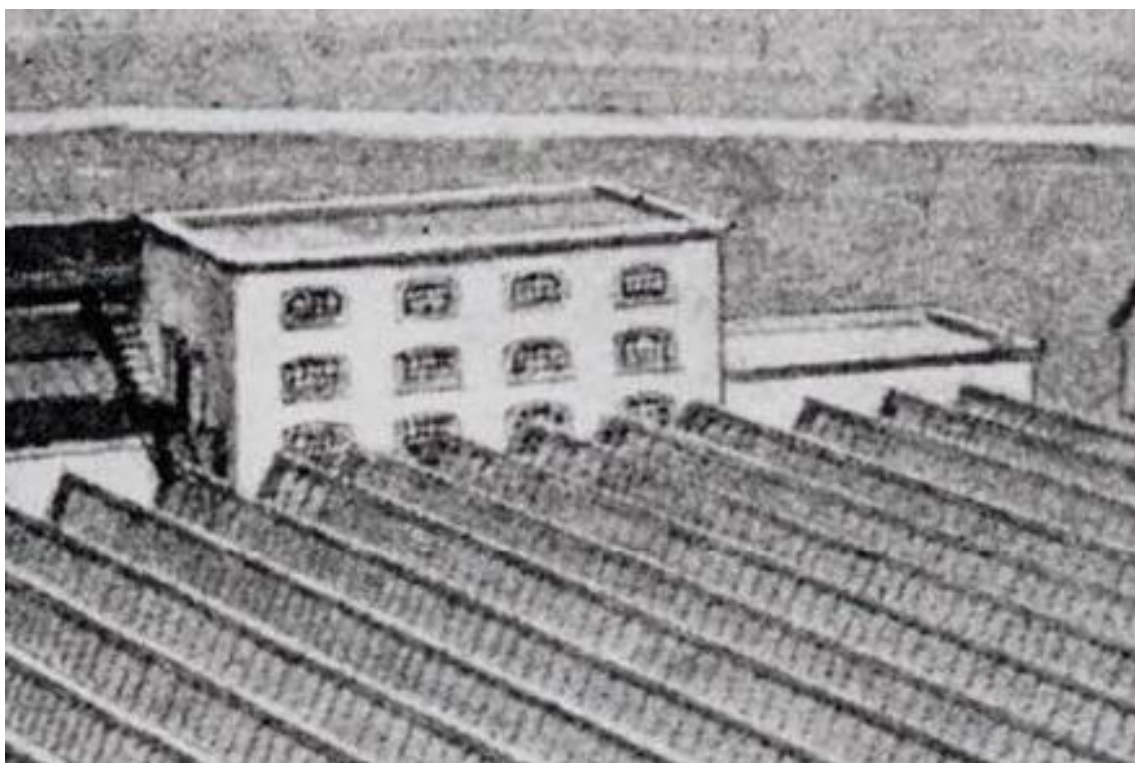
Advies

Het verdient op basis van de waardering aanbeveling om in geval van ontwikkeling van de fabriekslocatie te onderzoeken of dit gebouw behouden kan blijven. Dat lijkt overigens alleen zinvol wanneer de vastgestelde waarden van het gebouw niet zodanig moeten worden aangetast, dat de waarde bij herwaardering na herbestemming onvoldoende blijkt te zijn. Eventueel kan overwogen worden om alleen het behoud van het oudste deel van het magazijn als uitgangspunt voor herontwikkeling te gebruiken.

Afbeeldingen

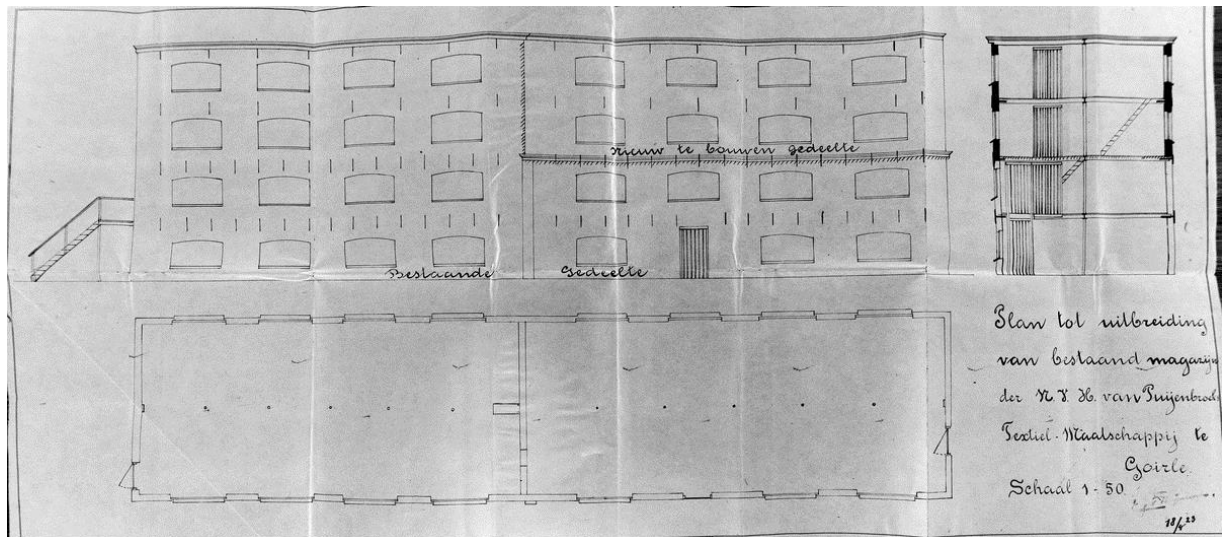

Afbeelding: Bouwtekening uit 1913 ten behoeve van de vergroting van het magazijn.

Afbeelding: Detail van een briefhoofd van vóór 1923. Daarop is het magazijn vrij nauwkeurig weergegeven.

Goirle – Van Puijenbroek

Afbeelding: Bouwtekening uit 1923 ten behoeve van de vergroting van het magazijn.

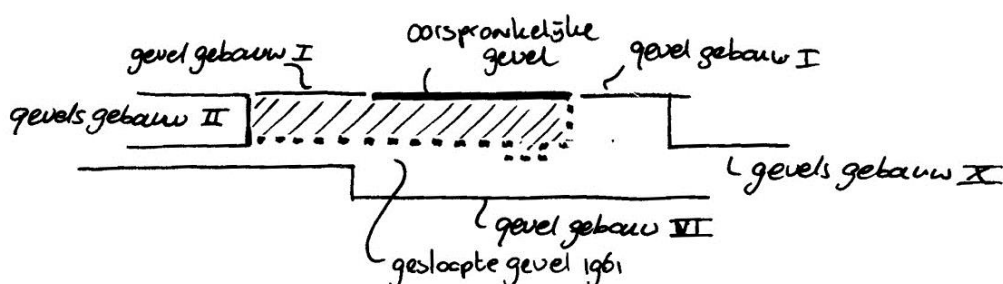
Afbeeldingen: Links een gevel met oorspronkelijke indeling en raamkozijnen (roeden verdwenen). Midden detail van de uitbreiding uit 1913 waar de ramen nog de oorspronkelijke zesruits indeling hebben. Rechts de draagconstructie van het oudste deel van het magazijn.

Gebouw XI

Functie: Onbekend
Bouwjaar: 1895-1900, 1907 en 1961
Architect: Vermoedelijk Jan Baptist Rens
Verbouwingen: 1961 (ir. Kaekebeke)

Geschiedenis

Wat in dit rapport wordt aangeduid als gebouw XI, is in feite een samentrekking van een gebouw dat in 1895-1900 in het verlengde van gebouw II werd gerealiseerd en een open straat tussen deze gebouwen en de weverij (gebouw VI) die in 1907 werd overkapt. Op een tekening uit 1961 is te zien hoe in dat jaar de gevel die het gebouw scheidt van de overkaptte straat wordt gesloopt. Zowel de straat als het bestaande gebouw worden ontdaan van hun kapconstructie. Er wordt een nieuw zadeldak gerealiseerd dat de gehele ruimte in één keer overdekt.

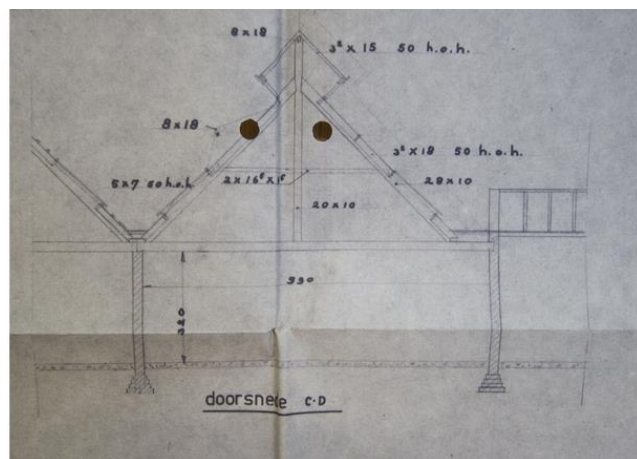
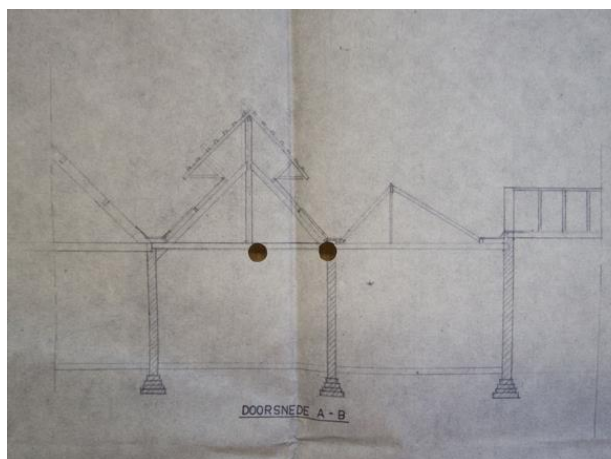
Afbeeldingen: Situatieschets waarin is aangegeven op welke wijze gebouw XI (gearceerd) tussen bestaande gebouwen werd gerealiseerd en hoe gebruik kon worden gemaakt van delen van gevels van de gebouwen I en II. De stippellijn geeft de gevels van het pand weer die in 1961 zijn gesloopt.

Bouwworm

Het grondplan voor dit 'gebouw' is ontstaan door opvulling en samentrekking van ruimten gelegen tussen oudere bebouwing.

Draagconstructies

De kapconstructie is ontstaan in 1961. Het ontwerp is van de hand van ingenieur Kaekebeke. Op een dubbel UNP-profiel zijn spantbenen en een nokstijl geplaatst. De nokstijl steekt fors hoger door dan de spantbenen zodat een ventilatiestraat kon worden gerealiseerd.

Afbeelding: De kapconstructie vóór (I) en ná de verbouwing in 1961.

Vormgeving en architectuur

Het 'gebouw' heeft vrijwel geen eigen gevels meer. Begrenzings worden gevormd door de gevels van de gebouwen I, II, VI, X en XIII. Alleen een deel van de muur die de scheiding vormt met gebouw I, hoorde oorspronkelijk dit 'gebouw' toe. Hierin zijn drie dichtgemetselde gevelopeningen onder rondbogen te zien. Vermoedelijk gaat het om voormalige deuropeningen.

Interieur

Er zijn in het interieur geen noemenswaardige zaken aanwezig.

Waardering

Van alle gebouwen van het fabriekscomplex scoort dit gebouw het laagste. Men kan zelfs beargumenteren dat het hier niet langer gaat om een gebouw, maar meer een overdekte plaats. Van het oorspronkelijke gebouw zijn gevels en kapconstructie gesloopt.

Advies

Er hoeft met dit gebouw geen rekening gehouden te worden in een traject van herontwikkeling.

Afbeeldingen

Afbeeldingen: Toepassing van een strijkspant maakt mede duidelijk dat de achtergevel reeds bestond ten tijde van de realisatie van gebouw XI. De gevel hoort oorspronkelijk een magazijn (gebouw X) toe. Rechts is te zien hoe een goot langs de voormalige gevel van de weverij (gebouw VI) inpandig raakte.

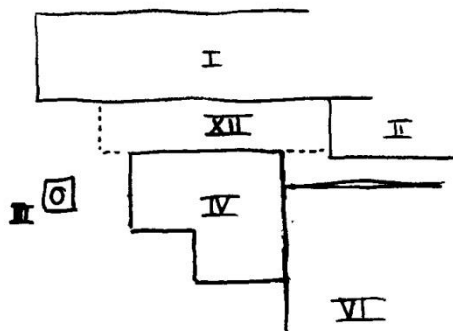
Afbeelding: De voormalige zijgevel van gebouw VI, de weverij. Daarin sporen van dichtgezette gevelopeningen.

Gebouw XII

Functie: Onbekend
Bouwjaar: 1907
Architect: Vermoedelijk Jan Baptist Rens
Verbouwingen:

Geschiedenis

In 1907 vond er een ingrijpende verbouwing plaats. De bestaande machinekamer werd aanmerkelijk vergroot, wat ten koste ging van een groot deel van het oorspronkelijke ketelhuis. Op hetzelfde moment werd de ruimte (of straat) tussen de ververij uit 1888 (gebouw I) en het gebouw dat in 1892 ter huisvesting van ketel en stoommachine werd opgericht (gebouw IV) opgevuld. Deze opvulling wordt in dit rapport aangeduid als gebouw XII. Bij de realisatie kon gebruik worden gemaakt van de zijgevels van de bestaande gebouwen. In feite volstond het dus om de ruimte te overkappen en een voorgevel op te trekken. Aan de achterzijde vormde de voormalige voorgevel van gebouw II de begrenzing.

Afbeeldingen: Situatieschets waarin is aangegeven op welke wijze gebouw XII een ruimte tussen bestaande gebouwen vulde en hoe gebruik kon worden gemaakt van de gevels van die gebouwen. Rechts het aanzien van het gebouw. Het portaal van gebouw I is er later tegenaan gezet.

Bouwworm

De grondvorm van het gebouw is een rechthoek waarvan de begrenzingen van drie zijden gevormd wordt door oudere gebouwen. Alleen de positie van de nieuw opgetrokken voorgevel diende bepaald te worden. De éénlaags bouwmassa is uitgevoerd met een zadeldak.

Draagconstructies

De draagconstructie bestaat uit een reeds van zeven spanten. Deze spanten zijn samengesteld uit houten liggers en spantbenen. Vanwege de geringe overspanning zijn hier geen trek balken of iets dergelijks nodig geacht. De houten liggers zijn ingebracht in de oudere zijgevels van de aangrenzende gebouwen. De lichtstraat in één van de dakschilden zal oorspronkelijk zijn. Daglicht kon immers niet via gevelopeningen binnentreden.

Vormgeving en architectuur

De lange zijgevels van het gebouw horen de aangrenzende gebouwen toe. Hierin zijn enkele dichtgezette openingen onder segmentbogen te onderscheiden. In de gevels zijn in latere tijd grote doorbraken onder lateien gerealiseerd, inmiddels zijn deze deels weer dichtgemetseld.

Goirle – Van Puijenbroek

De voorgevel van het gebouw is sober vormgegeven. Een ventilatierooster in de geveltop is voorzien van een lamellenrooster. De toegang tot het gebouw is in het kleine stukje zijgevel geplaatst dat in 1907 werd opgetrokken. Daarboven bevindt zich een oorspronkelijk roosvenster.

Interieur

In het gebouw staat nog één van de weinige textielmachines van het complex opgesteld. Het is een machine gemaakt door de Almelose machinefabriek Brugman.

Waardering

Het waarden van dit gebouw levert enigszins een vertekend beeld op, doordat de zijmuren tot de aangrenzende gebouwen worden gerekend. Feitelijk wordt hier dus uitsluitend getoetst op de voorgevel en de kapconstructie. Beide hebben geen uitgesproken karakter, maar verkeren wel in een relatief hoge mate van authenticiteit. Het is met name de gaafheid (de mate van authenticiteit) dat bij bepaalde toetsingscriteria een bovengemiddelde score wordt toegekend. Dit iets vertekende beeld heeft overigens niet als gevolg dat dit van invloed is op de advisering ten aanzien van de omgang met het gebouw.

Advies

De waarden die zijn toegekend aan dit gebouw zijn niet zodanig, dat het behoud ervan een uitgangspunt zou moeten vormen in een traject van herontwikkeling van de locatie.

Afbeeldingen

Afbeelding: Verticale bouwnaad waar het nieuwe muurwerk (rechts) aansluit op de oudere rechter zijgevel van gebouw VI, het voormalige ketelhuis. In die muur in een later stadium de huidige doorbraak gerealiseerd.

Afbeelding: De linker zijmuur van het gebouw is in oorsprong de rechter zijgevel van de ververij uit 1888 (gebouw I). Hierin later aangebrachte doorbraken. Boven de latei links is een oorspronkelijke segmentboog te onderscheiden.

Afbeelding: De kapconstructie van het gebouw met oorspronkelijke spanten en afwerkingen.

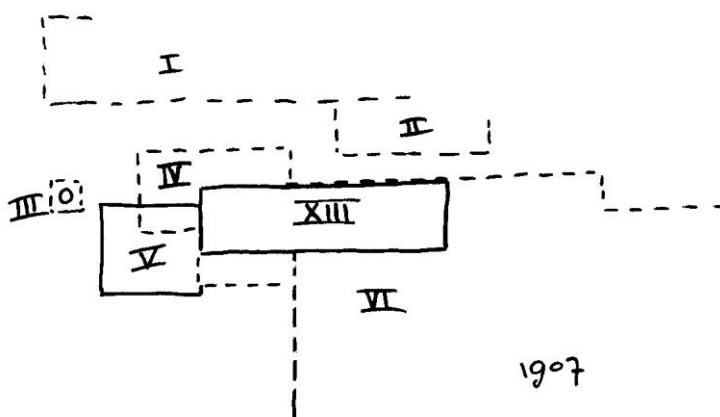
Afbeeldingen: Links een opname richting de voorgevel van het gebouw. Rechts een oude textielmachine (jaren zestig?).

Gebouw XIII

Functie: Onbekend, vermoedelijk een ketel- annex machinehuis
Bouwjaar: Zeer waarschijnlijk 1907
Architect: Vermoedelijk Jan Baptist Rens
Verbouwingen: onder andere aanbrengen zoldervloer

Geschiedenis

De realisatie van gebouw XIII werd, vermoedelijk in 1907, pas mogelijk nadat delen van het dan bestaande machine- en ketelhuis én een stukje van de weverij (gebouw VI) werden gesloopt. Dit is onder andere af te leiden uit het kadastrale onderzoek. Zeer waarschijnlijk werd gebouw XIII gelijktijdig opgericht met de huidige machinekamer (gebouw V). De stoommachine dreef een hoofdas aan. De as draaide door gebouw XIII. Vermoedelijk vond hier de overbrenging plaats op secundaire assen waarmee de machines in de verschillende fabrieksgebouwen kon worden bediend. Dat er (mechanische) installaties in gebouw XIII aanwezig zijn geweest, blijkt onder andere uit verschillende oplegpunten in de muren en een loopkraan direct onder het dak van het gebouw. De aanwezigheid van een loopkraan en rondvensters onder de dakvoet, maakt het aannemelijk dat ik het gebouw een ketel of een pomp heeft gestaan (dat er lange tijd twee schoorstenen zijn geweest, duidt op de aanwezigheid van meerdere ketelhuizen.

Afbeelding: Schetsmatige weergave van de verbouwing die in 1907 plaatsvond. De situatie vóór de verbouwing weergegeven is gestippeld weergegeven.

Bouwworm

In opzet is gebouw XIII eenvoudig. Er is sprake van een rechthoekige plattegrond, ongeveer vijf keer zo lang als breed. Het gebouw heeft een begane grond en een zolder. De zoldervloer is echter een relatief recente toevoeging. Het dak heeft de zadelvorm met relatief flauwe dakhelling. Op een luchtfoto uit omstreeks 1920 is te zien dat een deel van het dak plat is.

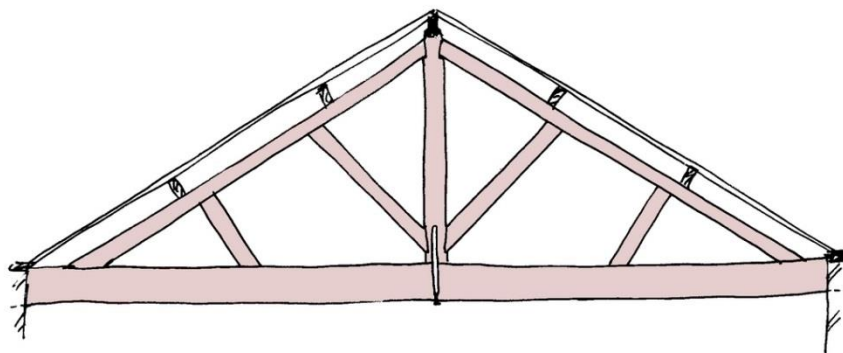
Draagconstructies

De zoldervloer is een recente creatie. De vloer is vrijgehouden van de muren. Er zijn zeven stalen spanten tussen de lange muren. Deze zijn samengesteld uit ronde kolommen en stalen profielen. Verbindingen zijn gebout. De houten balken waarop de vloerdelen zijn gespijkerd, zijn opgelegd op een balk die op de profielflenzen is gelegd.

Het gebouw heeft zes kasspanten die in hout zijn uitgevoerd. De spanten zijn samengesteld uit een balk met daarop spantbenen en een nokstijl. De spantbenen zijn door middel van steekschoren en twee schuin geplaatste stijlen behoeft voor doorbuiging. De meeste verbindingen zijn gespijkerd. De stijl is middels een ijzeren strop en bouten aan de balk bevestigd. De constructie dateert waarschijnlijk uit de jaren twintig. Dat geldt overigens ook voor de afwerking van een deel van de spanten, met pleister op rachelwerk. Er zijn redenen om aan te nemen dat de aanwezige dakramen in de achterste travee oorspronkelijk zijn.

Vormgeving en architectuur

Bij de realisatie van dit gebouw, kon grotendeels gebruik worden gemaakt van gevels van bestaande gebouwen. Zo kon vermoedelijk muurwerk worden geïntegreerd van het voormalige machine- en ketelhuis (gebouw III) en de weverij (gebouw VI). Omdat het nieuwe gebouw volledig ingesloten werd door andere fabrieksgebouwen, hoefde de vormgeving geen nadruk te krijgen. In de muren zijn thans vooral nog dichtzettingen aan te treffen. Het gaat daarbij onder andere om nisjes ten behoeve van as-opleggingen, openingen onder segment- en rondbogen én, kort onder de dakvoet, een reeks van drie dichtgezette rondvensters. In één van de lange gevels is nog een paneeldeur onder een latei aanwezig, in een deel van de gevel die oorspronkelijk de weverij toebehoorde. Deurprofilering, hang- en sluitwerk én de deurkruk maken een laat negentiende-eeuwse indruk. In de achtermuur van het gebouw is de top uitgevoerd met een groot, samengesteld venster waarvan de ramen nog zijn voorzien van de oorspronkelijke kruisroeden. Vermoedelijk vond in dit overvloedig met daglicht verlichtte deel van het gebouw bediening van de aandrijving van de fabriek plaats.

Afbeelding: Schetsmatige weergave van de kaspanten uit 1907.

Interieur

In het gebouw is een loopkraan direct onder de dakvoet aanwezig. De kraan bestrijkt het gehele vloeroppervlak van het gebouw. De kraanrail is opgelegd op geklonken consoles die middels bouten aan de muren zijn bevestigd. Als de baan een toevoeging is, dan gaat het hier om een vrij vroege toevoeging. Het gegeven dat de consoles geklonken zijn, wijst op een bouwtijd vóór 1930.

Waardering

Op basis van de door BAAC gehanteerde toetsingsmethodiek scoort gebouw niet hoog. De totaalscore van het pand is onvoldoende. Dat wil overigens niet zeggen dat dit gebouw gespeend is van historische facetten. Zo wordt onder andere een bovengemiddelde waardering toegekend aan het interieur (omwille van de loopkraan, bij uitstek een referentie aan het industriële verleden van het gebouw) en de draagconstructie (exclusief toegevoegde zoldervloer). De lage scores voor veel van de toetsingscriteria, wordt vooral veroorzaakt door het ontbreken van eigen gevels met een heldere vormtaal. De gevels/muren zijn daarbij ook nog eens ontdaan van een groot deel van de oorspronkelijke invulling.

Advies

Op basis van de waardering kan worden gesteld dat het behoud van dit gebouw niet voorop hoeft te staan, in het stadium van planvorming ten aanzien van de voorgenomen herontwikkeling van de fabriekslocatie.

Afbeeldingen

Afbeeldingen: Links een muur met uitsparingen in de muur die dit gebouw scheidt van de machinekamer. De stalen spanten en zoldervloer is een toevoeging. Midden, moeilijk te zien, dichtzettingen in de muur, in dit geval een muurdeel dat oorspronkelijk de weverij (gebouw VI) toevoerde. Rechts een mogelijk nog laat negentiende-eeuwse deur van de voormalige weverij (gebouw VI).

Afbeelding: Loopkraan in gebouw XIII, mogelijk uit de bouwtijd.

Afbeelding: Detail van de loopkraanconstructie en een opname van één van de spanten met op de voorgrond een beschadiging van de spantafwerking waaruit de opbouw blijkt. Hier is rachelwerk toegepast.

Afbeelding: Deel van de zijmuur boven de zoldervloer. Hierin zijn twee dichtgezette rondvensters te zien. Soortgelijke vensters zijn ook te vinden in het ketelhuis uit omstreeks 1914 (gebouw XX). Het is goed mogelijk dat in gebouw XIII ook ketels en wellicht nog een stoommachine zal hebben gestaan.

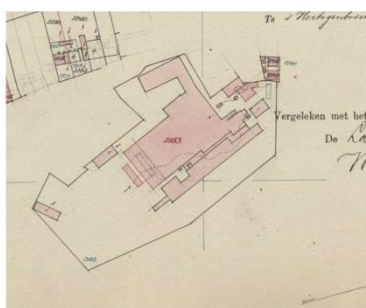
Gebouw XIV

Functie: Onbekend
Bouwjaar: 1909-1914
Architect: Onbekend, mogelijk Jan Baptist Rens
Verbouwingen:

Geschiedenis

Op basis van kadastrale gegevens kon worden vastgesteld dat gebouw XIV moet zijn gebouwd tussen 1909 en 1914. In 1912 wordt in een Hinderwetvergunning een nieuwe weverij genoemd. Wellicht is daarmee gebouw XIV bedoeld. Het gebouw werd in tot stand gebracht op een min of meer rechthoekige grondslag. Drie begrenzingsen werden bepaald door bestaande gebouwen. Het gaat op de gebouwen VII, VIII (magazijn) en IX (kantoor). Vensteropeningen in die gevels kwamen te vervallen. Waar nodig (gebouw VII) werd dit gecompenseerd door lichtstraten in dakvlakken aan te brengen. De realisatie van het gebouw bestond uit nite veel meer dan het leggen of storten van een vloer, het optrekken van een constructie voor de sheddaken en het metselen van een voorgevel.

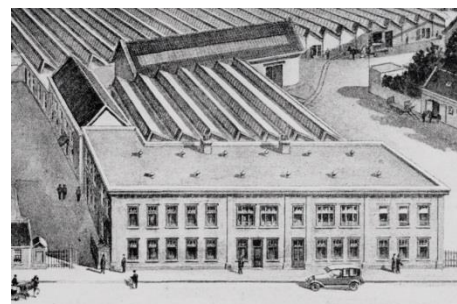
In de loop der tijd is het gebouw verbouwd. Daarbij is een interieurindeling met kantoorruimte gerealiseerd. Dit heeft ook consequenties gehad voor de indeling van de voorgevel, waar vensters nodig werden geacht.

1909

1914

Afbeeldingen: Kadastrale situatie in 1909 en 1914 laten zien dat gebouw XIV in de tussengelegen periode zal zijn gebouwd. Rechts een detail van een brievenhoofd uit omstreeks 1919. Daarop zijn de zeven sheddaken van het gebouw duidelijk weergegeven.

Bouwworm

Het éénlaags gebouw heeft een trapeziumvormige plattegrond. Primair het gevolg van reeds bestaande gebouwen, doch herleidbaar tot een oudere kavelstructuur die op de oudste kadastrale kaarten al waarneembaar is. Het gebouw heeft van oudsher een zaagdak met zeven sheds.

Draagconstructies

De draagconstructie van het gebouw is opvallend sober. Ronde kolommen zonder enige vorm van decoratie bieden ondersteuning aan de houten balken waarop goten zijn gelegd en kaspanten zijn gesteld. De aard van de spantconstructie is onduidelijk. De constructie is door schroten aan het zicht onttrokken. Er zijn plekken waar de ronde kolommen plaats hebben gemaakt voor stalen HE-profielen.

Vormgeving en architectuur

Het huidige aanzien van de gevel wordt in hoge mate bepaald door vrij forse vensteropeningen onder stalen lateien. Daarnaast zijn er, eveneens onder dergelijke lateien, twee deuropeningen uitgespaard. Dit vrij transparante karakter strookt niet met het oorspronkelijke karakter van de gevel zoals dat bekend is van foto's uit de jaren twintig. Daarop is een gesloten gevel met twee openslaande fabrieksdeuren te zien.

Interieur

In het interieur, een relatief recente creatie, zijn geen noemenswaardige elementen aangetroffen.

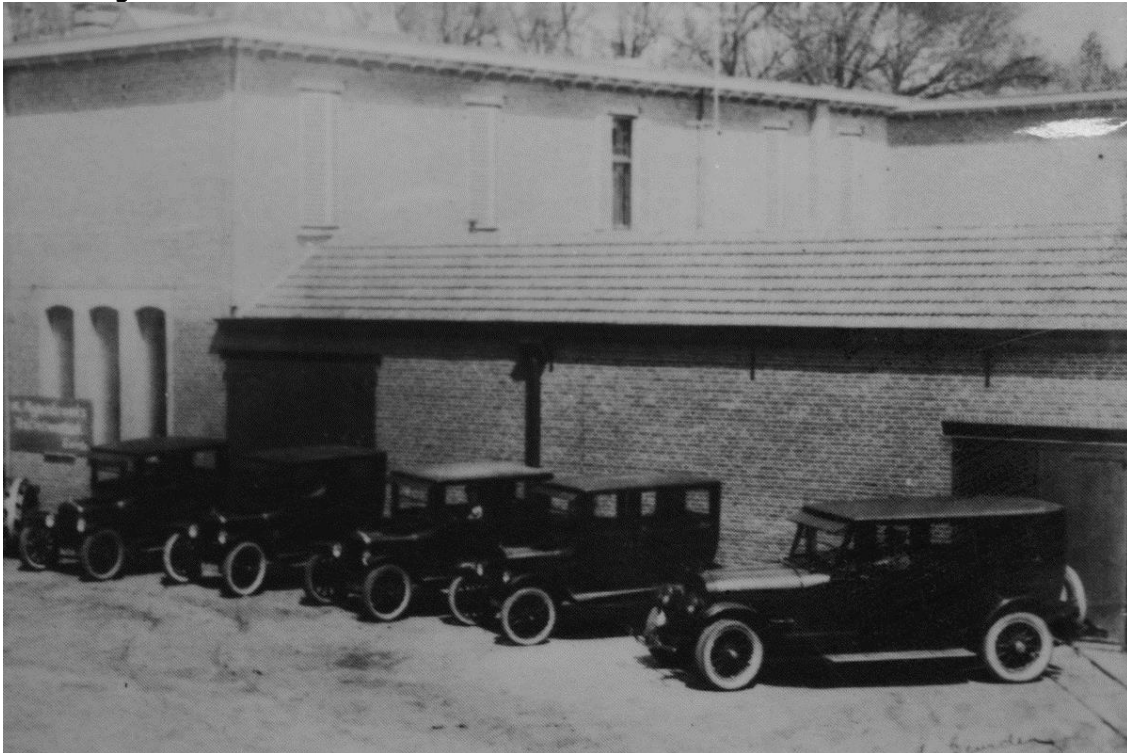
Waardering

Op basis van de door BAAC gehanteerde toetsingsmethodiek scoort gebouw XIV laag, onvoldoende. Debet hieraan zijn vooral de lage scores voor de gaafheid en esthetische kwaliteit van de voorgevel die ingrijpend gewijzigd is. Ook in het interieur zijn geen historische zaken aanwezig (waarbij als kanttekening geplaatst dient te worden dat het goed mogelijk is dat die zaken er ook nooit zijn geweest, bijvoorbeeld als het gebouw als magazijn gediend blijkt te hebben). Bovengemiddeld scoort het gebouw alleen omdat de hoofdvorm met sheddaken oorspronkelijk en een sterke industriële karakteristiek is.

Advies

Op basis van de waardering kan worden gesteld dat het behoud van dit gebouw niet voorop hoeft te staan, in het stadium van planvorming ten aanzien van de voorgenomen herontwikkeling van de fabriekslocatie.

Afbeeldingen

Afbeelding: Opname uit de jaren twintig met daarop een deel van de voorgevel van gebouw XIV.

Afbeelding: Eenvoudige draagconstructie van gebouw XIV. Daarachter de voormalige gevel van gebouw VII die met de realisatie van gebouw XIV inpandig raakte.

Gebouw XV

Functie: Magazijn
Bouwjaar: 1934
Architect: A. van Gool
Verbouwingen: vergroot

Geschiedenis

Het kadastrale onderzoek heeft aangetoond dat er in 1908 in het verlengde van gebouw I, gebouwd werd. Op een kadastrale kaart uit dat jaar is een smal bouwsel getekend. Op een luchtfoto uit omstreeks 1920 is op die plek een wat breder bouwwerk te onderscheiden. Een bouwvergunning uit 1934 maakt duidelijk dat de dan bestaande bebouwing wordt gesloopt om de totstandkoming van het huidige gebouw mogelijk te maken. Het gaat om een magazijn. Tegenwoordig heeft het gebouw nog steeds die functie. Bij de bouw in 1934 kon gebruik worden gemaakt van de zijgevel van een reeds bestaand magazijn (gebouw X, eveneens vierlaags) en de kopgevel van gebouw I, die uiteraard wel moest worden opgehoogd. Het magazijn werd naar verloop van tijd vergroot door parallel een identieke bouwmassa op te trekken. Kadastraal onderzoek lijkt uit te wijzen dat dit pas na de Tweede Wereldoorlog geschiedde.

1930

1938

Afbeeldingen: Kadastrale situatie in 1930 en 1938. Op de laatste kaart is het oudste deel van het magazijn omcirkeld. Rechts een detail van een luchtopname uit 1968 met daarop de magazijnen (de platte daken) te zien.

Bouwworm

De magazijnen hebben beide een eenvoudige, rechthoekige plattegrond waarbij de lengte ongeveer twee keer de breedte is. Samen hebben de magazijnen derhalve een nagenoeg vierkante grondvorm. Het gebouw is van oudsher vierlaags en voorzien van een plat dak.

Draagconstructies

De draagconstructie van het magazijn is, passend voor de functie, eenvoudig gehouden. In de lengte-as van beide magazijnen is een rij van vier ijzeren kolommen opgesteld. Uit de kolommen is op te maken dat de magazijnen niet in één fase tot stand zijn gebracht. Bij het oudste van de twee magazijnen hebben de kolommen een ronde doorsnede. Het later toegevoegde magazijn heeft kolommen bestaande uit H-profielen. Over de kolommen zijn ijzeren balken gelegd (NP 18). De onderflenzen van die balken vormen de oplegging voor de houten balklagen. De balken hebben een standaard doorsnede van 6,5 bij 16,5 centimeter.

Vormgeving en architectuur

De gevels van het gebouw zijn vrijwel gevrijwaard van gevelopeningen. De oorspronkelijk toegang tot het gebouw is dichtgezet.

Interieur

In het interieur zijn geen relevante elementen of afwerkingen aangetroffen. Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat ten tijde van de verkenning enkel de begane grond toegankelijk was.

Goirle – Van Puijenbroek

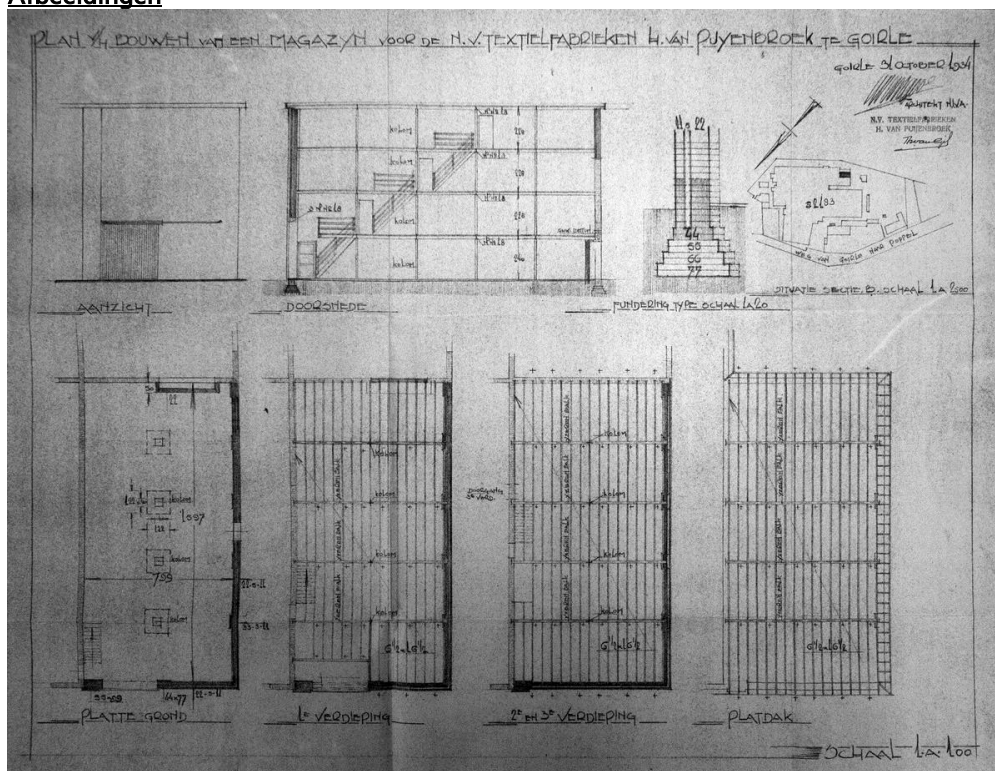
Waardering

Op basis van de door BAAC gehanteerde toetsingsmethodiek scoort gebouw XV laag. Alleen aan de gaafheid van de bouwmassa wordt een hoge waarde toegekend. Bij de meeste categorieën wordt laag gescoord. Dat is ten dele ook inherent aan de historische functie van magazijn.

Advies

Op basis van de waardering kan worden gesteld dat het behoud van dit gebouw niet voorop hoeft te staan, in het stadium van planvorming ten aanzien van de voorgenomen herontwikkeling van de fabriekslocatie.

Afbeeldingen

Afbeelding: Bouwtekening uit 1934 voor het te realiseren magazijn.

Afbeeldingen: Links de draagconstructie van het magazijn uit 1934. Rechts de constructie van de vergroting die na 1942 en vóór 1968 heeft plaatsgevonden.

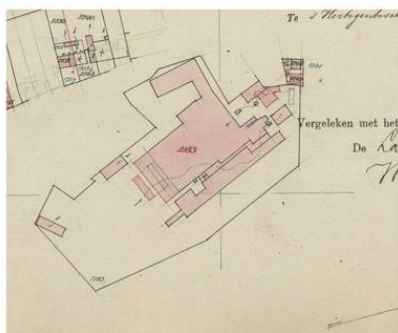
Gebouw XVI

Functie: Magazijn ten behoeve van de ververij
Bouwjaar: 1907, 1929
Architect: Jan Baptist Rens (1907), A. Gool (1929)
Verbouwingen:

Geschiedenis

Gebouw XVI komt in fasen tot stand. Aan de hand van het kadastrale onderzoek is dit vrij goed te volgen. Het achterste deel van het gebouw blijkt het oudste te zijn. Het komt voor het eerste voor op een kadastrale kaart uit 1914. Op de kaart van 1909 ontbreekt het gebouw nog. Het is echter aannemelijk te maken dat de kaart uit 1909 in dat jaar niet de meest actuele situatie weergeeft. Dat kan aan de hand van een bouwvergunning (inclusief tekening) uit 1907. Daarop wordt vergunning gevraagd voor het optrekken van een magazijn ten behoeve van een bestaande ververij. Die ververij is het gebouw dat in deze rapportage gebouw I wordt genoemd. Het magazijn wordt parallel tegen dit bestaande gebouw gesitueerd. Het ontwerp is van de hand van Jan Baptist Rens.

In 1929 wordt het bestaande gebouw met dertien traveeën verlengd. Met die verbouwing wordt de bestaande ververij (gebouw I) vergroot. Verbinding van de beide gebouwen vindt pas later plaats door sloop van een inpandig geraakte gevel. Van de nieuwbouw in 1929 zijn ook bouwtekeningen aangetroffen. Het ontwerp is van de hand van de architect A. Gool. Het nieuwe gebouw werd begrensd door drie reeds bestaande gebouwen, waardoor de realisatie van één gevel en een kap voldoende waren.

1909

1914

1930

Afbeelding: Kadastrale situaties verschillende jaren. In 1914 verschijnt het magazijn van de ververij voor het eerst op de kaart. In 1930 is de ververij zelf vergroot.

Bouwworm

Het gebouw heeft een eenvoudige, rechthoekige grondvorm. Er is sprake van één bouwlaag onder een zadeldak waarvan de dakhelling in de vergunning is bepaald op 45 graden.

Draagconstructies

Het gebouw heeft in eerste aanleg een lengte van acht traveeën, en dus zeven spanten. De ijzeren onderbalken (HWR 220) van de spanten worden in het verlegde gelegd van de reeds bestaande spanten van de ververij, gebouw I. Koppeling van de constructies vindt plaats door middel van ankers/strips. Ter plaatse van de oplegging in de nieuw op te trekken, lange zijgevel van het gebouw zijn penanten gemetseld.

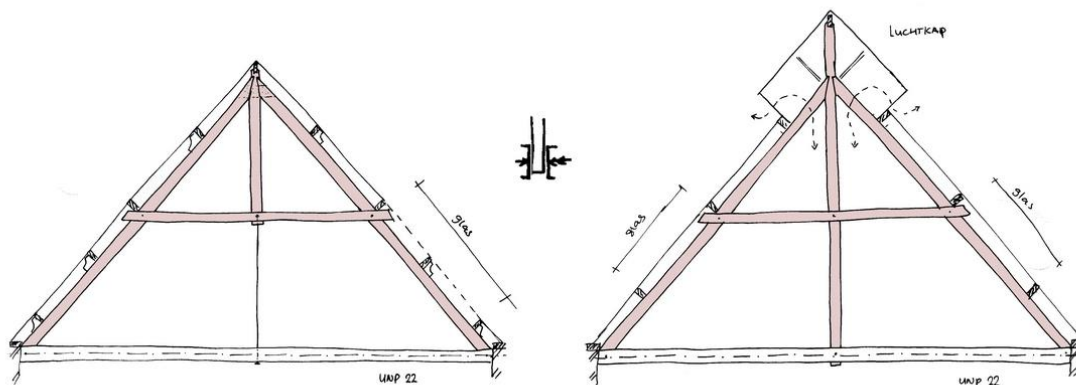
De kapconstructie bestaat uit onderbalken, spantbenen, een dubbel uitgevoerde trekbalk en een nokstijl. De voet van de nokstijl is niet ingeklemd tussen de ijzeren onderbalk, maar tussen de in hout uitgevoerde trekbalken. De verbinding is hier tot stand gebracht middels een bout. Die bout dient ook ter bevestiging van een trekanker die zorgt voor verankering van het geheel met de onderbalk. Gordingen rusten op geprofileerde klossen en op de trekbalken.

In 1929 werden eveneens spanten uitgevoerd met ijzeren onderbalken (2x UNP 22). Dit keer werden de nokstijlen wel uitgevoerd over de gehele hoogte. De voet van de stijlen werd dus ingeklemd tussen de ijzeren profielen die samen de onderbalk van de spanten vormen. De betekenis van de stijlen hier was ook wat groter. De stijlen steken namelijk een stuk voorbij de spantbenen om op die manier een ventilatiestraat mogelijk te

maken. Die straat is hier oorspronkelijk, zoals uit de bouwtekening blijkt. Toe toepassing van dubbele UNP-profielen had ook als voordeel dat (technische) installaties vrij eenvoudig en flexibel aan de balken kon worden bevestigd.

Ongeveer op de overgang tussen beide bouwdelen is het oorspronkelijke dak doorbroken. Door middel van een staalconstructie is een aanmerkelijk hoger, plat dakdeel tot stand gebracht.

Vormgeving en architectuur

Op basis van de bouwtekeningen is een goed beeld te vormen van het uiterlijke karakter van de gebouwen. Zo blijkt op basis van de bouwtekening uit 1907 dat het magazijn een zeer gesloten karakter heeft gehad. In de gevels zijn bijvoorbeeld geen vensters aanwezig (geweest). De vergunning maakt al melding van lichtstraten in ten minste één van de dakschilden. De gevel van de ververij waar het magazijn tegenaan werd gebouwd, had wel vensters. De vensteropeningen onder segmentbogen zijn dichtgezet, hoogst waarschijnlijk met de bouw van het magazijn.

De nieuw opgetrokken gevel van de uitbreiding van de ververij heeft van oudsher ook een gesloten karakter. Op de bouwtekening is één toegangsdeur getekend, vensteropeningen zijn er niet. Op de tekening is overigens te zien dat de gevel met een spouw werd uitgevoerd. In een later stadium zijn in deze gevel enkele wijzigingen doorgevoerd. Vooral in de jaren dertig toen de gevel door grotendeels aanbouwen inpandig raakte.

Interieur

In het interieur zijn nog fundamenten aanwezig van grote machines. De fundamenten zijn van na de bouwtijd van het gebouw, zoals onder andere blijkt uit aanpassingen die in de zijmuren zijn gedaan om de plaatsing van de machines mogelijk te maken.

Delen van het dak zijn nog afgewerkt met pleister op rachelwerk. In de bouwvergunning uit 1929 wordt het rachelwerk aangeduid als tuinlatjes.

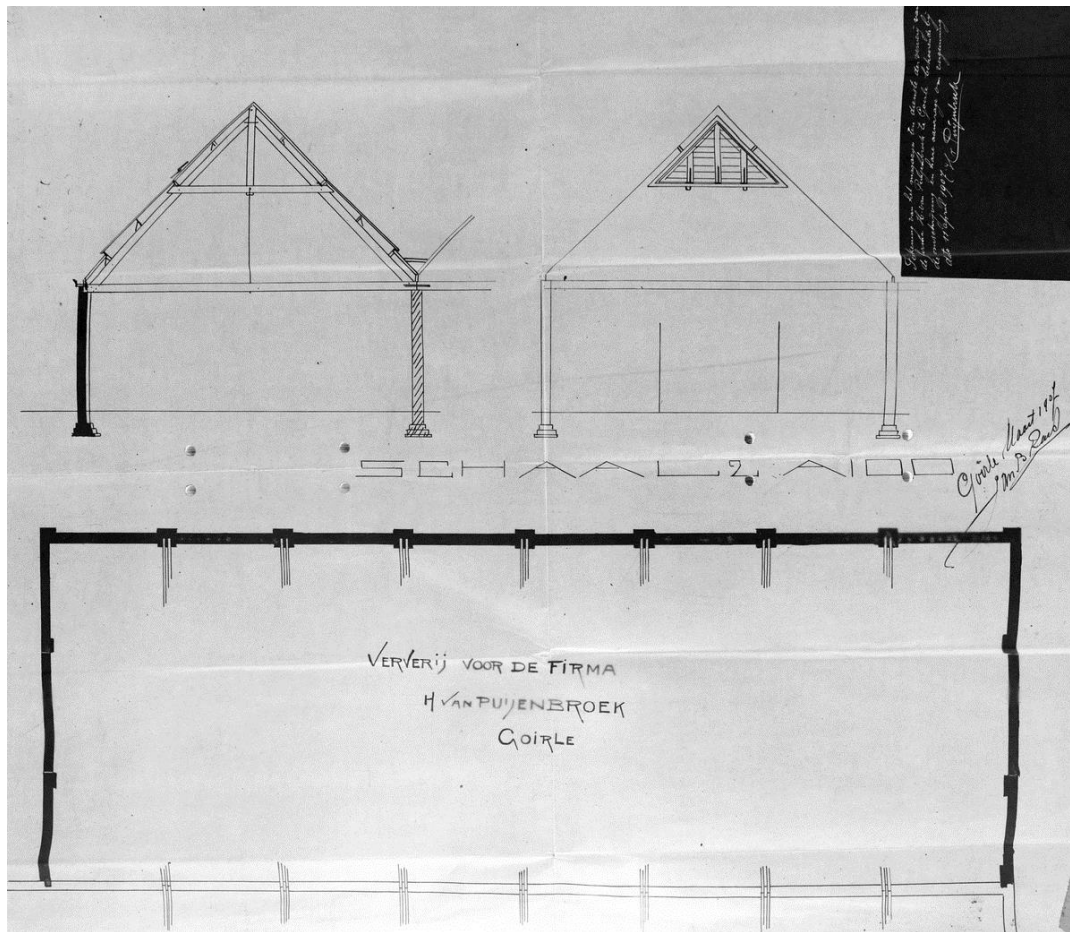
Waardering

Het opstellen van de puntenwaardering van dit gebouw resulteert alleen bij de criteria gaafheid van bouwmassa en belang van de draagconstructies in een bovengemiddelde score. Heel verwonderlijk is dat ook niet, gelet op het zeer sobere karakter van het gebouw. De gevels zijn van oudsher gespeend van gevelopeningen, licht trad via het dak binnen. Er is derhalve geen sprake van een uitgesproken bouwtrant of esthetische waarde van het opgaande werk. Oorspronkelijke toegangsdeuren zijn verdwenen, waardoor van gaafheid van de gevelinvullingen geen sprake is.

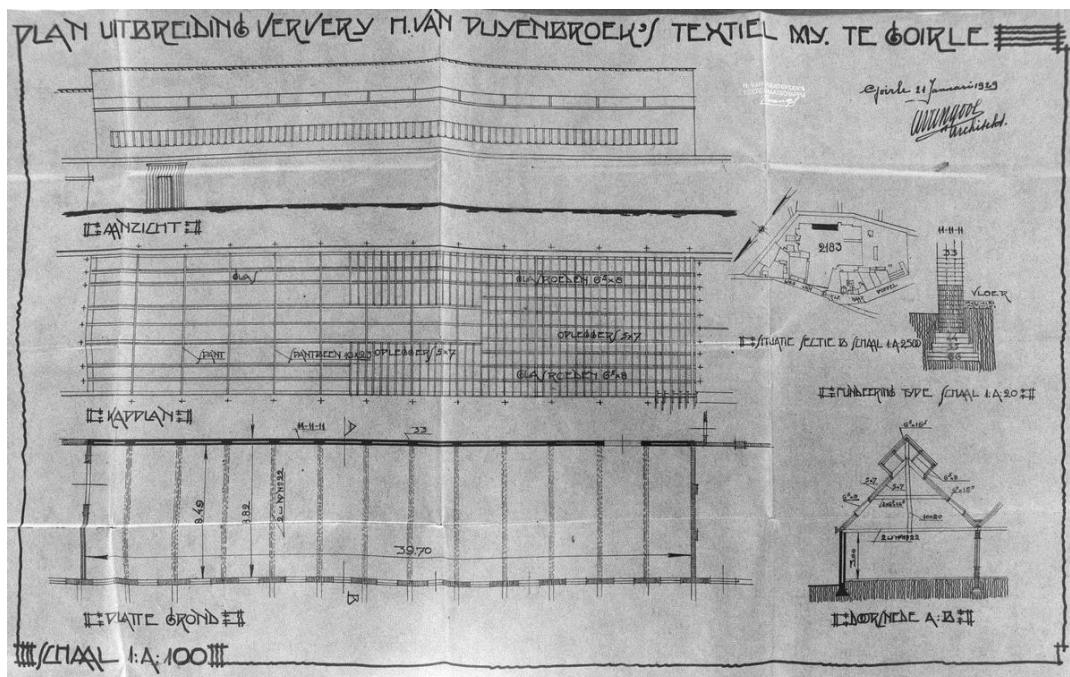
Advies

Op basis van de waardering kan worden gesteld dat het behoud van dit gebouw niet voorop hoeft te staan, in het stadium van planvorming ten aanzien van de voorgenomen herontwikkeling van de fabriekslocatie.

Afbeeldingen

Afbeelding: Bouwtekening uit 1907, gesigneerd door Jan Baptist Rens, voor de uitbreiding van de ververij.

Afbeelding: Bouwtekening uit 1929, gesigneerd A. van Gool, voor de uitbreiding van de ververij.

Afbeeldingen: Het inwendige van de uitbreiding uit 1929.

Afbeelding: Het bouwdeel uit 1907 is voorzien van pilasters in de gevels.

Afbeelding: Kaspanten uit 1907.

Afbeelding: Machinefundament in het bouwdeel uit 1907.

Afbeelding: Detail van de wijze waarop de trekstang is bevestigd aan de profielbalken uit 1907.

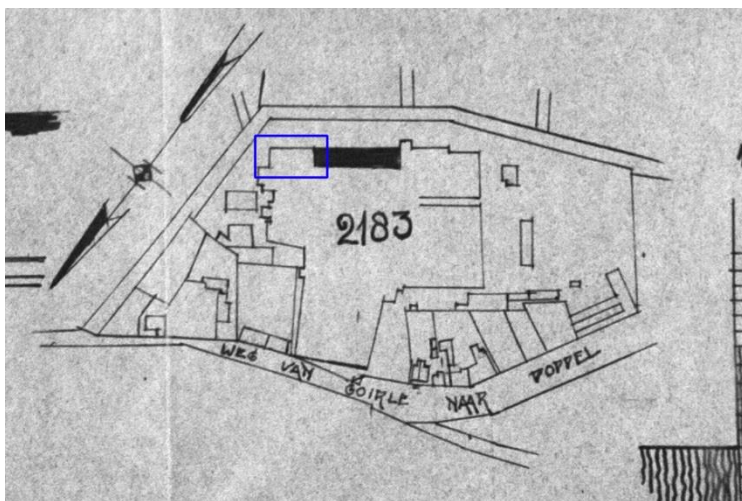
Afbeelding: Detail van de wijze waarop in 1907 de trekstang is bevestigd aan de nokstijl.

Gebouw XVII

Functie: Onbekend (kantoor en grondstoffenmagazijn?)
Bouwjaar: 1924-1928
Architect: vermoedelijk Jan Baptist Rens
Verbouwingen:

Geschiedenis

Dit gebouw is voor het eerste weergegeven op de kadastrale kaart van 1930. Op een kaart van 1926 is het gebouw nog niet te zien. Toch moet er rekening mee worden gehouden dat dit gebouw in dat jaar al bestond. Zo is in het bouwarchief van de gemeente Goirle vermeld dat in 1924 het kantoor en magazijn wordt uitgebreid. Hoogst waarschijnlijk heeft die vermelding betrekking op gebouw XVII. Ook kon worden vastgesteld dat dit gebouw ouder is dan de uitbreiding van de ververij (gebouw XVI) die in 1929 werd uitgevoerd. Dit blijkt uit een situatieschets op de bouwtekening van de ververij. Gebouw XVII werd opgetrokken tegen de linker zijgevel van de oude ververij uit 1888 (gebouw I).

Afbeelding: Detail van een bouwtekening uit 1929 met daarop in zwart een te realiseren gebouw. Op de tekening is het bestaande kantoor/magazijn reeds weergegeven. Dat gebouw is door de auteur blauw omkaderd.

Bouwworm

Het gebouw heeft één bouwlaag op een rechthoekig grondplan. Het dak is plat uitgevoerd. Er zijn drie lichtkappen die uit de bouwtijd zullen dateren. Dit valt op te maken uit het ontbreken van vensteropeningen in het deel van het gebouw waar de kappen zijn toegepast. Daglicht moet hier dus van meet af aan via het dak hebben binnengestroomd. Dit versterkt het vermoeden dat we hier met een magazijn te maken hebben.

Draagconstructies

De draagconstructie van het gebouw is vrijwel volledig aan het oog onttrokken door plafonds. Dit zijn vrijwel overal stucplafonds op rachelwerk (tuinlatjes, zoals in verschillende vergunningen benoemd), uit de bouwtijd. Het leidt echter nauwelijks twijfel dat het platte dak van het gebouw een houten balklaag heeft die is opgelegd in gevels en dragende binnenmuren. Waar de overspanning te groot bleek, is een moederbalk met standvink toegepast.

Vormgeving en architectuur

De architectuur van het gebouw is eenvoudig te noemen. De voorgevel van het pand is een in schoonmetselwerk uitgevoerde gevel onder een licht overstekende lijst van het platte dak. De gevelindeling is oorspronkelijk. Gevelopeningen zijn daarbij uitgevoerd onder strekse bogen, de voordeur met bovenlicht wordt geflankeerd door driestrooks vensters. De linker zijgevel is in 1936 door aanbouw inpandig geraakt. De gevel heeft oorspronkelijk slechts één opening gehad (ten behoeve van een deur). Later is hier een doorbraak gemaakt ten behoeve van een kluis en een verbinding met de aanbouw uit 1936. In de achtergevel is in een later stadium een deuropening toegevoegd. De rechter zijmuur is oorspronkelijk de linker zijgevel van de ververij (gebouw I, 1888). Hierin zijn enkele dichtgezette gevelopeningen (deur en vensters) onder segmentbogen te onderscheiden.

Afbeelding: Voorgevel van het gebouw.

Interieur

De indeling van het interieur is in hoofdlijn oorspronkelijk. Waarschijnlijk heeft het kantoor in eerste instantie een middengang gehad die tevens de ontsluiting vormde van de daarachter gelegen magazijnen. Het kantoor heeft een kluis die, afgaande op bouwtekeningen, na 1936 is geplaatst. Vloeren, muren en plafonds zijn alle met recente materialen afgewerkt. Ten dele gaan hier nog oorspronkelijke afwerkingen achter schuil (met name plafonds).

Het magazijn gedeelte heeft ruimten aan weerszijde van een dwarsgang, een oorspronkelijke structuur. De ontsluiting van de ruimten geschiedt vanuit de gang door middel van schuifdeuren. Deze deuren zijn niet identiek aan elkaar, wat hier op een faseverschil lijkt te duiden. De magazijnen hebben stenen vloeren die oorspronkelijk zullen zijn. Dat geldt ook voor steenachtige lambriseringen van verschillende muren.

Waardering

Op basis van de door BAAC gehanteerde toetsingsmethodiek scoort gebouw I net iets boven gemiddeld. Dat komt vooral omdat de bouwmassa behoorlijk gaaf is, evenals de gevelopzet en gevelinvulling. Als kanttekening dient daarbij te worden opgemerkt dat de esthetische waarde van deze aspecten niet erg hoog is (waardoor het gebouw als voorbeeld van een bouwtrant ook laag scoort). In dit pand zijn nog enkele interieurelementen uit de bouwtijd aanwezig, waaronder schuifdeuren.

Advies

De toegekende waarden zijn van dien aard dat het aanbeveling verdient om in het stadium van planvorming te onderzoeken of dit gebouw zich leent voor hergebruik. Daarbij dient wel als kanttekening te worden geplaatst dat aanpassingen aan dit gebouw al snel zal resulteren in een lagere (te lage) waardering.

Afbeeldingen

Afbeelding: Het interieur van het kantoorgedeelte. In het midden één van de magazijnruimten en rechts een vermoedelijk oorspronkelijk schuifdeur.

Afbeelding: Een van de magazijnruimten. In de achtergrond de deur naar het voormalige kantoor.

Gebouw XVIII

Functie: Magazijn
Bouwjaar: 1936
Architect: A. van Gool
Verbouwingen: opsplitsing

Geschiedenis

In 1936 wordt een bouwvergunning aangevraagd voor een magazijn, een spoelierij en een wasserij. Deze gebouwen vormen een uitbreiding van het fabriekscomplex in de richting van de Nieuwe Leij. Het magazijn (gebouw XVIII) volgt nog de historische oriëntatie van het complex en wordt evenwijdig aan de bestaande fabrieksgebouwen ontworpen. De spoelierij en wasserij worden daar echter haaks op gericht. Het ontwerp voorzag reeds in de uitbreiding met een drietal soortgelijke gebouwen. Dit blijkt uit de bouwtekening waar reeds lateien werden toegepast waar in de toekomst schuifdeuren moesten komen.

Het gebouw is tot stand gekomen onder supervisie van de architect A. van Gool.

In de loop der tijd, vermoedelijk omstreeks 1950, is door de bouw van een muur in de lengteas van het pand als het ware een gebouw in een gebouw tot stand gebracht, vermoedelijk ter uitbreiding van de bestaande ververij (gebouw XVI).

1930

1938

Afbeelding: Uitsneden van kadastrale kaarten. In 1934 werd de fabriek uitgebreid met een magazijn, spoelierij en wasserij. Hierbij kwam een straat te vervallen.

Bouwworm

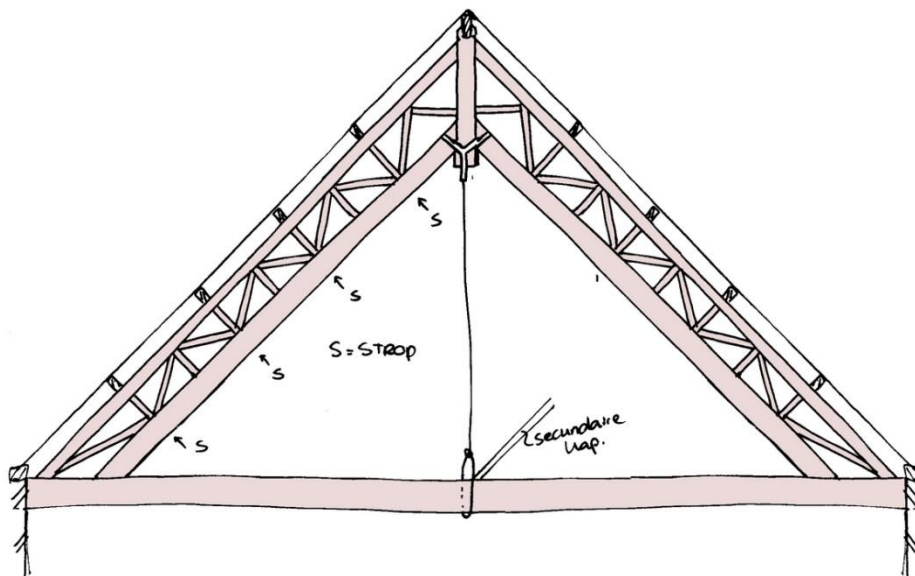
Gebouw XVIII is een éénlaags gebouw op een langgerekte, rechthoekig grondplan en onder een zadeldak met een hellingshoek van ongeveer 45 graden.

Afbeelding: Luchtopname uit de jaren zestig met daarop de in 1936 gerealiseerde gebouwen.

Draagconstructies

De draagconstructie van het gebouw bestaat uit een reeks van negentien spanten. Deze zijn aan één zijde opgelegd in de inpandig geraakte zijgevels van de gebouwen XVI en XVII. Aan de andere kant zijn ze in de lange zijgevel en de muur tussen het magazijn en de spoelierij/wasserij opgelegd. De spanten zijn samengesteld uit houten onderbalken, spantbenen die als liggers zijn uitgevoerd en een makelaar. Tussen makelaars en onderbalken is telkens een trekstang aangebracht. De liggers hebben ter plaatse van de verticalen stropankers waarmee boven- en onderrand zijn samengetrokken.

Afbeelding: Schetsmatige weergaven van de kapconstructie van het voormalige magazijn. In werkelijkheid zijn de liggers wat ranker gedimensioneerd.

Vormgeving en architectuur

Wat voor veel van de gebouwen op het terrein geldt, gaat ook op voor gebouw XVIII. De vormgeving en architectuur is zeer sober, wat gelet op de oorspronkelijke functie ook niet meer dan logisch is. De gevels van het gebouw zijn uitgevoerd in schoonmetselwerk. In de topgevels zijn behoudens de oorspronkelijke schuifdeuren geen gevelopeningen aanwezig. Ten aanzien van de achtergevel kan nog worden opgemerkt dat deze deels is doorbroken om het gebouw in verbinding te brengen met een iets jongere aanbouw onder plat dak.

In de lange, linker zijmuur is een oorspronkelijke indeling aanwezig waarbij schuifdeuren telkens worden geflankeerd door stalen ramen. De schuifdeur die de voormalige spoelierij ontsluit is oorspronkelijk. Op de bouwtekening uit 1936 is te zien dat in dat jaar reeds rekening werd gehouden met de aansluiting van nog eens drie gebouwen op het magazijn. Het metselwerk dat onder stalen lateien was aangebracht, kon eenvoudig weg worden gebroken. Dit zou in de jaren veertig en vijftig ook gebeuren.

Interieur

In het interieur zijn geen relevante elementen of afwerkingen aangetroffen.

Waardering

Op basis van de door BAAC gehanteerde toetsingsmethodiek scoort dit gebouw net geen voldoende. Het gebouw krijgt op geen van de toetsingsaspecten het maximaal aantal punten. De hoogste waarde wordt toegekend aan de gaafheid van de gevels en de kapconstructie. Die laatste vooral omdat de typologie afwijkt van de kappen die tot dan toe werden toegepast bij de gebouwen van het complex. De esthetische waarde van het gebouw wordt minder dan gemiddeld gewaardeerd, waarbij wel moet worden beseft dat de sobere uitvoering natuurlijk wel een karakteristiek is voor de oorspronkelijke functie van magazijn.

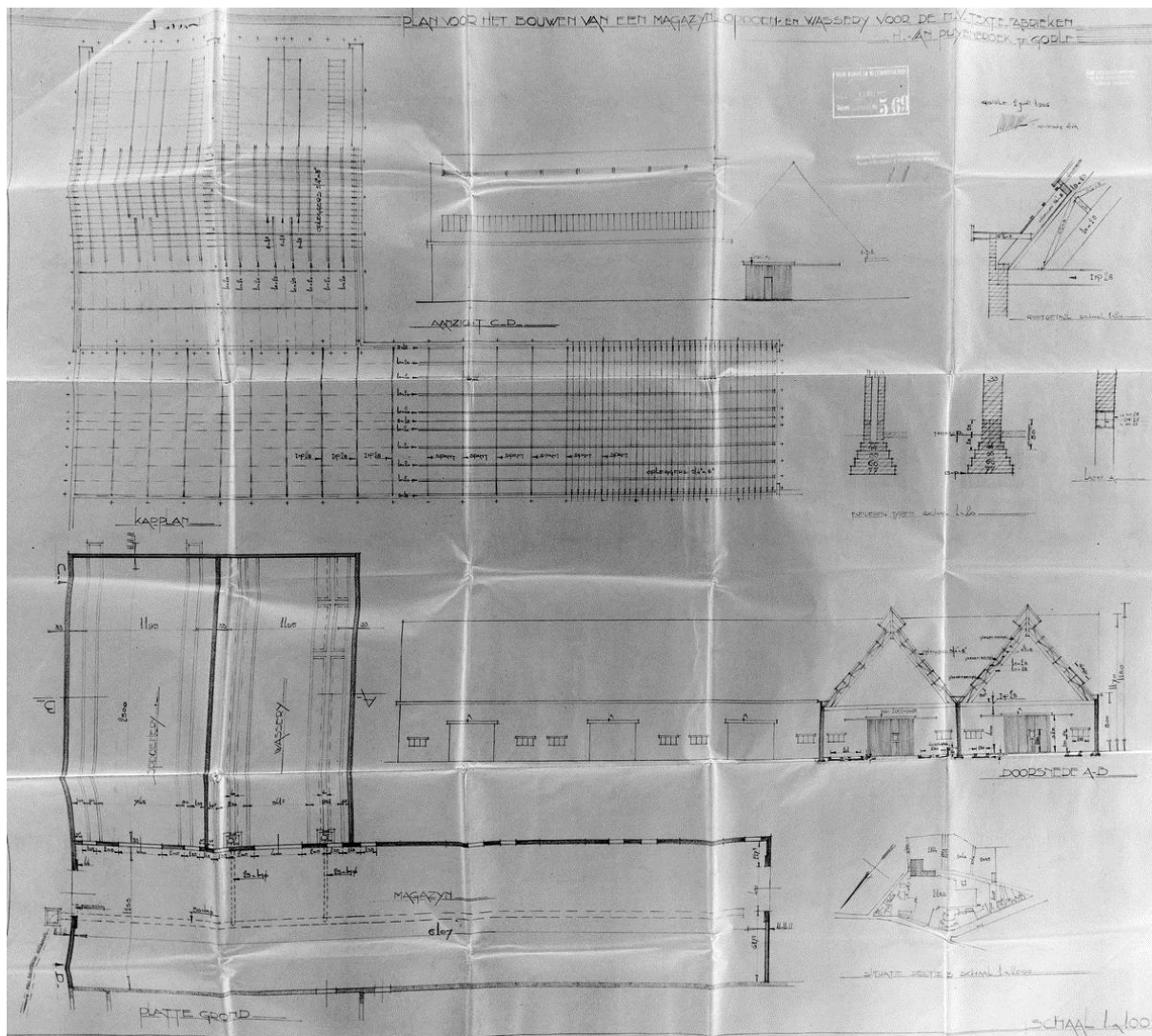
Goirle – Van Puijenbroek

Advies

De waarden van het gebouw zijn niet zodanig dat het aanbeveling verdient om het behoud van dit gebouw in het kader van de voorgenomen herbestemming van de fabriekslocatie als uitgangspunt te hanteren.

Afbeeldingen

Afbeelding: Bouwtekening uit 1936.

Afbeeldingen: Voorgevel van het gebouw en rechts een in cement uitgevoerde herinnering aan het bouwjaar 1936 (binnen).

Afbeeldingen: Inwendige van het voormalige magazijn. De muur rechts is secundair, vermoedelijk een uitbreiding van de ververij. Rechts een blik in deze vermoedelijke uitbreiding die in pandig tot stand is gebracht.

Afbeelding: Ontsluiting van de voormalige spoelerij met schuifdeur.

Afbeelding: Zicht in de kap van het voormalige magazijn.

Gebouw XIX

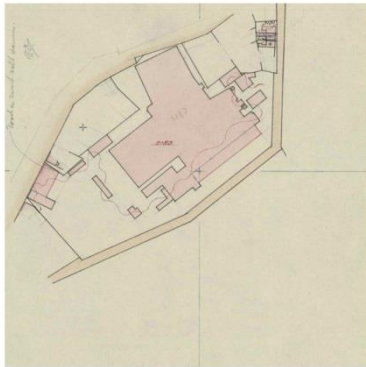
Functie: Spoelerij en wasserij
Bouwjaar: 1936
Architect: A. van Gool
Verbouwingen: toevoeging interieur voormalige wasserij

Geschiedenis

In 1936 wordt een bouwvergunning aangevraagd voor een magazijn, een spoelerij en een wasserij. Deze gebouwen vormen een uitbreiding van het fabriekscomplex in de richting van de Nieuwe Leij. Het magazijn (gebouw XVIII) volgt nog de historische oriëntatie van het complex en wordt evenwijdig aan de bestaande fabrieksgebouwen ontworpen. De spoelerij en wasserij worden daar echter haaks op gericht. Het ontwerp voorzag reeds in de uitbreiding met een drietal soortgelijke gebouwen. Dit blijkt uit de bouwtekening waar reeds lateien werden toegepast waar in de toekomst schuifdeuren moesten komen.

Het gebouw is tot stand gekomen onder supervisie van de architect A. van Gool.

In de loop der tijd, vermoedelijk omstreeks 1980, is in de voormalige wasserij een interieurindeling tot stand gebracht. Hier zijn onder andere een laboratorium, toiletruimten en dergelijke gerealiseerd.

1930

1938

Afbeelding: Uitsneden van kadastrale kaarten. In 1934 werd de fabriek uitgebreid met een magazijn, spoelerij en wasserij. Hierbij kwam een straat te vervallen.

Bouwworm

De voormalige spoelerij en wasserij zijn twee identieke bouwmassa's. De gebouwen hebben een rechthoekig grondplan, ze zijn éénlaags en voorzien van een zadeldak mét ventilatiekap.

Draagconstructies

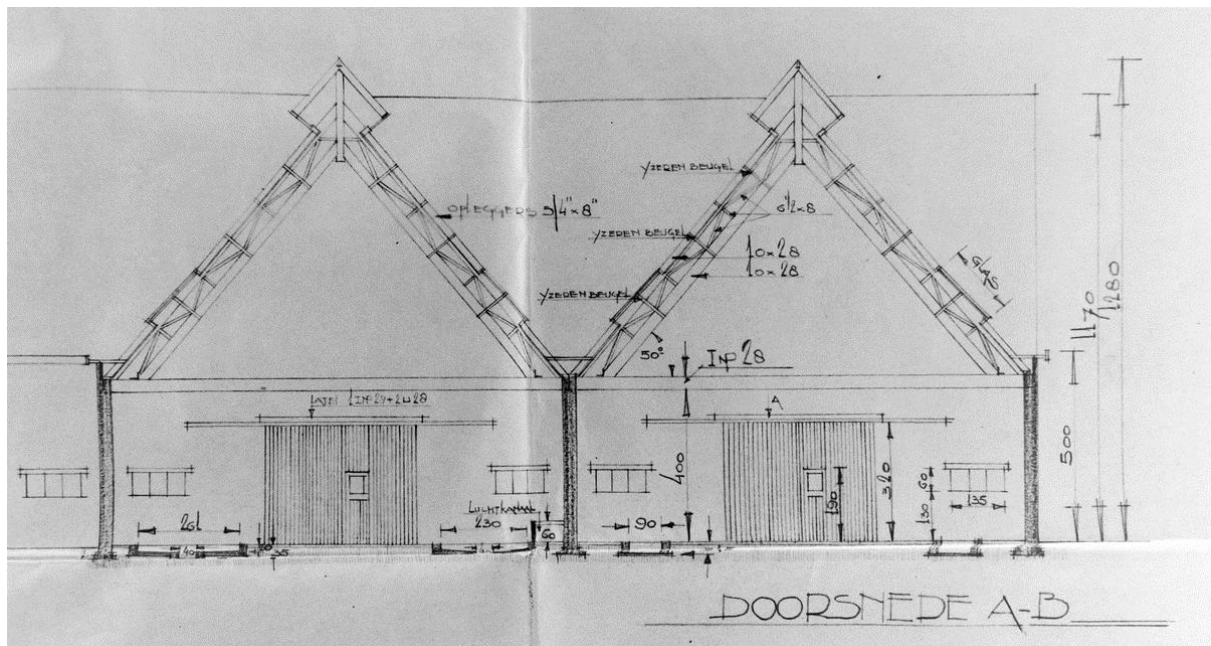
De draagconstructie van het gebouw bestaat uit een reeks van zeven spanten. Deze zijn opgelegd in de zijgevels van de panden en de gezamenlijke tussenmuur. De spanten zijn samengesteld uit houten onderbalken, spantbenen die als liggers zijn uitgevoerd en een makelaar. De liggers hebben ter plaatse van de verticalen stropankers waarmee boven- en onderrand zijn samengetrokken. Tussen makelaars en onderbalken is telkens een trekstang aangebracht. De makelaar, waar de nokgording op rust, steekt ruim door tussen de spantliggers. Op deze manier is ruimte ontstaan voor een ventilatiekap. Die kappen zijn oorspronkelijk, zoals onder meer blijkt uit de bouwtekeningen en de vorm van de topgevels.

Vormgeving en architectuur

De vormgeving van de gebouwen is uiterst sober. Zijgevels en zijmuren zijn massieve, gesloten vlakken. Dat geldt ook voor de topgevels. De gevels zijn overigens door latere uitbreidingen inpandig geraakt, en toen doorbroken.

Interieur

De voormalige spoelerij heeft een ongedeelde interieur zonder voor deze verkenning relevante elementen of afwerkingen. De wasserij heeft een later aangebrachte interieurindeling. Deze indeling is zonder (bouw)historische betekenis.

Afbeelding: Detail van de bouwtekening waaruit de opzet van de spoelrij (rechts) en wasserij (links) blijkt. Let op: de tekening toont stalen profielen als basis voor de spanten terwijl hier houten balken werden uitgevoerd.

Waardering

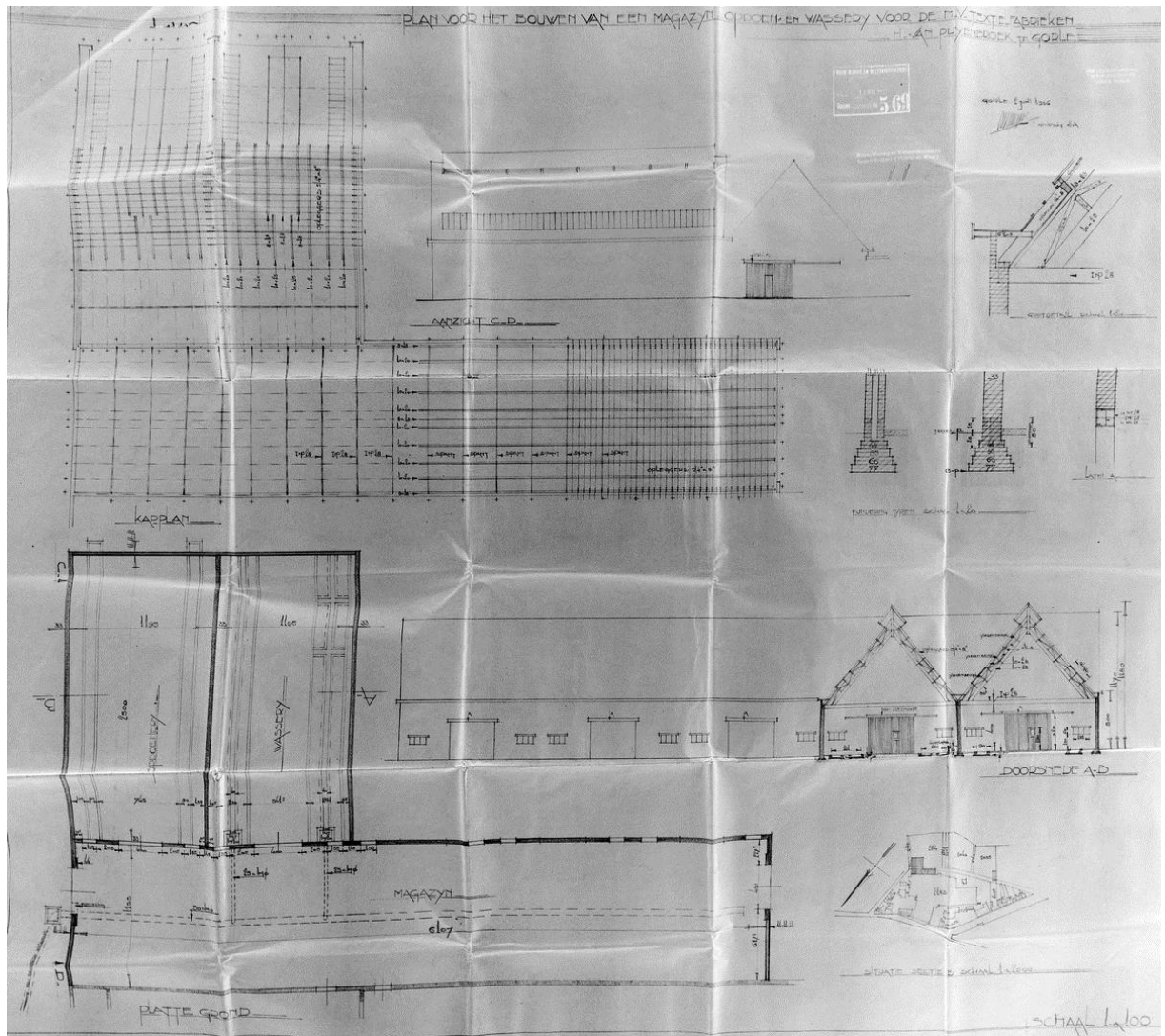
Op basis van de door BAAC gehanteerde toetsingsmethodiek scoort dit gebouw geen voldoende. Het gebouw krijgt op geen van de toetsingsaspecten het maximaal aantal punten. De hoogste waarde wordt toegekend aan de gaafheid van de bouwmassa en de kapconstructie. Die laatste vooral omdat de typologie afwijkt van de kappen die tot dan toe werden toegepast bij de gebouwen van het complex. De esthetische waarde van het gebouw wordt minder dan gemiddeld gewaardeerd, waarbij wel moet worden beseft dat de sobere en gesloten uitvoering natuurlijk wel een karakteristiek is.

Advies

De waarden van het gebouw zijn niet zodanig dat het aanbeveling verdient om het behoud van dit gebouw in het kader van de voorgenomen herbestemming van de fabriekslocatie als uitgangspunt te hanteren.

Afbeeldingen

Afbeelding: Bouwtekening uit 1936.

Afbeelding: Links één van de gesloten gevelvlakken. In het midden het interieur van de voormalige spoelerij. Rechts een detail van de wijze waarop de trekstangen van de spanten zijn bevestigd aan de balken. Daarbij koorden met ogen waarmee de luiken van de luchtkap in de nok van het gebouw kon worden bediend.

Afbeelding: In de voormalige spoelerij zijn nog enkele fabrieksarmaturen voor verlichting aanwezig.

Gebouw XX

Functie: Ketelhuis
Bouwjaar: 1914-1915
Architect: onbekend
Verbouwingen: nieuwe (hout)ketel

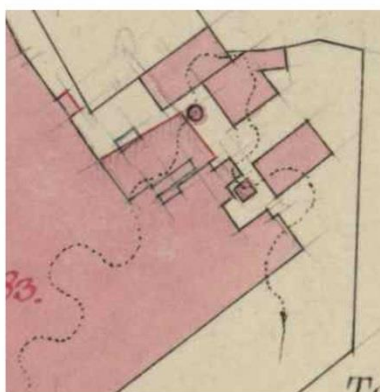
Geschiedenis

De stoomketel die in 1900 nieuw werd gebouwd bij de toenmalige machinekamer, verloor haar functie een vijftien jaar later. Ketel en ketelhuis werden daarop gesloopt om plaats te maken voor een vrijwel geheel nieuw ketelhuis. Bij de bouw van dit ketelhuis (gebouw XX) kon deels gebruik worden gemaakt van een opstand van de machinekamer die in 1907 was gebouwd (gebouw V) en een opstand van de weverij (gebouw VI). Het is onduidelijk wie de architect is van het gebouw. Vermoedelijk is dat niet Jan Baptist Rens geweest, die werd namelijk in 1913 benoemd tot burgemeester van Goirle.

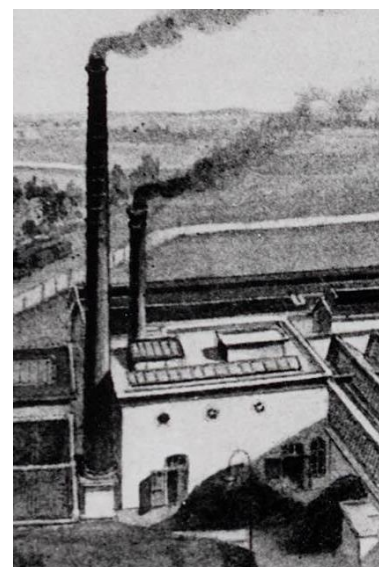
In het ketelhuis zijn geen oude installaties meer aanwezig. Recentelijk is een grote ruimte afgescheiden waar de houtsnippers waar de nieuwe houtketel op gestookt wordt, worden opgeslagen.

1914

1915

Afbeeldingen: Vergelijking van de kadastrale situatie in 1914 met de toestand in 1915 laat zien dat het huidige ketelhuis in 1915 bestond. Rechts een uitsnede van een briefhoofd uit omstreeks 1919. Daarop is het ketelhuis in oorspronkelijke toestand weergegeven. De schoorsteen dateert uit 1900 en is vrij recentelijk gesloopt.

Bouwworm

De bouwworm is eenvoudig. Het hoge, éénlaagse gebouw heeft een rechthoekig grondplan en een plat dak.

Draagconstructies

Het platte dak wordt gesteund door vijf ijzeren tralieliggers, uitgevoerd met verticale wandstaven. Dit soort liggers kom in Nederland in het derde kwart van de negentiende eeuw al voor. De boven- en onderranden van de liggers bestaan uit dubbele hoekprofielen. De profielen klemmen de strips van de wandstaven en de kruisende diagonalen in. De verbindingen zijn geklonken. De liggers zijn ingewerkt in de lange zijmuren van het gebouw, zonder dan daarbij consoles of penanten zijn toegepast. De balklaag van het platte dak is niet direct op de liggers aangebracht, maar op een tussenbalk die aan de ligger is gebouwd. Delen van het dak zijn vernieuwd, deels nadat een bestaande lichtkap kwam te vervallen. De huidige lichtkappen zijn secundair.

Vormgeving en architectuur

De voormalige gevels van het ketelhuis zijn oorspronkelijk in schoonmetselwerk uitgevoerd. Dit is nog te zien bij de huidige voorgevel waarvan het karakter ingrijpend is gewijzigd door het aanbrengen van een enorme deur. De linkerzijgevel is in 1934 inpandig geraakt toen tegen het gebouw een nieuw of tweede ketelhuis werd gerealiseerd. Hierin is nog wel de oorspronkelijke deuropening met driedelig bovenlicht aanwezig. De architectuur van het gebouw uit omstreeks 1914 is traditioneel te noemen in de zin dat deuropeningen nog

steeds werden uitgespaard onder segmentbogen. Bovenin de gevels werden rondvensters aangebracht, die thans nog aanwezig zijn.

Interieur

De machines in het gebouw zijn alle recentelijk geplaatst. Het gaat om een verwarmingsketel die gestookt wordt op houtsnippers.

Waardering

Vershillende verbouwingen hebben ertoe geleid dat de mate van authenticiteit van dit ketelhuis zijn aangetast, in ieder geval in die mate dat het in de huidige toestand geen van de criteria het maximale aantal punten krijgt toegekend. Het hoogst wordt gescoord op de gaafheid van de bouwmassa, de draagconstructie van het platte dak (karakteristiek voor de bouwtijd) en de gevelopzet, waarbij de huidige toegang tot de houtsnipperloods uiteraard een behoorlijke aantasting vormt. Op verschillende aspecten wordt een score toegekend die lager is dan gemiddeld.

Advies

De waarden van het gebouw zijn niet van dien aard dat het behoud van het gebouw zwaar meegewogen moet worden in de fase van planvorming en plantoetsing.

Afbeeldingen

Afbeeldingen: Links de kopgevel van het gebouw met oorspronkelijke rondvensters en een toegevoegde deuropening ten behoeve van de houtsnipperbunker. In het midden een blik in de bunker met houtsnippers ten behoeve van de huidige verwarmingsketel. Rechts het inwendige van de ketelhuis met oorspronkelijke gevelinvullingen in rechts de huidige houtketel.

Afbeelding: De ijzeren liggers van het platte dak dateren uit de bouwtijd.

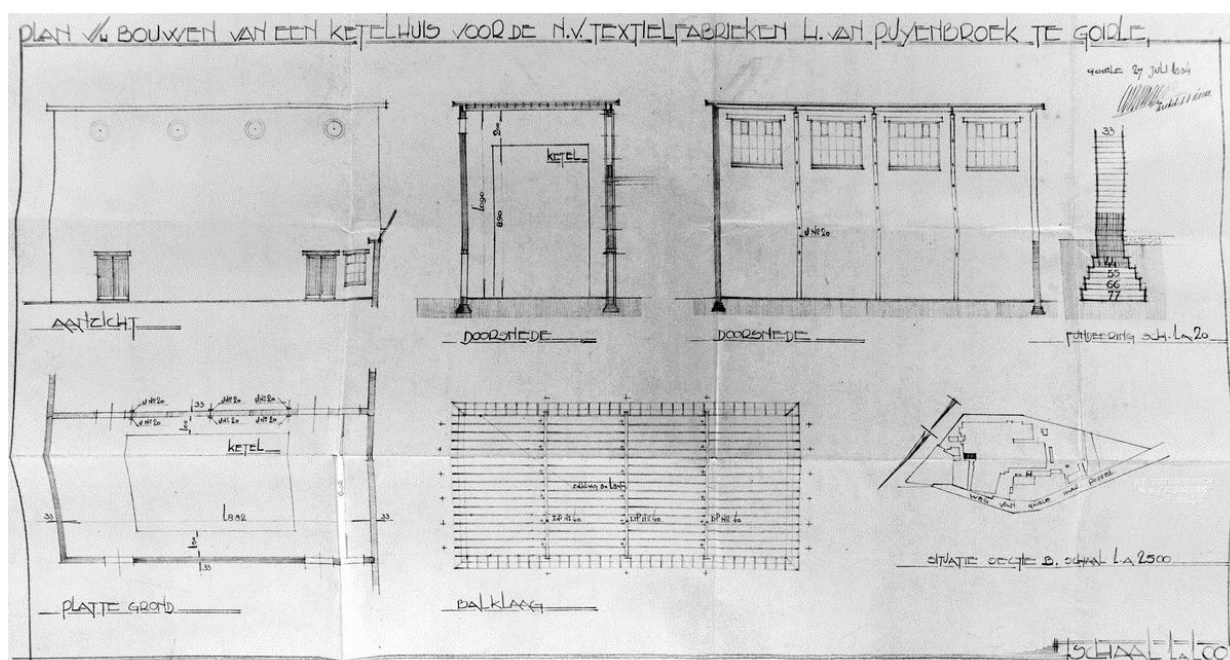
Goirle – Van Puijenbroek

Gebouw XXI

Functie: Ketelhuis
Bouwjaar: 1934
Architect: A. van Gool
Verbouwingen: nieuwe installatie

Geschiedenis

In 1934 werd direct naast het bestaande ketelhuis een nieuw, of tweede ketelhuis gebouwd. Hiervan zijn bouwtekeningen bewaard gebleven. Daaruit blijkt dat het ontwerp van de hand van architect A. van Gool is. Bij de bouw kon gebruik worden gemaakt van bestaande gevels van het ketelhuis uit 1914-1915 en de weverij uit 1888 (gebouwen XX en VI). Die gevels moesten uiteraard wel hoger opgetrokken worden, de nieuw te maken ketel had een hoogte van een kleine negen meter.

Afbeelding: Bouwtekening uit 1934 voor het te bouwen ketelhuis. De uitvoering is niet exact volgens deze bouwtekening uitgevoerd.

Bouwworm

De bouwworm is eenvoudig. Het hoge, éénlaagse gebouw heeft een rechthoekig grondplan en een plat dak.

Draagconstructies

Het platte dak wordt volgens bouwtekening gesteund door drie stalen NP 40 profielen. Deze profielen werden opgelegd in de lange gevels van het gebouw. De binten die op deze profielen kwamen te rusten, meten 8 bij 18 centimeter in doorsnede. De constructie is door isolatieplaten aan het zicht onttrokken zodat niet kon worden geverifieerd of de bouw conform tekening is uitgevoerd. In het exterieur blijkt afgeweken te zijn van het bouwplan in het archief van de gemeente Goirle.

Vormgeving en architectuur

De gevels van het ketelhuis zijn in schoonmetselwerk uitgevoerd. Gevelopeningen zijn uitgespaard onder lateien waarop een rollaag is gemetseld. De gevelopeningen die op die wijze zijn uitgevoerd, zijn oorspronkelijk. Dat geldt ook voor de stalen ramen van het gebouw, ondanks dat op de bouwtekeningen direct onder het dak rondvensters laat zien.

In de lange gevel van het gebouw is in een later stadium een forse deuropening tot stand gebracht. Deze kwam in de plaats van een kleine personendeur.

Interieur

De machines in het gebouw zijn alle recentelijk geplaatst. De ruimte wordt gedomineerd door een grote waterketel ten behoeve van de verwarmingsinstallatie.

Waardering

Vershillende verbouwingen hebben ertoe geleid dat de mate van authenticiteit van dit ketelhuis zijn aangetast, in ieder geval in die mate dat het in de huidige toestand geen van de criteria het maximale aantal punten krijgt toegekend. Het hoogst wordt gescoord op de gaafheid van de bouwmassa, de draagconstructie van het platte dak (karakteristiek voor de bouwtijd) en de gevelopzet, waarbij de huidige toegang tot de houtsnipperloods uiteraard een behoorlijke aantasting vormt. Op verschillende aspecten wordt een score toegekend die lager is dan gemiddeld.

Advies

De waarden van het gebouw zijn niet van dien aard dat het behoud van het gebouw zwaar meegewogen moet worden in de fase van planvorming en plantoetsing.

Afbeeldingen

Afbeelding: Het ketelhuis is sinds de bouw in 1934 van buiten weinig veranderd. De grote deur is een toevoeging.

Gebouw XXII

Functie: Open berging
Bouwjaar: na 1953
Architect: niet van toepassing
Verbouwingen: geen

Geschiedenis

Tegen een in 1953 gebouwde fabriekshal is, op een onbepaald moment, een open berging onder een lessenaardak tot stand gebracht. Hierbij is gebruik gemaakt van gietijzeren kolommen. Die kolommen zijn hier hergebruikt.

Afbeelding: Fabrieksgebouw uit 1953 met daar tegen aan een toegevoegde berging onder lessenaardak.

Bouwworm

De berging is een eenvoudig bouwsel op rechthoekige plattegrond en onder een lessenaardak dat bestaat uit golfplaten.

Draagconstructies

De draagconstructie bestaat uit gietijzeren kolommen. Deze kolommen zijn soortgelijk aan exemplaren die in de oudste weverij (gebouw VI) zijn aangetroffen. Het leidt nauwelijks twijfel dat de kolommen van de open berging uit de weverij afkomstig zijn.

Vormgeving en architectuur

Niet van toepassing.

Interieur

Niet van toepassing.

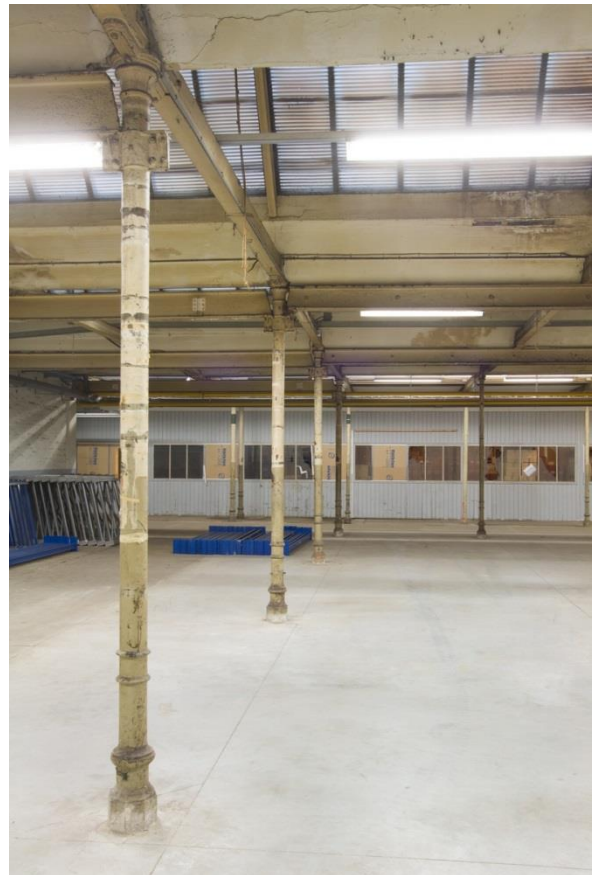
Waardering

De toetsingsmethodiek die in deze rapportage wordt gehanteerd, resulteert er in dat het gebouw onvoldoende waarden heeft. Dat is op zich ook niet zo verwonderlijk, daar het bouwwerk zelf een zeer eenvoudige open loods/berging is. De waarde van dit bouwwerk is ook niet te zoeken in het geheel, maar in de kolommen die hier zijn hergebruikt. Deze kolommen vertegenwoordigen een zekere waarde omdat zij oorspronkelijk deel uit maakten van de weverij (gebouw VI). Dit gebouw beschikt overigens nu ook nog over een deel van de oorspronkelijke (soortgelijke) kolommen, die omwille van hun oorspronkelijke context daar, hoger worden gewaardeerd.

Advies

De waarden van gebouw XXI zijn niet zodanig dat er bij planvorming rekenschap gehouden dient te worden met het behoud ervan. De kolommen vertegenwoordigen een zekere historische waarde en lenen zich bij uitstek voor hergebruik op de locatie, of specifiek in het gebouw van herkomst (de oude weverij). Dit is alleen zinvol wanneer de kolommen nog hun oorspronkelijke basementen hebben. Vermoedelijk zijn deze basementen tot op het fundament ingegraven.

Afbeeldingen

Afbeeldingen: De kolommen zijn van gietijzer, uit omstreeks 1900 en vrijwel zonder twijfel afkomstig van de weverij (gebouw VI). De detaillering is vrijwel identiek, niet exact gelijk. Rechts een opname van kolommen zoals thans nog aanwezig in de weverij.

Regionaal Archief Tilburg, Van Puijenbroek

1066: 403
1066: 404
1066: 590/1
1066: 590/2
1066: 590/3
1066: 590/4

1280: 1211
1280: 1305
1280: 1372
1280: 1396
1280: 1429
1280: 1447
1280: 1557
1280: 1573
1280: 1673
1280: 2018
1280: 2122
1280: 69059
1280: 69170 e.v.

Overige

1066: 080 (Bergstraat 15-25)
1066: 092 (Bergstraat 36)
1066: 095 (fabriek Snels)
1066: 277 (Bergstraat 80)
1066: 355 (Klooster)
1066: 479 (fabriek Snels)
1066: 567 (brug over Leij)
1066: 761 (Klooster)

Bergstraat 28

1280: 1251-1252
1280: 1325
1280: 66207
1280: 67126
1280: 75119